

העירוב השכונתי

בענין שכירות רשות וזיכוי הפת
ובדין ישראל המוחה בעירוב

יו"ל ע"י
ועד לתיקון עירובין
בשכונת פלנטבוש רבתי
שבט תשס"ה

שו"ת ובחרת בחיים

מהגאון רבי שלמה קלוגער זצ"ל

תשובה קי"ז

שאלה באחד שחשש לרשות הרבים דאורייתא מטעם שהעיר מפולש ממזרח למערב, אף שאין מכוונים ממש, ומטעם זה לא רצה לזכות בפת של עירוב הכללי, וצוה למשפחתו לעשות עירובי חצרות בברכה, ושאלה אם מהני העירוב הכללי של בית הכנסת. ותשובתו הרמה: אף אם הבעל הבית הוא עם הארץ, בדיעבד לא היו ברכה לבטלה כיון שעירבו לעצמו, אמנם העיר מותר לטלטל בלי שום חשש כי שכירות רשות משר העיר מהני גם בעד ישראל, וגם כי רגל המותרת במקומה אי אפשר לאסור שלא במקומה.

רבה הא דאמרת לאמצע רחבה מותר לא אמרן אלא זה שלא כנגד זה אבל זה כנגד זה אסור, ובפירוש רש"י שם ד"ה אבל זה כנגד זה אסור, מבואר שם דכל דלא הוי זה כנגד זה מכוון אין לו דין מבוי מפולש רק מבוי עקום עיי"ש מפורש כן. וברמב"ם פי"ז מהלכות שבת ה"ו ובהה"מ שם יראה ג"כ כן. הרי מפורש להיפוך מדברי הכליו של המערער.

ובנידון מ"ש רו"מ שהמערער ציוה למשפחתו לעשות עירובי חצרות בברכה, וחשש שמא בזה חזרו מן העירוב של בהכ"נ. הנה גם בזה אין חשש. חדא דיפה כתב רו"מ דאין בזה גילוי דעת לחזרה מן השותפות רק שחששו לדעת המקור חיים [בתיקון עירובין] שמחמיר דאין די בלחי, ועכ"פ לא חלקו. מיהו בלא זה נמי אין חשש, חדא דאם שכרו הרשות משר העיר, שוב אין אוסרים, כמ"ש לו בתחלה. ועוד בר מן דין ומן דין אין בזה חשש, ונעלם מרו"מ דין מפורש בש"ס [עירובין עה, א] דרגל המותרת במקומה אין אוסרים שלא במקומה, ועיין באו"ח סי' שע"ח סעיף ב' בכ' חצירות זו לפנים

שנית לק' ברעסטצקי להרב מו' יוסף חיים נ"י

יקרת מכתבו קיבלתי אמש כלילה ופניתי להשיבו היום. אם כי אני מוטרד, אך מה אעשה כי הכי-דואר לא ילך ביום ו' לעת ערב מכאן. והנה מה שאומר המערער כי במה שגשר אחד במזרח ואחד במערב, אף שאין מכוונים זה כנגד זה הוי מפולש, כל השומע יצחק לו בזה כמ"ש רו"מ. אך מ"מ על דרך מה שאמרו חז"ל [אבות פ"ב מי"ד] דע מה שתשיב וכו', אכרר לו הכליו של המערער. והנה לשון רש"י בעירובין דף ו' ע"ב ד"ה אבולי דמחוזא, וז"ל: שערי העיר מכוונים זה כנגד זה וכו', ומבואר דבעינן מפולש שיהיה זה כנגד זה. ואין לומר דהכוונה רק בהצד שכנגדו, דא"כ מה לשון מכוונים, ובעל כרחך הכוונה שיהיה מכוון ממש. וכן בדף ו' ע"א ד"ה תורתו כסתום וכו' דלא מצרכינן צוה"פ אלא לפתחים המפולשין זה כנגד זה לרה"ר, וכד"ה ר"ה, משמעו וכו' או שהיה רה"ר שלה מכוון משער לשער שיהא מפולש דומה לדגלי מדבר וכו', מלשון מכוון מבואר כן דאינו מפולש רק במכוון זה כנגד זה. ובש"ס שם דף ח' [ע"א] אמר

דעירבו לעצמן א"כ הם עכ"פ אסורין לטלטל בחוץ, לכך להם אינו מועיל העירוב, אבל מ"מ על אחרים שסמכו על עירוב בהכ"נ אין אסורין וכל העיר מותרין לטלטל, ועלי דידי יסמכו בזה בעזה"י במילתא דרבנן.

מזו, דבעירבה כל אחת לעצמה, כל אחת מותרת במקומה ואין אסורין זה על זה, דרגל המותרת במקומה אין אסורין שלא במקומה, והיינו ממש דין זה. ולזה אם המערער עם הארץ ולא כיוון לכך, בדיעבד לא הוי ברכה לבטלה, כיון

שו"ת האלף לך שלמה

מהגאון רבי שלמה קלוגער זצ"ל
תשובה קב"ד

שאלה באחד שלא רצה להשתתף בפת העירוב הכללי של בני העיר והוא מוחה וצועק שאינו משתתף עמהם, אם מועיל לזכות משלהם בעל כרחך בעדו. ותשובתו הרמה: היכא דהוי זכות גמור וזוכין משלהם אף בעומד וצועק ומוחה ודאי מהני לזכות גם בעל כרחו.

להדדי, וא"כ הרי המג"א כתב בפירושו בסי' שפ"ב [סק"ו] שאם שכר ממנו לזמן אין יכול הנכרי לחזור עד הזמן, וא"כ בעל כרחך גם במערב לזמן אינו יכול לחזור תוך הזמן, דאל"כ אכתי קשה למה הנכרי אינו יכול לחזור, הרי מידי דהוי אמערב כמ"ש הרא"ש, ובעל כרחך דגם מערב אינו יכול לחזור בכה"ג. וזה ראייה שאין עליה תשובה. ואף גם לשנה הבאה, הנה הרמ"א כתב שם מפורש דברגיל לערב בני החצר נוטלין ממנו בעל כרחו. ונהי שכתב שם המג"א [סק"ה] דהיינו לדעת יש אומרים, מ"מ מה בכך, חזינן דעכ"פ הכריע הרמ"א כדעת היש אומרים, ואין אחר הכרעתו כלום, והלכה כמותו בכל מקום, מכ"ש בעירוב דרבנן דהלכה כמאן דמיקל בעירוב.

לק' טרנפאל

נידון אשר כתב, אשר אחד רוצה לחזור מעירובו בשותפות עם בני העיר. הנה זה מביא לידי גיחוך, דלא מיבעיא בשנה זו, ודאי אינו יכול לחזור כיון דהשיתוף נעשה בפירוש לכל השנה. הן אמת שכתב הרמ"א סי' שס"ז מי שרגיל לערב עם בני החצר וחזר מעירובו צריך לחזור ולזכות, אך הלא מקור דין זה הוא מהרא"ש ר"פ הדר [עירובין פ"ו סי' א], והוא מיירי שם בעירובו סתם ולא לזמן ידוע. וראייה שהרי כתב שם וז"ל: אלא כשהנכרי חוזר בו מן השכירות, מידי דהוה אמערב, שאם אמר חזורני בי מן העירוב ואיני רוצה לערב עם בני החצר ובני המבוי צריך לחזור ולזכות פעם אחרת וכו', דהרי דהרא"ש מדמה להו

ועוד נראה דאף החולקים שם דלא מהני בעל כרחו, היינו ליטול משלו ולערב, דזה אין זכות גמור לו כיון דעכ"פ צריך להוציא ממון על כך להניח עירובו לזמן ידוע, אבל אם בני החצר מזכין לו משלהם, ודאי מהני אף במוחה, ברגיל לערב. וכן מפורש בחידושי הרשב"א קידושין כ"ג [ע"א ד"ה ולענין פסק הלכה], דמה דאין זכין לאדם בעל כרחו, היינו היכא דהוי קצת חוב כגון וכו' אבל היכא דהוי זכות גמור, אף בעומד וצועק ומוחה, עיין שם, ועיין באבני מילואים סי' א' [סק"ה] שסמך לדינא ע"ז, ובחידושינו בכמה מקומות עשינו סמוכות לזה מן הש"ס, וא"כ מכ"ש בעירובין דרבנן יש לסמוך עליה. וכאן לא שייך שונא מתנות יחיה, דזה אם כוונת הנותן רק לטובת

המקבל, נחשב מתנה, אבל כאן שעיקר כוונתם שע"י כן יהיו מותרין לטלטל, והוי טובת עצמן, הוי כמכירה, וכמ"ש הר"ן [גיטין כ, ב מדפי הרי"ף ד"ה כל המשחרר] כעין סברא זו לענין משחרר עבדו, והובא במג"א סי' צ' [סק"ל] עיי"ש. ובמכירה גופא לא נחשב זכות, כיון דצריך להוציא ממון, אבל כאן הוצאת ממון א"צ, ומתנה לא הוי כיון דהוי לטובתם, ודאי יכול לזכות בעל כרחו. ובפרט דלדינא הוי בזה ס"ס, דלמא כדעת הסוברים דבני החצר או ב"ד נוטלין ממון בעל כרחו, ואף את"ל כהחולקים, דלמא כהרשב"א דהיכא דהוי זכות גמור יכולין לזכות לו בעל כרחו, ולכן החולקים לא מיירי רק ליטול משלו אבל משלהם ודאי יכולים לזכות בעל כרחו.

יחזקאל ראטה
 אבדק"ק קארלסבורג
 בארא פארק, ברוקלין, נ.י.

אנשים שמנגדין להעירוב אם אוסרין על המתירין ואם יכולין לזכות להם בפת נגד רצונם

היות דהמתירין הם כח ב"ד לעצמן, וכהלכה הן עושין, א"כ לא שייך לא תתגודדו וכמו שביארנו בעה"ת ח"א סי' קי"ב עיי"ש, דאף המנגדין לזה עכ"ח סוברין שהמתירין עושין לעצמן כדין, עיי' מה ש"נ בעהמ"ת ח"א סי' קי"ב וסי' קמ"ה בענין דבר שיש שמחזיקין בו איסור מ"מ מותרין ליתנו למי שנוהג בו היתר, והבאנו מתשו' מבי"ט ח"א סי' כ"א ומתשו' כת"ס יו"ד סי' ע"ז שהביאו ראיה מריש יבמות מהא דלא נמנעו ב"ש מב"ה מלישא נשים זו מזו עיי"ש, וא"כ ה"נ בנ"ד אעפ"י שאלו אוסרין ואלו מתירין מותרין האוסרין לזכות בהפת בכדי שיוכלו המתירין לטלטל.

ואפילו אם הוא באופן דנקיטא להו דאין העירוב כשר ואי אפשר לערב, ואין כח ב"ד חזק עליהן לכפות אותן לדעותיהן, כגון שיש להו ב"ד לפני עצמן ונקיטא להו דהעירוב פסול, מ"מ המתירין לעצמן כדין עושין וא"א לחלוק ע"ז, ושפיר יכולין להצטרף להמתירין ואין בזה משום לפני עור, וכאשר ביארנו בעמה"ת שם.

בדבר אנשים שמתנגדין להיתר העירוב, אם יכולין לזכות להן בפת העירוב, הנה אף שכבר דיברו בזה גאוני קדמאי ה"ה השו"מ והבית יצחק אם יש אנשים שאין רצונם בעירוב אם מתבטל עבור זה כל העירוב, ומסקנתם הוא דיכולין לערב אפי' שלא מרצונם, עיי"ש בדבריהם בשו"מ מהד"ת חלק ב' סי' ס"ב ובית יצחק חלק יו"ד בקו"א סי' ח', ועיי' ג"כ בשו"ת ובחרת בחיים להגרש"ק ז"ל סי' קכ"ג ובשו"ת חזון נחום סי' מ"ב שכתבו לצדד להתיר, אכן הם מיירי באופן שאין רצונם בעירוב מחמת פריקת עול וכדומה ובאופן זה מסיקין להתיר, אכן בנידון דידן שהמדובר הוא ביהודים שומרי תורה ומצוות אלא שמנגדין לזה מחמת שאין מועיל עירוב ע"פ דין לפי דעתם, איך הדין בזה אם יכולין לזכות להן בפת העירוב שעכ"פ אותן שדעתם להתירה יוכלו לטלטל.

הנה אם המתירין הן כח ב"ד, פשוט הוא דיכולין האוסרין לזכות בהעירוב בכדי שלא יאסרו על המתירין,

לכאורה אינו מועיל באם צווח ואומר שאינו רוצה לזכות בהנייר, אף להשיטות שא"צ לומר רוצה אני עיי' בשו"ת חות יאיר סי' ג"ה, מ"מ בצווח ואומר שאינו רוצה אין מזכין בעל כרחך עד שיאמר רוצה אני, אכן לענין זיכוי עירוב דהקילו בקנינו לכל מי שיתוסף אע"ג דלכאורה הוי כדבר שאינו ברשותו ואיך יכול להקנות, נוצ"ל בזה מטעם ברירה וכדרכנו, והוא קצת דחוק דמשמע לכאורה דלכו"ע מועיל עיי' בספר ישועות יעקב סי' שס"ו ס"ק ד', ועוד בכמה דברים שהקילו בקנינו עיי' בתוס' בפ' חלון ע"ט ע"ב, אפשר לומר דבמקום שהדין הוא שכופין אפשר לזכות להם אפי' בעל כרחם.

והנני מן הראוי להביא כאן מה שהערוני מע"כ מחו' הרב הגה"ג וכו' מוהר"ר פסח מיללער שליט"א דלכאורה ענין זה אי אמרינן שרוצה היכי דהדין הוא שכופין אותו אף שצווח ואמר איני רוצה תליא במחלוקת הב"י והריב"ש ביו"ד סי' רכ"ח בענין התרת נדר שהודר על דעת רבים דקיי"ל דאין לו התרה בלא דעתם אא"כ יש מצוה בהתרתו וכתב שם הב"י וז"ל נראה דס"ל דא"צ לשאול את פיהם וטעמם כדכתבו התו' והרא"ש בשם ר"ת דטעמא משום דמסתמא ניחא להו לרבים משום מצוה ואיכא למיבעי היכא דקיימי הנך רבים וצוחי דלא ניחא להו בהתרה זו אף על פי שהוא לדבר מצוה והיה נ"ל דאפ"ה נשאל ומתירין לו דהא ודאי תזקה על כל איש ישראל דניחא ליה בעשיית מצוה והני דאמרי דלא ניחא להו יצום תוקפם וכמ"ש הרמב"ם (בספ"ב מהל' גירושין) הטעם שכופין אותו עד שיאמר רוצה אני בגיטין לאותן שכופין ואל"כ לא הוו שרי להתיר בלי ידיעת דעת הרבים דהוה לן למיחש שמא לא יסכימו

אכן אם אעפ"כ צווחין ואומרינן שאינן רוצין ומוחין ואינן רוצין לזכות בעירוב, לכאורה בכה"ג אוסרין הן על העיר, לא מיבעיא אם אין בידינו לכופן כגון שהן ג"כ כח ב"ד לעצמן א"כ אין בידנו לזכות להו בע"כ, אלא אפי' אם יהא באופן שכופין אותן לדעות המתירין, מ"מ אין יכולין לזכות להו בפת בע"כ, דזכי צריך להיות ברצון או בסתמא דזכין לאדם שלא בפניו, אבל בעל כרחו א"א לזכות לו, וראיתי אח"כ שכי"כ בפמ"ג סי' שס"ז בא"א ס"ק ג' דבע"כ א"א לזכות.

ואם כן בעיירות הגדולות שנמצאים כמה ת"ח דלא ניחא להו בהאי עירובא צ"ע איך מזכין לאותן שאינן רוצין בעירובן, וצ"ל דמ"מ עיי' כח ב"ד אפשר לכפות אפי' לזכות להן, וא"כ אם המתירין הן כח ב"ד יכולין לזכות אף לאותן שמנגדין לזכות ואף שהמנגדין ג"כ הן ב"ד לעצמן, מכיון שעפ"י דין יש בידם לערב ואין ביד המנגדין לעכבם וכנ"ל, א"כ שוב שייך בדבר זה כופין על מדת סדום, ועיי' בשו"ת מחזה אברהם או"ח סי' ע"ג שצייד ג"כ להתיר מצד כפיית ב"ד חזכות אפי' בעכ"ח, ואף דבמסקנתו דחה צד היתור זה בנידון דידי', עיי"ש שטעמו משום דשם רצו גם הצד המנגדין בעירוב אלא שנתקוטטו מי שיהי' המזכה לחבירו, משא"כ בנד"ד שאינם רוצים כלל בעירוב אשר לדעת המזכים יש לתקן עירוב ועפ"י הדין וההלכה יש להם הזכות לעשותו, שייך שפיר צד קולא זאת של המחז"א.

ועוד י"ל דשייך בזה זיכוי בעל כרחך מדין כופין אותו עד שאומר רוצה אני ואף שצווח ואומר איני רוצה מ"מ אנן אמרינן שרוצה מדין כופין אותו, ואף דלגבי גט דהדין שצריך להיות משל בעל

ומעתה יתיישב שפיר דעת הריב"ש הנ"ל היות דבנדר על דעת רבים בעי דעתם א"כ במקום שמוחים אע"פ שניחא להו כיון דמצוה הוא כמ"ש הב"י, מ"מ אין כאן דעתם ונדרו על "דעת" רבים הוי, ואין להקשות דלפ"ז אמאי שרינן לשאול על נדרו בלי לשאול את פיהם והא בעינן דעתם ולא די כמה דניחא ליה, זה לא קשה דבמצוה הוי כדעתם כמ"ש בקצה"ח סי' רס"ב דלדבר רשות אסור ליטל או לאכול חפץ חבירו אפי' ברור שנותן ליה אילו ידע, דבעי דעתו דווקא כדפסקינן כאביי ביאוש שלא מדעת מ"מ דבכר מצוה כגון אתרוג מותר וכן האריכו הב"י בסי' שלי"א ובט"ז ס"ק ל"ד שם דבדבר מצוה אף בדבר שבעי שליח הוי כאילו שוויא שליח והוי כאתם ודעתכם עי"ש, ועי' עוד בקצה"ח סי' שנ"ח דמי שנשטתה יורדין לנכסיו לפרנס אשתו ובניו משום דניחא ליה אע"פ שאינו לדעתו מ"מ כיון דמצוה הוא אע"פ שאין כופין עליו הוי כדעתו עי"ש, וע"כ בנדר א"צ לשאול את פיהם אי הוי דבר מצוה אע"פ שצריך דעת משום דכדעת דמי, משא"כ כשמוחים בפירוש בזה חיסר הדעת ולפיכך אע"פ שניחא יש, מ"מ דעתם אין כאן (ומיושב גם דברי הב"י למה לא צריך לשאול פיהם אולי יש שמוחים ואין כאן דעת כיון דמצוה הוא הוי כדעתם להתיר) ולפ"ז בזכיה דלא בעי דעת דאפי' שלא בפניו הוי קנין מטעם דזכין לאדם שלא בפניו רק ניחא בעי הדרא וקיימא סברת הב"י דבמצוה מועיל במקום שכופין מטעם דניחא לי אף שצווח ואמר שאינו רוצה, וא"ש לפי"ז כאן לגבי עירוב דיועיל ואף שצווחין ואומרינן שאינן רוצין מטעם כופין דכאן גבי עירוב הא אנו כאין רק מטעם זכי' וזכין שלא בפניו ולא בעינן דעתם, אלא ניחא ליה, וזה מועיל

שישאל על נדרו ונמצאת ההתרה בטלה והנדר קיים, אלא שהריב"ש כתב כח"א סימן תקי"א בתשובה על אחד שנשבע ע"ד הקהל גדולים וקטנים והיה בהתרתו דבר מצוה שאם יש מוחים בהתרתו אין מתירין לו שהרי הוא אמר שע"ד כל הקהל הוא נשבע וכו' עכ"ל הב"י, הרי דפליגי בזה הב"י והריב"ש, דלדעת הריב"ש אין מועיל במקום שצווח ואמר אינו רוצה, ולפי"מ דפסק הרמ"א ביו"ד כדברי הריב"ש בזה א"כ אינו מועיל במקום שצווח ואמר אינו רוצה אף במקום שהדין הוא שכופין.

אכן אמר לי מע"כ מחו' לקיים דברינו בענינינו דמדון כופין יועיל אף שצווח ואמר אינו רוצה דהנה יש ליישב בטוב טעם דעת הריב"ש דלא ס"ל לגבי נדר ע"ד רבים, היכי שיש צווחין ואומרינן שאינם רוצים דיועיל מדון כופין אותו עד שאומר רוצה אני עפ"י מה שהעלה הקצה"ח בססי' רמ"ג לחלק בין דבר שבעי דעתו ובין דבר דלא בעינן דעתו אלא ניחא לי' בעלמא, דהיינו כגון בשליחות דבעינן דעתו, דלמדים מה אתם לדעתכם אף שלוחכם אפי' ידעינן דניחא ליה לא סגי וכדפסקינן כאביי ביאוש שלא מדעת לא הוי יאוש אע"פ שידעינן דאילו הוי ידע הוי מייאש, אכן בזכיה דלא בעי דעת דזכין לאדם שלא בפניו די בדידעינן דניחא ליה לחוד עי"ש בשם הרשב"א חילק זה דמשום זה אפשר לתרום משלו על של חבירו שלא מדעתו משום דהוי ליה זכות ועי"י ג"כ בקצה"ח ריש סי' ק"ה דהעלה דע"כ זכיה לא הוי כשליחות ממש אפי' למ"ד זכיה מתורת שליחות היות דאפי' שלא בפניו בלי ידיעתו כיון דניחא ליה שפיר דמי אלא דהוי כמו שליחות עי"ש היטב.

שישבו בה זה אחר זה וא"א שיהא לכולן דלא מטי שוה פרוטה לכל חד עכ"ל, ואף התוס' לא חלקו עליו בזה אלא שכתבו שאין צורך לזה ועיי' משכ"נ בספר מאי חנוכה בפסקי דינים סי' כ', הרי דבמקום דבעינן שיהא לכל אחד ואחד חלק בו צריך שיהא שוה פרוטה, ומכיון שכאן בעירוב לא מגיע שוה פרוטה לכל חד וחד כשמערב לאלפים, עכ"ח צ"ל דלא בעינן שיהא לכל אחד ואחד חלק בגוף הפת, דפחות משוה פרוטה הלא קיי"ל בכ"מ שאין בו דין ממון, וכל שכן בנ"ד שאין מגיע לכל אחד ואחד אפי' כחודו של מחט.

אלא שהעיקר בזה שיהא מסור לציבור שיהיה להם רשות ליקח, שעיי"ז מתערבין וחל העירוב*, והגע בעצמך וכי יכול להקנות חלקו לאחר שאינו בכלל

" וכדברים האלה כתב ג"כ הגה"ק מפלאצק זצ"ל בספרו גרש ירחים עמ"ס גיטין דף ס"ב ע"א אות ק"ח בא"ד, ח"ל: וכיון דאיחא בגמ' דעירובין (מ"ט ע"א) אמר רב יהודה אמר שמואל המקפיד על עירובו אין עירובו עירוב, וא"כ העירוב אינו אלא כעין הפקר לכל בני חבורה הבאים לערב וכו', ולא דמי למתנה שנותן לו שיזכה לאחרים דצריך לגומרו שעל ידו יזכה האחר לחלוטין, אבל הכא שאינו מכניס הדבר לרשות אחר, רק רשות בעלמא שכ"א יוכל לאכול העירוב שפיר יכול לזכות ע"י קטן שאי"צ לזה הקנאה גמורה, עכ"ל.

וע"ע בסוגיא דבני חבורה דף ע"ג ע"ב כרשב"א ובריטב"א שם וכמאירי ע"ט ע"ב וכרשב"א דף פ' ע"א שכתב, וז"ל: מסתברא לי כיון דלאו זכייה גמורה היא, ע"כ. מלשונו משמע דזהו פשוט לכו"ע, ולא בזה נחלק המאן דאמר שצריך לזכות, אלא דאע"פ דלאו זכי' גמורה היא אכתי ס"ל לשמואל דלא מהני ללא מעשה קנין כיון שאינו מוציאו מרשותו, כמ"ש"כ הרשב"א בהמשך דבריו, עיי"ש.

וע"ע בדברי הנצי"ב בהעמק שאלה, מצוה קל"ב, שכתב ג"כ כעיי"ד.

והרווחנו בזה, דאם נאמר דקנין רגיל הוא א"כ לא מהני לכאורה מה שהעירוב נעשה בע"כ, דמ"מ זה שיהא הפת שלו אינו חלק מהעירוב, אולם לפי מה שנתבאר, זיכוי זה מחודשת היא בעירוב, א"כ כאופן דהעירוב נעשה בע"כ, לא איכפת לן דהזיכוי הוא בע"כ, דהלא הוא ג"כ חלק מעשיית העירוב, וגם ע"ז נאמר הדין דאיתיה בע"כ, ודו"ק.

במקום שכופין אף שצוות ואמר איני רוצה, אלו דברי מחותני הנ"ל והוא נכון מאד.

והערוני מופלג אחד דמלשון תשו' הרשב"א ח"ג סי' רס"ג שהביא הב"י בסי' שס"ז שכתב וז"ל, תשובה בחצר שהוא בין שני מבואות אפי' אחד מן השוק מערב עליו לכולי עלמא וא"צ להודיע דזכות הוא לו וזכין לו לאדם שלא בפניו, וכל שכן אם עירב אחד עליו משלו מערב, ודווקא שלא בפניו אבל בעל כרחו לא, ואחד מבני החצר מערב עליו אפי' בעל כרחו "ואפילו משלו" מפני שהוא אוסר עליהן עכ"ל עיי"ש, הרי שכתב דאחד מבני החצר מערב בעל כרחו ואפילו משלו דמשמעותו דכל שכן כשמזכה משל עצמו, הרי דפשוט לענין עירוב דיוכל לזכות אפי' בעל כרחו והוא ראי' נכונה בדיוק הלשון, ואולי י"ל עוד מכיון דאתינן עלה דבכה"ג כופין משום מדת סדום, שוב אפשר לומר דכופין עליהם לבטל רשותם דמועיל לענין עירוב וכמבואר בסי' ש"פ, וזה אפשר כבר אפי' בעל כרחם משום דין הפקר ב"ד וד"ל.

ועוד הי' נראה לומר מכיון דבעירוב קיי"ל שא"צ שיהא בו שוה פרוטה וכמבואר בריש סי' שס"ו, א"כ אין צורך שיהא להן חלק ממש בגוף הפת, אלא שיהא מסור להם שיהיו להם רשות ליקח מזה הפת כשרוצין, ואף אם תאמר דכשמזכה לאחרים צריך שיהא בו שוה פרוטה דבלא"ה אין זה זכות, מ"מ כשמערב לרבים לאלפים ולרבבות כשיעור י"ח גרוגרות דלפי"ז בוודאי אין מגיע לכל אחד ואחד אפי' שוה פרוטה, וגם אין יודעו ומכירו ע"י ברש"י סוכה כ"ז ע"ב ד"ה כל האזרח וז"ל דמשמע סוכה אחת לכל ישראל

ולמשכ"נ א"ש דכאן לא בעינן זיכוי אלא מסירה לציבור דהיינו שיהא מסור הפת הזה לכל מי שיתוסף, ומי שיתוסף יהי' לו ג"כ רשות ליקח מהפת, וזה הוי כתנאי ולא בעינן לבוא מטעם ברירה ודו"ק.

וכפ"ל זה מלבד הטעמים שכתבו גאוני קדמאי בעל שואל ומשיב מהד"ת חלק ב' סימן ס"ב ובית יצחק בחלק יו"ד בקו"א סימן ח' דלכאורה איתנייהו גם בנ"ד, ועיין ג"כ בשו"ת שכות יעקב סימן כ"ט דבמקום שנשכר ע"י שכירו ולקיטו של מלך מותר לטלטל בכל העיר וא"צ שום ביטול רשות וזה סיוע לדברי השו"מ שכתב כן, ועיין ג"כ בס' קצות השלחן סי' ק"ה סי"ד בבה"ש סקכ"ו בסופו וז"ל ומיהו עכשיו ששוכרין הרשות משר העיר פשוט דמהני גם למי שלא רוצה לזכות בעירוב עיין ש"פ ד' דשכירות מהני גם לגבי ישראל עכ"ל, זה מה שנלענ"ד.

העירוב או להפקיר חלקו לאחר, אלא וודאי שהוא רק מסור להציבור ולא שיהא לו חלק בגוף הפת ממש וכמו שכתבנו, ועיין ברמב"ן עה"ת ויקרא א' על הפסוק תקריבו דיש נפק"מ בין קרבן שותפין לבין קרבן ציבור, דקרבן ציבור אין פירושו שכל הציבור יש להן חלק בגוף הקרבן עיי"ש וה"נ בנ"ד. [ועיין עוד בלשונו של הלבוש סי' שס"ח ס"ג ואם הם יותר מי"ח וכו' לא הטריחוהו חכמים יותר להיות גרוגרות לכל אחד וכו' וטעמא דשיעור שתי סעודות ג"ל כדי שיקנה אחד מהם דירתו קבוע לשתי סעודות וכו' ויהי' הוא כבעה"ב ואחרים יהיו כאלו דרים אצלו כי לא רצו להטריחו יותר וכו' ע"ש].

ובזה יתיישב שפיר מה דמועיל עירוב לכל מי שיתוסף אח"כ, דלכאורה הוי כדבר שאינו ברשותו והוי כשוחט על מי שיעלה ראשון לירושלים דלא מועיל כשאין ברירה עיי' פסחים פ"ט,

Michael Perets
Rav de la congregacion "T.O.V." Mexico
Fuente de la Bastilla No.42
Tecamachalco Edo.Mex. C.P. 63950
Tel: 5680-7147 5503-9121

הרב מיכאל פרץ
ר"ח דק"ק טוב
מחייט אהלי שט, אונר הנרכות וש"ס
מכסיקו
כס"ד

בדין זיכוי לעירוב בכפיה

בעיר אשר יש ישראלים שאינם מסכימים לזכות בעירוב, ומ"מ מזכים להם, ומטלטלים שם. הדין יש למטלטל על מי לסמוך מכמה טעמים. (א) ספק שמא מועיל זיכוי בעל כרחם כשהוא זכות להציל רבים מחטא. (ב) וספק שמא מהני להני ישראלים שכירות רשות משר העיר. (ג) וגם ספק שמא מ"מ הם זוכים דאנן סהדי שלא יגרמו לאחרים לאיסור. (ד) וספק שמא מהני זכות גמורה בעל כורחו, כאשר גם בית דין רשאי לכופף. אע"פ שבפועל לא יכול לכופף משום אריא דרביע עליה. (ה) וספק שמא מהני קנין פת סתם. ואת"כ ישתמשו לזה לעירוב, ולא זכיה ישר לשם עירוב.

מקורות לכל הנ"ל מבואר תוך התשובה

א. שאלה: בשיתוף ועירוב היכא שיש ישראלים שאינם רוצים לזכות. וטעמם שע"י זכייתם עלולים לגרום שיטלטלו בעיר ואם ימנעו מלזכות, ימנעו אנשים לטלטל, האם עירוב כזה מהני.

תשובה: עירובין (פא. ב): "אין מערבין לאדם אלא מדעתו אמר רבי יהודה, במה דברים אמורים בעירובי תחומין, אבל בעירובי חצירות מערבין לדעתו ושלא לדעתו, לפי שזכין לאדם שלא בפניו ואין חבין לאדם שלא בפניו. עכ"ל.

וכתב הריטב"א ז"ל: שזכין לאדם שלא בפניו, פי', שלא בפניו ושלא מדעתו. ומיהו ה"מ בסתמא אבל אם שמע וצווח מעיקרא לא זכי לו וכדאיתא בהדיא בפ' יש נוחלין (בבא בתרא קלח, א), עכ"ל.

ובשו"ע (סימן שסו, א): "אשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו, אפילו אם מיחה בה שלא לערב ואפילו אין רגיל לערב עמהם. וה"מ כשאוסר עליהם כגון שאין הבית פתוח אלא לאותו חצר וכו' וי"א דאין אשתו מערכת עליו שלא בידיעתו אבל אם אומר שאינו רוצה לערב עמהם לא. ואם הוא רגיל לערב עמהם ועכשיו אינו רוצה בני חצר נכנסים לתוך ביתו ונוטלים ממנו בע"כ. ואם אינו רגיל אינם יכולים ליטול ממנו בעל כרחו, אבל היו כופין אותו בכ"ד לערב עמהם, או היו ב"ד יורדין לנכסיו. עכ"ל.

וכאשר השו"ע מביא סתם, ויש, הלכה כסתם, וכפי שכתב הרמ"ע בתשובה (סי' צו), מרן החיד"א (שו"ת יוסף אומץ סימן סו). מחזיק ברכה (יורה דעה סימן ט סק"ב), ספר זרע יצחק (קונטרס פלפלת כל שהוא סימן יד), בן איש חי (פרשת בשלח אות טו), שו"ת כפי אהרן חלק ב' (חלק יו"ד סימן א).

ומ"מ לכו"ע, היו כופין אותו בכ"ד לערב עמהם, או היו בכ"ד יורדין לנכסיו. כפי שכתב השו"ע, ועיין משנה ברורה (סימן שסז ס"ק טז).

והנה כל היתר זה הוא או ע"י אשתו, או ע"י כופין אותו לערב עמהם, או יורדים לנכסיו, אבל לזכות לו בעל כרחו לא מצינו. וא"כ מאחר ויש מוחים במפורש שלא רוצים לזכות, לא קנו (שו"ע חו"מ סימן רמג ס"א).

והנה אם להלכה היו כופין אותו בכ"ד לערב עמהם, או לרדת לנכסיו, מדוע לא יכפוהו לזכות בעירוב.

ובזה אתינן לגמ' גיטין (לי:) דפריך התם, מנין שהפקר בכ"ד היה הפקר. רבי אליעזר אמר מהכא אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות וגו'. וכי מה ענין ראשים אצל אבות, לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו. ע"כ. ומוכח שגם לזכות בעל כרחם יכולים. וא"כ הכא נמי מועיל זיכוי בעל כרחם לערוב עמהם.

ובלאו הכי, איכא למימר שאותם שאינם רוצים לזכות בעירוב, וכי אין רצונם לזכות בשום פת שבעולם, גם שלא שייך לערוב. וע"כ אפוא, יקנו להם פת ללא קשר לעירוב. ומאחר שהפת שלהם, הרי בכ"ד כופין לערב עמהם, או לרדת לנכסיו, והכא שנכסיו כבר מונחים אצל המזכה, ממילא מהני לעירוב, או אפילו כיון שפת ששייכת להם מונח במקום העירוב, זה עצמו הוא הערוב.

ב. והנה אם אלו שאינם רוצים לזכות היו מועילים בזה שלא יטלטלו, כי אז אמרינן שלשם שמים עשו, ולשיטתם מנעו רבים מעוון טלטול. ורחמנא ליבא בעי. אבל עתה, שמ"מ מטלטלים למאות ולאלפים, כפי שנאמר לי, א"כ מה הרעילו בזה הרי מ"מ יטלטלו. וממה נפשך, אם לא מהני העירוב, לשם מה להם לא לזכות, הרי מ"מ לא מהני הערוב. ואם מהני הערוב לשם מה להם לגרום לרבים לחטאת, שהרי מ"מ המטלטלים סומכים על רבניהם. ומ"מ מטלטלים.

ואם ח"ו, כוונתם למרות שמהני העירוב, ע"י אי רצונם לזכות בפת לגרום לחטא הרבים, (ודבר זה לא יעלה על הדעת, אלא רק אצל מי שנכנס למחלוקת והתגלע הריב). א"כ למי שגורם לחטא הרבים, מהני שכירות רשות, עיין בספר אוצר פסקי עירובין (סימנים קז, קח, קט, ובעיקר בסימן קי).

ג. והנה בספר אוצר פסקי עירובין (סימן קז) נשא ונתן אם מהני שכירות משר העיר עבור ישראל שאינו רוצה לזכות בעירוב. ויש מקום לסמוך ע"ז בשעת הדחק, עיי"ש*.

* ו"ל שב: בנכרי מהני שכירות. ויש מחלוקת בין הראשונים ו"ל האחרונים ו"ל אם מהני שכירות בישראל. ובאיה אופן מהני השכירות.

והנה הירושלמי (פרק ו הלכה ג) כתב: הלכה ישראל מבטל והעכו"ם משכיר. ופירש קרבן העדה: שישראל יכול לבטל דוקא ולא משכיר דלמא ישכור ממנו כפתות משו"פ, עכ"ל. ועיין שירי קרבן.

אמנם בפני משה ביאר באופן אחר, ו"ל הלכה הוא בדינו שהישראל מבטל רשות ואין צריך להשכיר והעכו"ם משכיר דוקא אבל אינו יכול לבטל רשות, עכ"ל. וממילא אין ראיה מכאן. ותלוי במחלוקת הפירושים.

והנה הרמב"ם בהלכות עירובין (פרק ב הלכה ב) כתב ו"ל: "בללו של דבר כל מי שאינו מודה במצות עירוב, אין מערבין עמו לפי שאינו מודה בעירוב. ואין שוכרים ממנו לפי שאינו מעובר כוכבים ומזלות. אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר וזו היא תקנתו, עכ"ל. והנה הרמב"ם ו"ל כתב שאין שוכרים ממנו לפי שאינו מעובר כוכבים ומזלות, וכן הוסיף וכתב אבל מבטל הוא רשותו לישראל הכשר "וזו היא תקנתו". ומשמע שרק זו היא תקנתו ולא מהני שכירות. וכ"כ הכסף משנה שם. ובכית יוסף בשם הרמב"ם ו"ל (סימן שפ).

אמנם מאידך גיסא, הרא"ש ו"ל (פרק שש סימן ג) כתב דישאל שלא רצה לבטל אלא לשכור שוכרין ממנו.

וכן מצאתי במאירי (ה"פ ס"א) שכתב, ו"ל, וכישראל אין צריך לשכור, הא מ"מ אם שכר, כל שכן שמועיל, עכ"ל. כלומר אם בנכרי מהני שכירות ק"ו שיהיני בישראל, וכשישית הרא"ש ו"ל. או שאם מהני ביטול ק"ו שיועיל. והנה ק"ו זה צ"ע שהרי ביטול מהני רק מישראל גופו אבל משכירו ולקטו של משכיר לא מהני ביטול. ואילו שכירות מהני. וא"כ מה ק"ו יש בזה. ומנכרי שהתירו שכירות שאני, שהרי אין דירתו אוסרת, שהרי דירת נכרי כבהמה וא"כ אין דירתו אוסרת. ורק חכמים תקנו שכירות כדי להכביד עליו ולא ידור עמו כחצר. וע"כ הקילו בשכירות קלה ושמא כוונת המאירי לשכירות גמורה דוקא ובהעדר השלחן והחזון איש דלקמן.

ואמנם בשו"ע הביא שתי הדעות (בסימן שפ סעיף ג), ו"ל: אם אינו רוצה לבטל להם רשותו אלא להשכירו יש אומרים שמועיל כמו ביטול וי"א שאינו מועיל, עכ"ל.

והט"ו (ס"ב ב) כתב, וי"א שאינו מועיל. זהו דעת הר"מ באשר"י ולא זכר טעם על זה. ונ"ל כיון דשכירות שוכרין אפילו בפחות משה פרוטה כדלקמן (סימן שפב), ומ"ה דוקא עכו"ם שמצינו שב"ג נהרג על פחות משה פרוטה משא"כ בישראל דפחות משה פרוטה לאו כלום הוא ע"כ כמלו השכירות לגמרי בישראל כנ"ל, עכ"ל.

והמגן אברהם (ס"ג ו) כתב וי"א שאינו מועיל. לולי דמסתפינא הייתי אומר דהר"מ מודה דבחול שרי דלמא ירע מביטול אלא בשבת אסור לשכור דהו"ו במקח וממכר. דבשלמא גבי עכו"ם אין דירתו דידה אלא שאסור משום גזירה לא ניקרי קנין אבל בישראל אסור לשכור, ועיין בגמרא דמקנא רשותא בשבתא אסור, עכ"ל.

ובמשנה ברורה (ס"ג ג) כתב "ולענין הלכה האליה רבה פוסק דאין שכירות מועלת בישראל כלל אבל שארי אחרונים מקילין בה לענין ימי החול כדמגן אברהם. וכשער הציון כתב ששאר האחרונים הם שלחן עזי שמים והגר"ז.

ואמנם האוסרים הם הרמב"ם והר"מ והמרדכי, והט"ו והאליה רבה, והפמ"ג במשכנות דבר.

וכף החיים הביא שהלכה כו"ש בתרא כלומר שנתית השו"ע לצד האוסרים, שהרי הביא כב"י ובכסף משנה רוב ראשונים לאסור. ופסק ב"ה החיים לאסור ובשעת הדחק לסמוך על המקילים. אמנם המתירים הם הרא"ש והטור, והמאירי. והמנ"א בחול וש"ע הגר"ז.

ד. והרשב"א (קדושין כג א, ד"ה ולענין פסק הלכה) כתב וז"ל: ואי לאו דמסתפינא אמינא (דהכא) אפילו בעל כרחו נמי, ומתנת ממון שאני דלאו זכות גמור הוא, ואדרבה חוב הוא מצד עצמו דכתיב ושונא מתנות יחיה, אלא מיהו מצד שנפשו של אדם מחמתן קרינן ליה זכות, ואע"פ שהוא מצד עצמו חובה זכין לו שלא בפניו, אבל גט שחרור זכות גמור הוא דמתירו בבת חורין ובכניסו לכלל מצות כישראל, זכין לו מ"מ, ואפילו עומד וצווה בטלה דעתו אצל כל אדם. ואע"פ שבמציאה ובנכסי הגר ובלקט שכחה ופאה זכות גמור הוא וגר קטן שהטבילה על דעת ב"ד שאין זכין לו בעל כרחו, כדאמרינן בפ"ק דכתובות הגדילו יכולין למחות. הכא שאני דאלו איתיה לעבד כאן, כייפינן ליה לקבוליה בעל כרחיה, כי ליתיה, נמי מזכינן ליה בעל כרחיה, ומשא"כ באשה דאף על גב דמגרשה בעל כרחיה, ע"י אחרים לא, משים דחוב הוא לה ואין חבין לאדם שלא בפניו, אבל הכא דזכות הוא לו, ויוצא בעל כרחו, זכין לו בעל כרחו, ועוד שלא יהא רבו עבד לעבדו ויהא מפסיד רצון נפשו בעקשותו של עבד. וגדולה מזו אמרו טול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו כדי שלא יהא זה מפסיד ועקשותו של זה. ורשב"ג דפליג ואמר שאין שומעין לו הא מתמהינן עליה מאי טעמיה, ומהדרינן משום דאמר ליה אי במתנה לא ניחא לי דכתיב ושונא מתנות יחיה, אלמא אי לאו דחובה היא לו מצד זה כייפינן ליה. כנ"ל. ומוכח שניתן לזכות לו בעל כרחו.

והעירו ע"ז, הרי טען הרשב"א, דאילו איתיה לעבד כאן כייפינן ליה לקבוליה בעל כרחיה, כי ליתיה נמי מזכינן ליה בעל כרחיה. ובנידון דידן אינו יכול לערב בעל כרחו בפניו. משום שהצד שסובר לאסור עירוב יש לו ב"ד ואין ב"ד רשאי לכוף ב"ד אחר.

ודנה החזון איש [סימן פ"ב ס"ק טו], והביאו שו"ת הלכות [סימן שפ"א אות כ], ס"ל דהאומרים רלא מהני שכירות היינו בשכירות כזו דלא מהני אצל ב"טול רק אצל שכירות מגוי. כגון ששכר משכירו ולקטו או מהמשכיר או מאורח המתארח אצלו רכל זה לא מהני בב"טול רק בשכירות מגוי או שלא שכר כל החצר רק כל רהו דבשכירות מגוי מהני. אבל בב"טול צריך שיבטל כל החצר, וע"ז כתבו דשכירות כזו לא מהני בישראל, עיי"ש.

ולפי זה עתה ששוכרים משור העיר אי משפחה וכדומה יתכן שיעיל גם למי ששכר ולא עירב. וגם למי שלא רוצה לזכות בעירוב מחמת הוטרוא וכדומה. וכן כתב בקצות השלחן [סימן ק"ד] בב"ד השלחן [אות כו].

אמנם יכול להצטרף לסניף, דבערוך השלחן [סימן שפ"א אות ה] כתב וז"ל: וכירושלמי מבואר כרעת האוסרין שאומר שם הלכה ישראל מבטל והמצרי משכיר, ע"ש. ורבינו הב"י [בסעיף ג] הביא שתי דעות בזה ונראה רוב דעות הוה לאסור, וכן רעת הירושלמי. מיהו בשכירות גמורה בערב שבת אין ראייה מהירושלמי לאיסור ולא מירי בזה, עכ"ל.

וא"כ נראה שגם הוא נטב כהחזון איש שבשכירות גמורה להחיר ולפי זה נראה שאם שוכר בשכירות גמורה בערב שבת יש לנו לסמוך על דעת הרא"ש, והמור, והמג"א, וש"ע הגר"ו, והמשנ"ב הפוסקים כדעת המתירים. ואפילו את"ל כהרמב"ם והר"מ והמרדכי שאם בשכירות גמורה יתירו. וגם כף החיים מתיר עכ"פ בשעת הרחוק.

אבל בשכירות רעועה, ומשכירו ולקטו נראה להחמיר. כדעת הירושלמי, הרמב"ם, הר"מ, המרדכי, הבית יוסף, הפ"ו, הא"ר, הפמ"ג, וכתסכמת החזון איש וערוך השלחן וב"ד החיים.

ונראה שטעם זה הוא רק משום שאריא רביע עליה, שהוא ב"ד אחר. אבל, לפי המתירים, הרי מותר גם לכפות ואם האמת אתם, אין בדברי הב"ד השני כדי למנוע לכפות אלא רק שבפועל אריא רביע עליה. ע"ז איכא למימר שמ"מ הוא זכות לו וכופין אותו ואילו היה כן והיתה האמת כפי שהיא להמתירים היה ג"כ אפשר לכפות. ומה שבפועל א"א לכפות ע"י ב"ד. הרי גם בפועל העבד לא נמצא כאן. ומ"מ מהני כאשר הבית דין יכול לכפות, וכמו שכתב הרשב"א, והכא נמי.

ועוד לטעמו האחרון של הרשב"א, שלא יהא רבו עבד לעבדו ויהא מפסיד רצון נפשו בעקשותו של עבד. וטול אתה שיעור ואני פחות שומעין לו כדי שלא יהא זה מפסיד רצון נפשו בעקשותו של עבד. עכ"ל הכא נמי נחשב הדבר עתה, לעקשות. מאחר ומ"מ הרבה מטלטלים מה תועלת להם לא לקנות את העירוב.

גם לשיטתם שמהני לא לקנות, הרי רק הוסיפו עבירות לאלפים בשגגה לדעתם, ואיזה מצוה היא להחטיא את הרבים. והיה להם להניח הדבר בשב ואל תעשה. וממנ"פ אם לא מהני העירוב, הרי לא השפיעו כלום בזה שלא זכו בעירוב. ואם מהני העירוב הרויחו שלא גרמו לרבים לחטוא בגללם. וזכות זאת יותר גדולה מכל הזכויות של העבד. שמ"מ עתה אין לו עוון כשהוא עבד. שלא כן הכא.

ה. והמחנה אפרים (הל' זכיה ומתנה סימן ו) כתב, "דמידי דהוי זכות גמור וליכא שום צד חובה. דנראה דכל כי האי גוונא אפילו כי אתי לקמן וצווח לומר לא ניחא לי לא משגחינין ביה".

והכא ג"כ אין להאמינם שאינם זוכים. שהרי אין לזה טעם. כיון שלא הועילו כלום. וממילא הוא רק לפנים. ומן הסתם זוכים. ואפילו צווחים שאינם רוצים לקנות זה רק בעת הויכות. אבל בשעת מעשה זוכים, ואנן סהדי שישארית ישראל לא יעשו עולה. והוא יותר מנידון המתנה אפרים.

ומעתה נראה, שיש כמה ספקות בדינא דרבנן זה דקניית העירוב. ספק שמא סגי בקניית רשות משר העיר וספק שמא מהניא הקנאה בכגון דא. וספק שמא כן קונים ורק עושים כן לפנים. אבל עתה שרואים כמו עיניהם שיש שמטלטלים בודאי אנן סהדי שזוכים. ספק שמא הקנאה מטעם זכות סתם. ואחרי כן משתמשים בזה לעירוב. ולא לזכות ישר לעירוב. וע"ז ודאי לא חשבו הממאנים לקנות לעירוב דוקא ולא כל זכות קנין. וה' יזכנו לכוין לאמיתה של תורה.

ל. ס. ס. ס.

הרב יואל הלוי ראזנער
מח"ס מנחה עריבה על עניני עירובין

**בענין שכירות רשות בזמה"ז
וברין ישראל המוחה בהעירוב**

בשו"ע (סימן שצ"א סעיף א') ואין מספיק במה שישכורבמשר העיר, במה דברים אמורים בשר שאין הבתים שלו, וגם אין לו רשות להשתמש בבתי העיר כלל אפי' בשעת מלחמה, אבל במקום שכל צרכי העיר אינם נעשה אלא ע"פ השר או הממונה שלו, ודאי ששכירות מהשר ההוא או משכירו ולקיסו מהני, שהרי יש לו רשות להושיב אנשיו וכלי מלחמתו בבתי בני העיר בשעת מלחמה שלא מדעתם.

והנה בזמנינו לפי השקפה ראשונה לכאורה יהיה רפוי היתר זה, כמבואר בדברי האחרונים דבזמנינו יש לאנשי המלחמה מקומות מיוחדים להם, ואינם משתמשים כלל בבתי בני העיר, וגם היתר הרמ"א שדרך המבוי הוא של השר ויכול לסלק את העכו"ם משם וליתן להם דרך מצד אחר, לכאורה לא שייך כשחצירו של העכו"ם נפרץ להמבוי במלואו או יתר מעשר, דנמצא דחצירו אוסר את המבוי מאחר שלא שכרו ממנו רק מן המלך שאין לו רשות בחצירו, ובאמת צ"ע על הריב"ש שממנו מקור דברי הרמ"א שהתיר מטעם זה, ואפשר שבזמנו לא היה שכיח שנפרצו החצירות וצ"ע.

(שוב הראו לי בכתבי הממשלה שבזמה"ז אדרבה יש זכיות יתרות להממשלה יותר מימים הראשונים לענין שיוכל לסלקו, ושייך טעם הריב"ש הב' לא רק על הדרכים אלא גם על הבתים עצמן וכמו שיבואר להלן.)

סימן א'

**ביאור דברי העצי אלמגים
דמהני שכירות מן המלך
מטעם שהקרקע משועבד
להמס**

והנה בספר עצי אלמוגים (סימן שצ"א) כתב היתר חדש, ובתשובת דברי חיים יו"ד (סימן מ"ב) כתב דהיטב אשר דיבר, ע"כ מן הראוי להרחיב הדברים ולבארם.

הנה מבואר בגמ' ב"ב (דף נ"ה ע"א) והני
זהורורי ארעא לטסקא זבונינהו זבוני
וכו' אמר ליה הונא בר נתן קשי בה אמימר,
א"כ בטלת ירושת בנו הבכור דהוי ליה
ראוי וכו', אלא מה אית לך למימר דיהיב
טסקא ומית, ה"נ דיהיב כרגא ומית, וביארו
התוס' דבשאר כל אדם אע"פ שהנכסים
משועבדים אין ירושת בכור בטלה, כיון
דמחוסר גביינא, אבל למס המלך אפי'
קרקע שוה אלף וזו משועבד לדבר מועט,
והקרקעות עיקר הן של המלך וכבר הוא
מוחזק בהן.

מטעם שעבוד, אלא באמת מעיקרא שלו הוא רק שמניח האנשים לדור בתוכו בתנאי שפורעין לו המס, וכשאין פורעין לו המס הוא נוטלו מחמת שהוא שלו, ולא משום שמשמעבד תחת המס, ועפ"ז מוכן שפיר דברי ר"ת שפוטר מתרו"מ גם לאחר שפרעו את המס, והעצי אלמוגים שמתיר לשכור מן המלך גם לאחר שפרעו את המס, דהרי גם לאחר שפרעו את המס שייך להמלך, אלא אם פורעין את המס הוא מניח לדור בתוכו, ובאמת מלשון רבינו יונה שם שכתב וז"ל, אבל מי שנתחייב לשלם טסקא אין לו כלום בקרקע עד שיפרענה, משמע דלאחר ששילם המס הרי הוא שלו, אמנם מדברי ר"ת גבי תרו"מ מוכרח, דס"ל כהרשב"א דאף אחר שפרעו את המס שייך להמלך, אלא דמרשה לדור בו.

ובאמת גם גבי תרו"מ לאו כל הראשונים הסכימו לדברי ר"ת, לכן אף אם ימצא איזה משמעות באיזה ראשון, דס"ל דלא מהני לשכור מן המלך אף באופן דארעא לטסקא משמעבד, אין זה ראייה לסתור, דאפשר גם גבי תרו"מ לא ס"ל כר"ת, ומ"מ לענין עירוב סמכו הע"א והד"ח והשו"מ על דברי ר"ת.

ביאור דהבעלים אין להם בהבתיים רק זכות השתמשות לכך יכולין לשכור מן המלך ששייך לו

ואכתי צריך להבין הרי קי"ל בשו"ע (סימן שפ"ב סעיף י"ח) דעכ"רם שהשכיר ביתו לחבירו עכ"רם, אין יכולין לשכור אלא מן השוכר ולא מן המשכיר, אא"כ יכול לסלק את השוכר מן הבית בתוך הזמן, או שיש לו רשות להניח שם כליו, עיי"ש. א"כ לאחר שפרעו את המס

וכתב העצי אלמוגים דמש"כ הרשב"א והמרדכי דאין יכולין לשכור משר העיר אלא כשיש לו רשות להשיב שם אנשי המלחמה, מיירי דוקא באופן שאין המלך יכול ליטול הקרקעות כשאין משלמים המס בעדן, אבל כשיכול ליטול הקרקע בעד המס והקרקע שלו, ודאי יכולין לשכור מן המלך, דמה ירושת בכור שהוא דאורייתא בטלה בכה"ג, ור"ת בתוס' (ע"ז דף נ"ט וחולין דף ז' וקידושין דף ל"ו) כתבו דאהא סומכין דאין אנו מפרישין תרו"מ בזמה"ז אף שמדרבנן מחויבין גם בחו"ל, משום דהקרקע שייך להמלך ע"כ פטור מתרו"מ, א"כ כ"ש עירוב הקל שהוא מדרבנן, י"ל דהוא של המלך ויכולין לשכור ממנו.

והנה צריך להבין הרי בגמ' אמרינן דביהיב טסקא ומית, בכור נוטל פי שנים, דלאחר שיהב הטסקא מוחזק הוא בהשדה, א"כ אין מהני שכירות רשות מן המלך, הלא כל בני המדינה פורעין המס מידי שנה בשנה, והם מוחזקים בהבתיים שלהם ואין להמלך רשות בהם, וזה קשה גם על ר"ת שפוטר מתרו"מ גם לאחר שפרעו את המס.

אך כשנדקדק בדברי הרשב"א שביאר את דברי התוס' ב"ב הנ"ל, שכתב וז"ל, וי"ל דלא דמי שעבוד חוב דעלמא לשעבודו של מלך וכו', הילכך הוי ליה מלכא כמאן דמוחזק בכלהו נכסי, ונחית ומזבין מנפשיה וזכיניה זביני מן הדין, ומוכר כל קרקע על דבר מועט של טסקא שיש לו עליו, לפי שגוף הקרקע של מלך הוא וכל שאין פורעין לו חקו נוטלו, ואילו חוב דעלמא שעבוד בלחוד הוא ומשתעבדי ליה נכסי וכו' עכ"ל. מבואר מדבריו דמה שהמלך נוטל את הקרקע בעד המס אינו

זנראה ריש לדמותו למש"כ הנתיבות סימן קצ"ב בארוכה, שיש שני מיני קנינים גבי שוכר, יש ששוכר הגוף לפירות, ובכה"ג הוי כחצירו לענין קנינים, אבל יש שאינו שוכר אלא זכות השתמשות, והבית משעבוד לו שיוכל להשתמש בתוכו, אבל אין לו בגוף כלום, וכמו שמכואר גבי חזקת תשמישים דקנה ע"י מחילה בלא שום קנין, ועיין בספר ברכת שמואל ב"ב (סימן כ"ה) שביאר דכשאיכא רק חזקת תשמישין, אינו שלו רק בשעה שמשתמש, אבל אח"כ יכול הבעה"ב להשתמש בו מטעם זה, דעצם הגוף לא קנאו מעולם, ולא קנה רק זכות ההשתמשות.

וככ"ל החזיון הזה י"ל בכל מקום שהקרקעות הן של המלך, נכמ"ש התוס' בכ"ב נ"ה ובקידושין ל"ו ובחולין דף ז' דמה שהבעה"ב יכול להשתמש בה כשיהיב טסקא, אינו משום דהמלך השכיר להם הרשות, דהמס אינו לשם שכירות כלל אלא שהמלך מניחו לדור בתוכו, ויש להבעה"ב רק זכות תשמישים [אמנם נראה דמ"מ הוי כחצירו לענין קנין חצר, דמאחר דהמלך נותן רשות להשתמש בה כשלו, הוי כהשאל לר חצירו לענין קנין חצר דמהני, וכהא עדיף מחזקת תשמישים בעלמא] ומנא אמינא לה דאינו קנין הגוף מהמלך, דהרי אמרינן דהיכא דלא יהיב טסקא בטלה ירושת הבכור, ולכאורה אף אם נימא כהתוס' דהקרקע הוא של המלך, מ"מ הרי המלך מרשה לאכול פירות השדה, אף קודם שנתנו המס כמו אח"כ, ואדם אחר הלוקח פירות מהשדה הוי גזלן גמור, ואם נימא דקנוי לבעל השדה הקרקע לפירות, א"כ הרי זה דומה למשכנתא דאמרינן בב"מ דהיכא דלא יכול לסלוקי, בכור נוטל פי שנים, והיינו מטעם שגוף הקרקע הוא

להמלך, אינו יכול להוציא את האיש עד לשנה הבאה אם לא יפרע את המס, א"כ בני העיר הוי כשכרו הבתים מן המלך, והמלך המשכיר אינו יכול לסלקם, א"כ א"א להשכיר מן המלך בכה"ג, וכ"כ הריב"ש להדיא דאפי' אם הבתים הם של המלך, מ"מ כיון שהשכירם לבני העיר צריך לשכור מהם ולא מן המלך, ולכאורה העצי אלמוגים לא הועיל כלום כמה שבתים הם של המלך, דהרי מ"מ כבר השכירם.

אמנם נראה דז"א דהרי המלך לא השכיר את הבתים מעולם, דמה שפורעין את המס אינו לשם שכירות, אלא לשם מס, רק הקרקע משעבוד להמס, דאם אין פורעין את המס הוא לוקח קרקע שהוא שלו מעולם, ולא משום שלא פרעו השכירות, ומה שלגבי ירושת הבכור מיקרי מוחזק לאחר שפרעו המס, זהו משום שעכ"פ מוחזק הוא בהזכות לאכול הפירות בשנה זו, אבל זכות זה אינו כשכירות ממש שלא יוכלו לשכור מן הבעה"ב, דהרי הבעה"ב לא השכיר את גוף הקרקע מעולם.

[ועיין בלשון תשובת מהרי"ק שורש ט"ז וז"ל, ואע"ג דפשיטא דלא דמי לשדה המשועבד למלך בשביל המס, וכי' דארעא לטסקא משתעבד, והמס כמו חלף הפירות שאוכל מקרקע המלך, שהרי הארץ של מלכי האומות העולם, עיי"ש. הנה דהמס אינו משום שכירות, אלא משום שאוכל מקרקע המלך צריך לשלם חלף הפירות, ועיין בש"ע הרב הלכות גזילה ואבירה וז"ל מפני שכל הארץ למלך הוא, וכידו לגזור שלא יהנה אדם מארצו אלא מדעתו, עכ"ל. והיינו דכשנותן קצבתו הרי הוא נהנה מדעתו ולא מחמת שכירות].

דהרי בכל ביטול רשות, הכוונה שמפקיר רשותו לבני החצר ולב"ש מקנה רשותו לבני החצר, ולכאורה הרי ודאי השאיר אצלו רשות לדור שם, וא"א לסלקו משם, אע"כ כיון דגוף הבית הפקיר ולא השאיר לעצמו, אלא הזכות לדור שם אינו אוסר, א"כ ה"ה כשהמלך יש לו גוף הבתים ורק זכות הדירה נתן להבעה"ב יכול המלך להשכירו לישראל, והבע"ב חשוכים כאורחים בעלמא אף שלא מצי לסלקינהו, דלא גרע מביטל, וכ"כ הריב"ש דכשהמלך משכיר רשותם של הישראלים הוי כאורחים, אלא שאח"כ כתב דלא מהני. [שלא מצי לסלקינהו ונראה דזה דוקא בעובדא שלו כמ"ש.]

**ביאור דאם יש לו רק זכות
השתמשות אינו כאורח רק ע"י
תקנ"ח של שכירות**

וְלֹא דמי להא דסימן ש"ע דמלמד או סופר דבאופן דאינו יכול לסלקם אסרי על הבעה"ב, (אי לאו מטעם אפיה ובישול יחד או שלא השאיל לו ע"מ לאסור עליו) ולכאורה הרי שם אפשר שלא השאיל לו אלא הזכות לדור שם ולא קנין הגוף לפירות, ונראה לחלק, דדוקא כשמכוון הדר שם להיות כאורח, והיינו כשמבטל את דירתו, כוונתו בזכות הרירה שמשכיר לעצמו להיות רק כאורח, אבל גבי מלמד או סופר אינם מכוונים כלל לבטל את רשות דירתם להיות כאורחים, דהרי הם רוצים להכניס ולהוציא, ע"כ ככה"ג אוסר אף שיש לו רק זכות לדור שם ולא קנין הגוף, אבל כשהמלך משכיר רשותם, אף שלא ברצונם נעשו כאורחים כמ"ש רש"י (דף ס"א ע"ב) דמשו"ה גבי שכירות א"א למהדר ביה כיון דנקט דמי. והיינו אף שאינן רוצים להיות כאורחים, הכי תיקנו

שלו לפירות כמ"ש הר"ן שם, והוי מוחזק בגוף השדה אף שהוא רק לפירות.

א"כ ה"נ אף שהמלך יכול לקחתו בשביל המס, מ"מ אינו לוקח הפירות שאכל עד השתא, א"כ הרי עד שהמלך לוקחו הרי הוא מוחזק בהשדה לפירות, ולמה אין הבכור נוטל בה פי שנים, ולא דמי למשכנתא באתרא דמסלקי דחשוב ראוי כיון שאין לו בגוף הקרקע כלום, כיון דלעולם יכול לסלקו, אבל הכא גבי מס הרי המלך אינו לוקחו אלא אם אינו פורע המס, ובאמת מכאן ולהבא הוא גובה, א"כ נהי דגוף הקרקע הוא של המלך מכור, אבל הקנין פירות שהוא לוקח רק מכאן ולהבא למה לא יחשב הבעה"ב מוחזק בזה, אע"כ מוכרח מזה דהמלך אינו נותן כלל להבעה"ב הגוף לפירות, אלא שהוא משעברו להבעה"ב להשתמש בו בלבד, והוי כמשכנתא באתרא שמסלקי דחשוב ראוי, כיון שאין לו בגוף הקרקע כלום, אלא שעבוד בעלמא, ומה שמיקרי מוחזק לענין בכור היכא דיהבי טסקא אף שאין לו בגוף הקרקע כלום, נראה מטעם דביאר הש"ך (סימן רע"ח ס"ק ז') דאף שעבוד מיקרי מוחזק אם שעבודו בידו, ומשו"ה אחר דיהבי טסקא כיון דמוכסח בו שהמלך לא יסלקו באותו השנה, הוי שעבודו בידו, וחשוב מוחזק לענין פי שנים.

אבל לענין לשכור מן המשכיר לענין עירוב, נראה דכל שלא השכיר את הגוף לפירות להשוכר, אלא שעבוד לו להשתמש בתוכו, יכולין לשכור מן המשכיר אף שאינו יכול לסלק את השוכר ממנו, [והריב"ש מיירי כשהשכיר בשכירות מעליא, כמ"ש העצי אלמוגים והשו"מ דהריב"ש מיירי באופן שהקרקע אינו משעבוד להטסקא, ומנא אמינא לה

(וכמה פרטים שבהתשובה שם, אפשר שכ"ה גם במדינותינו) ומשמע שבהיתר הראשון דהקרקע שייך להמלך והבתים להבעה"ב יכול לשכור מהמלך, אף שאינו יכול לסלק הבעה"ב מהבתים.

ולכאורה צ"ע מה הועיל דהקרקע של המלך, במה עדיף המלך ממשכיר, דאף שהקרקע שלו אינו יכול להשכיר, כיון שאינו יכול לסלק את השוכר, אלא הוא הדבר אשר דברנו, דכיון דהמלך לא השכיר את הקרקעות להבעה"ב, כמ"ש שם שהרשה לאנשים שבמלכותו שיכנו בקרקעותיו בתים, ואינו אלא רשות בעלמא ולא שכירות, א"כ אין הגוף שלהם לפירות, רק זכות השתמשות, ובכה"ג יכולין לשכור מבעל הקרקע אף שאינו יכול לסלק את הבעה"ב.

עוד מצינו הא דארעא לטסקא משתעבד ביו"ד סימן קנ"א בשך ס"ק י"ז בשם הראב"ן, דבזמה"ז מותר להשכיר בית לעכו"ם אף לדירה, ואין חשש מה שמכניס לתוכה ע"ז, דכיון דהישראלים נותנין מס לגוים מקרקעות שלנו, אין מיוחד הבית לישראל כי לטסקא הן בדינו מן הגוים, וכן הוא בספר ראב"ן מס' ע"ז אות רצ"א עיי"ש.

וראיתי בתשובת קול אריה יו"ד סימן נ"ט שהקשה על הראב"ן מדברי הר"ן (נדרים מ"ו ע"ב) שכתב דמקבל בטסקא לאו היינו שכירות, אלא הקרקע הוא של המחזיק לעולם כמורישו לבניו, אלא שנותן דבר ידוע ככל שנה לבעלים הראשונים, וכל כי האי גוונא קנין הגוף מיקרי, ולא שעבוד בלבד שיפקיענו קונם, והאי וכו' משום דטסקא הוא כעין שכירות הוא, שאם אינו פורע המוטל עליו שנה שנה, הדרה

חכמים דיכולים להיות כאורחים בע"כ ע"י שהשכירו לשם שבת להתיר הטילטול, אבל גבי מלמד או סופר א"א להיות כאורחים בלי תקנת חז"ל ודו"ק.

שוב ראיתי הדבר מבואר בש"ע הרב סימן ש"ע סעיף ט' שביאור החילוק בין ביטול רשות לאורח שאינו יכול לסלק, לפי שהמבטל סילק עצמו מרשות ביתו משא"כ אורח עיי"ש. והיינו דע"י תקנת חז"ל של ביטול נעשה מסולק וה"ה ע"י שכירות למ"ד דמהני אבל בל"ז ודאי אינו נחשב כאורח.

ראיה מתשובת אבקת רוכל

ואחר כתבי זאת, מצאתי ת"ל ראיה עצומה לדברינו מתשובת אבקת רוכל למרן הב"י (סימן מ"ז), וכל התשובה הוא מדודו הר' יצחק קארו שהביא בב"י סימן שפ"ב ושצ"א שכתב וז"ל, ואומר עוד שאילו הונח שלא היינו מוצאים חכם שיאמר שרשות המלך יועיל, אלא אם היה יכול לסלק מן הבית כבעה"ב, דע שכל הקרקעות שבמלכות אדונינו המלך יר"ה, מן המלך, כמו שהעידו לפני אנשי אמת וכו', וימצא כתוב שהקרקעות כלם שבכל המלכות הם מהמלך, אלא שהרשה לאנשים שבמלכותו שיכנו בקרקעותיו בתים, באופן שקרקע כל בית ובית הוא מן המלך, והבנין שעליו הוא מבעל הבית, עכ"ל. ופלפל שם דלכאורה לפי"ז המלך והבעה"ב הם שותפים, א"כ היה צריך לשכור משניהם, ומסיק שם דא"צ. ואח"כ כתב ועוד אומר לך שהקרקעות נתנם המלך להם ע"מ כשיחפוץ יצוה להם שיסתרו הבנין, ילכו להם ויעשו כאהלי קדר, וכן נמצא בדיני המלוכה שבמלכות הזאת, והרי יכול לסלק עכ"ל, עיי"ש בארוכות.

שייך להמלך, והבעה"ב הם רק כחוכרים
כעין דברי הראב"ן ע"ש.

סימן ב'

אם שייך ארעא לטסקא משתעבד

בזמן הזה

ועתה יש להתבונן, אם הא דארעא לטסקא משתעבד שייך גם בזמן הזה, הנה כבר הבאתי מהעצי אלמוגים דכתב כן גם בזמ"ד, וכ"כ בשו"מ מהדורא תנינא (חלק ב' סימן ס"ב בסופו) דגם בזמ"ז יש להתיר מטעם דארעא לטסקא משתעבד, וכ"כ בד"ח יו"ד (סימן מ"ב), וכ"כ בשו"ת נשמת חיים להגאון ר' חיים בערלין סי' ל' וסי' ל"א, ועיי"ש שכ' שלפי"ד ההעצי אלמוגים מהני אף בישראל ועדיף משכירו ולקטו.

אמנם לכאורה יש להעיר מדברי הסמ"ע

(סימן שס"ט ס"ק י"ד) שכתב אהא דכתב המחבר שם דכשהמלך גוזז דכשאינו נותן המס, שאחר יאכל הפירות ד"מ דינא, זה דוקא בימיהם שגוף השדות היה שייך להמלך, והעכו"ם והישראל היה מנהגם רק להחזיק בהם לחרוש ולזרוע וכו', ואכזה אין בו דין גזל, אבל אם גוף השדה שייך להישראל, אין המלך יכול להפקיע כל פירותיו בשביל המס, והט"ז שם תמה עליו מנין לו זה, גם מצד הסברה נראה כן דכל הארץ של המלך ורשות בידו לקחתה ממי שאינו נותן המס, עיי"ש ולכאורה לדעת הסמ"ע יל"ע אם שייך ההיתר שכתבנו, אמנם לענ"ד ודאי מודה הסמ"ע לדברי הט"ז שהרי בסימן רע"ח שכתב רמ"א דיכול המלך ליקח הקרקע ממי שאינו משלם המס, לא פליג הסמ"ע דבזה"ז אינו כן, והרי הוא עצמו העתיק שם את דברי

ארעא למריה כדאמרינן בעלמא ארעא לטסקא משתעבד עיי"ש, הרי משמע דגוף הקרקע שייך להמחזיק, אף שצריך לשלם המס בעדן, וקשה על הראב"ן, ועיי"ש בקר"א שתירץ דכוונת הר"ן אינו על הגוף ממש, אלא על ההנאה.

ולענ"ד לא קשה מידי דודאי סתם אדם שמוכר קרקע לטסקא, כו"ע מודי דהגוף הוא של המחזיק, ולא דברו הראשונים אלא בהמלך שכל הארץ שלו, ומרשה לאנשים להשתמש בקרקעותיו, ועדיין נוטל ממנו טסקא, בכה"ג לא הוי גוף הקרקע של בעה"ב אלא להמלך, ומה שהביא הר"ן שם את דברי הגמרא ארעא לטסקא משתעבד, אינו רק לבאר דלשון טסקא פירושו שצריך ליתן מס קצוב, וכשאינו נותן המס נוטלין הקרקע ממנו, אבל באמת חלוק ביסודם טסקא של המלך לטסקא של אדם דעלמא.

עוד הביא בשו"ת קול אריה שם מדברי

שו"ת מהר"ם גאלנטי סימן נ"ז בעובדא דהמלך היה נוטל מן השדה למחצה או לשליש או לרביע, וכתב שם דפטור מן השביעית דלא הוי שדך המיוחד לך, דמוחכרת אצלינו מן המלך, ודימה אותה הקו"א להא דהראב"ן הנ"ל, ואף דלכאורה שם אפשר לומר דהיה באמת של המלך ממש, והישראלים היו אריסים וחוכרים וכה"ג פטורה מן השביעית בסוריא.

אמנם דברי הקו"א א"ש דמשמע במהר"ם

גאלאנטי דלא היה דבר ידוע דהקרקע הוא של המלך, רק החוק היה דצריך ליתן דבר קצוב להמלך מן השדות, והבין מהר"ם גאלאנטי מזה, דעצם הקרקע

אלא עד שיחזרו הבעלים, ורק אם הגזכר מכרו ממכר עולם מהני, הרי דהא דהקרקע הוא של המלך אינו מחייב שהמלך יקחו יותר מחוב המגיע לו, משום דאינו רוצה ליקח יותר מחוכו אף שהוא שלו.

אלא נראה דהא דכתבו התוס' דנוטל קרקע שוה אלף זוז בעד דבר מועט, אינו אלא ראייה דהקרקע שלו הוא, וכן מבואר להדיא בדברי הרשב"א שם וז"ל, ותדע לך וכו' וא"א לבע"ח ליפרע אלא כב"ד ובשומא והכרזה וכדי חובו בלבד, אלמא לית ליה בגופן של נכסים כלום אלא שעבוד בעלמא, עכ"ל. הרי שזוה אינו אלא ראייה שהקרקע של המלך, וודאי אף כשהמלך מוותר ואינו גובה יותר מכדי חובו, אכתי הוי של המלך, אבל הקהלת יעקב הבין כוונת התוס', דכיון דאינו מחוסר גביינא דהרי אינו צריך שומא, משו"ה הוי ראוי, ונראה כוונתו לפימ"ש לעיל, דכאמת זכות לאכול הפירות יש להבע"ב אף קודם שיהב הטסקא, ואפ"ה הוי ראוי דהוי כמשכנתא באחרא דמסלקי, ע"כ ס"ל להתוס' דאם צריך שומא והוי מחוסר גביינא, מיקרי מוחזק בהזכות לאכול הפירות, כמו אחר דיהבי טסקא, וזה לענין ירושת הבכור, אבל לענין לשכור מהמלך דהעלינו דתלוי למי ששייך גוף הקרקע, יודה הקהלת יעקב דגם בזמן הזה הוי של המלך.

שוב ראיתי בתשובת תורת אמת למהר"א ששון סימן קמ"ט שביאר, דהתוס' כתב שני דברים נפרדים, דמש"כ דלמס המלך אפילו קרקע שוה אלף זוז משעובדת לדבר מועט, וא"צ אדרכתא ואכרזתא ושומא, זה שייך אף בדבר שאין עיקרו של המלך אלא אף שמשועבד לחוב אחר של המלך, והביא ראייה לזה דהרי קאמר ר'

הנמ"י, דהקרקע עיקרו של המלך, אלא נראה דוקא בעובדא דסימן שס"ט, דהמלך לא לקח הקרקע מיד בעליו, אלא שצוה שאחר יאכל הפירות, אבל הקרקע ישאר מוחזק ביד בעליו הראשון, לאחר שיעבור השנה, א"כ הפירות באמת שייך לבעליו הראשון, דארעיה אשכח, א"כ כשאחר אוכל הפירות ששייך להראשון, הוי גזל גמור, דמטלטלי אין ביד המלך ליקח מאחד וליתן להשני, אבל אם המלך לוקח עצם הקרקע מא' ונותנו לאחר, מודה הסמ"ע שאינו גזילה כיון שהקרקע של המלך.

ביאר דברי התוס' דנוטל קרקע שוה אלף זוז בעד דבר מועט

וראיתי בפתחי תשובה חושן משפט סימן רע"ח ס"ק ט' שהביא מתשובת קהלת יעקב, באחד שנתחייב להממשלה והעמיד בית אחד עבור הפרעון, אם בכור נוטל בה פי שנים, מאחר שמשועבד להמלך והוי ראוי, והשיב דמיקרי מוחזק ונוטל בה פי שנים, דהרי כתבו התוס' דוקא משום שנוטל קרקע שוה אלף זוז כשביל דבר מועט, ואינו צריך אדרכתא ואכרזתא ושומא, ואינו מחוסר גביינא, אבל כהיום שגם חק המלך לגבות ע"פ שומא בדקדוק כפי דמי החוב המגיע להמלך, פשוט שאין זה רק כגבית חוב בעלמא, וקודם גבייה ברשותא דמרא קיימא, עיי"ש.

ונראה דמודה שגם בזמן הזה עיקר הקרקע של המלך הוא כמ"ש בסימן רע"ח, והרי הוא עצמו ציין למש"כ הסמ"ע סימן שס"ט ס"ק י"ד וט"ו, והרי שם דמבואר להדיא דהקרקע של המלך הוא, ואפ"ה משכחת לה שהמלך לא נתן רשות להאחר שנותן המס, לאכול הפירות

חובו או לא, דהרי ס"ס עיקרו הוא של המלך.

ועיין ביד רמ"ה ב"ב דף נ"ה דברים המסייעים לדברינו, דביאר החילוק בין חיוב טסקא לחיוב שעבוד דעלמא, וז"ל (בר"ה והני) ועיקר הא מילתא משום דטסקא חיובא דארעא גופא הוא, וכו' ואשתכח דטסקא מנתא בעלמא הוא דאית ליה למלכא בגופא דארעא, ואמטול להכי כי מטו זמן מפרע טסקא ולא פרע מריה עילויה טסקא לגבאה דמלכא, לא צריכי גבאי למתבעיה וכו' דכי קא מזבני, ארעא דמלכא קא מזבני, ואילו כרגא וכו' אישתכח דחיובא דכרגא לאו גבי גופא דארעא הוא ואקרקפתא גברי מונח, כהודאות והלואות ואמטול להכי לית להו רשותא לגבאי לזבוני לארעא לכרגא, אלא אפומא דבי דינא עכ"ל. הרי דעיקר החילוק בין טסקא לכרגא הוא דא"צ לגבותו בבי דינא דאינו כמשועבד על חוב אחר, דכיון דצריך לשלם המס משום שיש להמלך חלק בהקרקע, ע"כ כשאינו פורע, ממילא נוטל המלך חלקו בקרקע שהוא שלו.

ועיין בש"ע הרב הלכות גולה ואבידה סעיף ט"ו וז"ל ועוד שהמלך מוחזק הוא במה שמגיע לו מעבדיו וכו' לפיכך כל הסחורה שמגיע ממנה המכס וכו' וכאילו הוא ברשותו ממש, כיון שהוא בארצו וכו' והמבריחה גזול מנת המלך שבה מרשות המלך, עכ"ל. וזהו כדברי היד רמ"ה דאינו כשעבור על חוב אחר, אלא יש לו חלק באותו הדבר עצמו, ואינו כהפקעת הלוואתו, אלא גזילה ממש.

ובאמת בדברי היד רמ"ה מבואר רלא היו רגילים ליקח מן הקרקע יותר מן שיעור המס הקצוב, ואפ"ה ס"ל דאית

הונא בריה דר' יהושע שם דאפילו שערי דכדא משתעבד לכרגא, והרי מטלטלי רעלמא ודאי לא היה של המלך מעיקרא, ואפ"ה אמרינן שם דבטלה ירושת הבכור, אלא כונת התוס' לשני דברים, בתחילה כתבו דעצם שעבוד המלך עדיף משאר שעבודים, משום דא"צ שומא וכגבוי רמי, ואח"כ הוסיפו דגבי קרקע יש עוד טעם נוסף דהרי הוא עיקרן של המלך, וא"כ ודאי הוא מוחזק במה שהוא שלו, עיי"ש. ובאמת ברמב"ן ונמו"י שם לא הזכירו דברים אלו דהקרקע עיקרן של המלך, משום דמיירי שם אף משאר מסים שאינן מכח הקרקע.

ולענין ד גם דברי הרשב"א שם יתפרש כמ"ש מהר"א ששון בדברי התוס', דבתחילה כתב וז"ל וי"ל דלא דמי שעבוד חוב דעלמא לשעבודו של מלך, דאי מדינא שערי דכדא משתעבדא לכרגא, הלכך הוי מלכא כמאן דמוחזק בכלהו דמי, וזה שייך אף בכרגא, ואח"כ הוסיף הרשב"א ומוכר כל הקרקע על דבר מועט של טסקא שיש לו עליו, לפי שגוף הקרקע למלך הוא וכל שאין פורעין לו חקו נוטלו, וזה שייך רק על מס שעל הקרקע אבל בשאר מסים לא שייך.

והנה בגוונא דהקהלת יעקב הנ"ל לא היה השעבוד מחמת המס, אלא מחמת חובות אחרים שהיה לו להמלך, א"כ ודאי לענין זה לא שייך הא דקרקע של המלך, ולא שייך אלא טעם הראשון של התוס', דא"צ שומא ולא הוי מוחסר גביינא, וא"כ בעובדה שלו דהמלכות היה גובה רק ע"י שומא, ע"כ היה מחוסר גביינא ולא היה המלך מוחזק בהן, אבל בגוונא דמשעבד מחמת המס דשייך טעם הראשון של החוס', לא איכפת לן אם המלך גובה כדי

המלך את רשותם, דהוי כשני שותפים דמהני לשכור מאחד מן השותפים, כמו שביאר היטב בתשובת אבקת ווכל סימן מ"ז שהבאתי.

וע"ה בידינו דלא מגרע כלל מה שהמלך אינו נוטל יותר מן סכום המס, ומסתמא גם בזמן הד"ח והשו"מ והנשמת חיים לא היה המלך נוטל יותר מן מס המשתעבד, ואפ"ה כתבו דגם בזמה"ז שייך הא דארעא לטסקא משתעבד מהטעמים שביארנו.

**אם שייך הא דארעא לטסקא
משתעבד בהקרקעות שפטורין לשלם
מס (Cong.)**

והנה יש לעיין דבזמנינו יש הרבה שא"צ לפרוע מס, כגון מקומות הציבור וכיו"ב, דלפי החוק אינם צריכין לשלם את המס, וכמה פעמים יש בתוכם בית דירה, א"כ לכאורה נפל היתר הע"א של ארעא לטסקא משתעבד בכירא, דכתים שלהם לכאורה אין שייך להמלך, ודומה להא שכתבו התוס' חולין בשם ר"ת דארעא דאינו צריך ליתן טסקא, מחויב בתרו"מ דאינו שייך להמלך, א"כ ה"ה לגבי שכירות הם אוסרים את כל העיר, כיון שלא שכרו מהם.

אמנם נראה דז"א דלפי מה שביארתי, דלאו המס קובע דהוי של המלך, דהרי אפי' לאחר שנתנו את המס אכתי הוי של המלך, והמס אינו אלא ראייה שהוא של המלך, שהרי יכול ליטלו כשאינן פורעין, ע"כ נראה דזה שכתבו התוס' בחולין דארעא שאינו פורע המס לא הוי של המלך, אינו אלא אם פטור מן המס מחמת שאין להמלך שליטה עליו לגבות מס ממנו,

להמלך בגופו של קרקע, וז"ל שם (בד"ה אמר ר' אשי) דכיון דאית ליה לשליחא דמלכא לזכיניה מיניה כשיעור טסקא דמלכא מקמי דליתבעה למרה, כולה ראוי הוא, דכל פורתא ופורתא הוי חזי לזכונייה לטסקא, ואיכא למימר דהיא ניהו מזדבן עכ"ל. הרי דאף שאין לוקחין יותר מן שיעור הקצוב, אינו מגרע, דמ"מ עצם הקרקע שייך להמלך [ומה שכתבו התוס' דנוטל כל הקרקע אינו אלא לראיה דהקרקע הוא של המלך, ועוד אפשר לומר דאין כוונת התוס' דבאמת נוטל המלך יותר משיעור המס, ולא כתבו אלא דקרקע אלף זוז משועבד לדבר מועט, ומשו"ה א"צ שומא דהרי אפשר לו לימכר כל הקרקע בעד השעבוד, אבל יתכן דמעוה המכירה הנשאר יותר משיעור המס הוא מחזירו להבעה"ב, ומ"מ הוא מוחזק בכל הקרקע, מאחר דאפשר למכרו כולו, וא"צ שומא בתחילה, כן נלע"ד לומר כדי להשוות דברי התוס' עם דברי הרמ"ה.]

ונראה דאף בגוונא דהיד רמ"ה כל הקרקע באמת שייך להמלך ולא שיעור המס לבד, דהרי ביד המלך להרבות ולהמעט שיעור המס, כדמוכח שם מהא דאמר ר' אשי פרדכתא מסייע מתא וכו' עיי"ש. ואם נימא דיש לו בהקרקע רק שיעור המס, איך יכול להוסיף עליו יותר ממה שיש לו בהקרקע, אע"כ דכל הקרקע שייך להמלך, ומש"כ הרמ"ה דכל פורתא ופורתא הוי ראוי משום דאיכא למימר האי ניהו מזדבן, משמע דבל"ז לא הוי ראוי, היינו משום דאי היה ודאי שהמלך לא יקח חלק זה, הוי ככבר יהיב טסקא על חלק זה והוי מוחזק. ואמנם אף אם נימא בכוונת הרמ"ה דרק סכום מס הקצוב שייך להמלך בהקרקע, מ"מ מהני לשכור לענין שבת מן

הרי דאף שהמלך מחל את המס, עדיין הוא בכלל החיוב, אלא שהמלך נוטל מאחריים בשבילו, רק אנדוסקין כיון דהמלך עשה כן מאליו, וסיעתא דשמיא הוא לא נחשב ממש כערכות בשבילו, אלא שפוטר לזה ומחייב לזה, מ"מ מוכח מזה דאף כשפוטר המלך ממס מחמת מחילה, אין הכונה שאינו בתוך שעבוד המלך, אלא באמת גם הוא משועבד להמלך, אלא שפטר אותו מן המס, וכן מבואר בתרוה"ד (סימן שמ"א) שביאר את דברי מהר"ם דאם ביקש מהשר שימחול לו המס קודם שנתפשו חייב לשלם המס להקהל, כיון שהשר מכביד לאחרים מה שמיקל לאחד הוי גזילה ממש, רק אם השר אומר מעצמו קודם הפשרה פלוני לא יתן עמכם, שאז הוא פטור מטעם דינא דמלכותא דינא, ודרך המלכים והשרים להיות להם אהובים ובני פלטין שמחבבין אותן יותר משאר בני המדינה וכו', וכיוצא בזה אזלינן בטר צווי המושל, עיי"ש.

ומבואר מזה דגם כאשר פוטרו מהמס מחמת שהוא אוהבו, נחשב כאמת כגזילה משאר בני העיר, כמו כשפוטרו מחמת בקשתו, דבאמת גם הוא בכלל הגזירה של נתנת המס, אלא שמ"מ כיון דדינא דמלכותא דינא יכול המלך לעשות כן ואינו גזילה, וכן מבואר בפתחי תשובה חו"מ סימן שס"ט א' בשם תשובת שבות יעקב, דאם מותר השר המס מאדם שלא כדת, לכאורה הוא בכלל גזילה, שעיי"ז הוא מכביד לאחרים, ודחה דינו גול דדינא דמלכותא כן הוא, עכ"פ מבואר מזה דבמה שוויתר לו המס אינו מופקע מהגזירה מעיקרא, והוי רק מחילה בעלמא.

מחמת איזה טעם, ולהכי לא הוי של המלך, אבל אם המלך יכול לגבות ממנו מס אם רוצה, רק שפוטרו ליתן את המס מרצונו, א"כ מהיכ"ת נימא משום זה, דגם גוף הקרקע אינו של המלך, וכי משום שויתר לו את המס, נימא שויתר לו גם את הקרקע להיות שלו, זה אינו עולה על הדעת, ע"כ אף שאינו צריך לפרוע את המס והוי מוחזק בהשדה, לענין ירושת הבכור, דהוי כמו לאחר שיהבי טסקא, מ"מ לענין תרו"מ ולענין שכירות, הוי של המלך.

לכ"ן מטעם זה נראה פשוט, דבמדינתנו המקומות שפטורים לשלם את המס, אינו משום שיש להם איזה זכות בהבתים, מה שלא שייך להממשלה, יותר משאר בני אדם, ומה שאינם משלמים את המס, אינו אלא משום שהממשלה רוצה לסייע בעד הציבור וכיו"ב, ע"כ פוטרם מלתת המס, וזה עושה הממשלה מנדבת לבם, ולא מחמת שאין להם זכות בהבתים לגבות המס. ואות לזה שהרי אם ימכרו הציבור הבית הזה לאיש פרטי, או שישנו את הבית ויעשו אותו לבית דירה, שוב יהיו חייבים לשלם המס, משום שהממשלה לא ויתר מעולם על זכותם בהבית.

ובאמת מעיקר הדין, אי לאו דינא דמלכותא דינא, היה חשש גזל במה שהמלך פוטרם מהמס, ודומה להא דמבואר בב"ב שם (דף נ"ה) ואמר ר' אשי פרדכתי מסייע מתא, וה"מ דאצילתיה מתא אבל אנדוסקין סיעתא דשמיא. מבואר מזה דאף שפוטרו המלך מן המס, אינו פטור לגמרי ונתחייב לשלם לבני העיר, מה שנתרבה המס שלהם, הרי דנחשב כאילו פרעו המס בשבילו,

סימן ג'

אם מהני שכירו ולקטו גבי ישראל ובדין תינוקות שנשבו

ועתה יש לבאר אם הני קולות של שכירות
שייך גם גבי ישראל, ונוגע בזמנינו
משום שיש בינינו הרבה תינוקות שנשבו
מחללי שבתות בעוה"ר, ונפסק בשו"ע
סימן שפ"ה, דתינוק שנשבה דינו כישראל
ומבטל רשות, וחמיר הרבה מדירת נכרי
דחשוב כדירת בהמה, אבל תינוק שנשבה
כיון דדינו כישראל לכל דבר, א"כ רשותו
אוסד מעיקר הדין, ועירוב א"א לזכות
בעבורו, דסוף סוף אינו מודה בעירוב,
ומבואר בסימן שפ"ה סעיף א' דצדוקי
אע"פ שדינו כישראל, מ"מ כיון שאינו
מכיר בעירוב אינו מועיל, א"כ ה"ה בתינוק
שנשבה אף שדינו כישראל. וראיתי בחזו"א
(סימן פ"ז ס"ק י"ג) שכתב דהמכחישים
אין להם חלק באמונה ודינם כעכו"ם,
דמהני שכירות רעועה, ובס"ק י"ד כתב
דתינוק שנשבה אותן שדיינינן ליה כאנוס,
זוכין עירוב בעבורו, וזה תימה מאד, דהרי
כתב הב"י והמ"א והט"ז דצדוקים
דהאידנא הוי כתינוקות שנשבו, ואפ"ה
פסקו דלא מהני אלא ביטול ולא עירוב,
דסוף סוף אינו מודה בעירוב, וכן כתב
באבנ"ז סימן מ"ה אות י' דאנשים שאינם
מודים בעירוב אוסרים מדינא, ולא מהני
הקולות שהקילו גבי נכרי, וכ"כ בשו"ת
משיב דבר (סימן כ"ו) וכ"כ בשו"ת שו"מ
(מהדורה תנינא חלק ב' סימן ס"ב) והנה
הם לא הזכירו כלל מחמת דין תינוקות
שנשבו.

ואפשר דטעמם מחמת דס"ל כהאבהעו"ז
המובא בחידושי רע"א סימן
שפ"ה, דמומר אין דינו כעכו"ם אלא

לחומרא דצריך שכירות דוקא, אבל
לקולא לענין יחיד במקום עכו"ם, כיון
דמ"מ ישראל הוא ודירתו דירה אוסר,
ובזה יש חולקין ה"ה הקרבן נתנאל פרק
הדר סימן י"ג אות מ' דדעתו דדינים
כעכו"ם אף לקולא, אבל מצד תינוקות
שנשבו אין שום חולק דדינים כישראל,
כמ"ש הב"י והמ"א והט"ז סימן שפ"ה
ואף הקרבן נתנאל שם אות נ' שחולק,
היינו דוקא בצדוקים שאינם דינים
כתינוקות שנשבו, מחמת שקלקלו
מעשיהם ביותר, כמ"ש הש"ך יו"ד סימן ב'
ס"ק כ"ד, אבל כשיש תינוקות שנשבו
ממש, אין מי חולק דדינו כישראל, ומה
שכתב בשער הציון אות ב' כבר תמה עליו
בחזו"א.

וראיתי בשו"ת מהרש"ם חלק ה' (סימן
ל"ו) שכתב להקל כמומר דמהני
שכירות כמו בנכרי, והביא מתשובות גינת
וורדים כלל ג' סימן כ"ב, שכתב להקל
בפשיטות גבי צדוקי, והוסיף דבלא"ה
גזירה זו רפויה הוא שאנו דרים יחד עם
הנכרים, יש להקל הרבה עיי"ש. ואני עינתי
בתשובת גינת ורדים שם, וראיתי שכתב
להיפך, דגבי צדוקי החמיר מאד דדינו
כישראל, ולא מהני שכירות לגביה לדעת
הרמב"ם דלא מהני שכירות גבי ישראל,
(והוצרך לשכור דוקא אצל גזבר המלך,
ואבאר לקמן דבריו) רק לגבי ישראל
שהמיר שדינו כעכו"ם, ע"ז כתב דיש
להקל הרבה מאחר שבלא"ה אנו דרים
בין העכו"ם, ונראה שמש"כ מהרש"ם
בשם גור"ד צדוקי, לאו דוקא הוא,
וכונתו להביא לענין מומר שדינו כעכו"ם
אף לקולא כדעת הק"נ, אבל מתינוק
שנשבה לא דיבר מהרש"ם ובודאי מודה
שדינו כישראל, וכן ס"ל להגור"ד לענין
צדוקי.

אורחים אצל היחיד, א"כ נסתר ההוכחה, וע"כ חזר ממה שכתב לעיל, וס"ל דבאמת שייך הא דארעא לטסקא משתעבד גם גבי ישראלים, ואפ"ה לא נעקר תקנת עירוב בזה, דלא סגי בשכירות כיון שאין הרבים נעשים אורחים אצל היחיד כמ"ש הריב"ש, ועכ"פ נראה דעת הע"א לבסוף דגם גבי ישראל שייך הא דארעא לטסקא משתעבד, [ובפרט למה שאבאר דגם שו"ל מהני גבי ישראל כ"ש דארעא לטסקא שייך גבי ישראל].

ומה שערער הריב"ש דלא סגי בשכירות, כיון שאין הרבים נעשים אורחים אצל היחיד, נראה פשוט דזה דוקא לענין האנשים שלא עירבו רק השכירו רשותם, הם אסורים להוציא כיון דאינם יכולים ליעשות אורחים אצל היחיד, אבל אותו היחיד שהשכירו לו ודאי מותר להוציא כמו שהדין הוא כשרבים ביטלו אצל היחיד, שאותו היחיד מותר להוציא והרבים אסורים, ולפי"ז אף דמהני שכירות גבי ישראל לא נעקר תקנת עירוב, דהרי יצטרכו לערב כדי שיהיו רשאים להוציא, דבשכירות גרידא רק היחיד מותר להוציא ולא הרבים, אבל גבי צדוקי שפיר קאמר הגרור"ד דמהני שכירות לענין הישראלים שעירבו יהיו מותרים להוציא, כיון שהצדוקים הוי"ן כאורחים אצלם, ואף שהצדוקים באמת אסורים להוציא, כיון שאינן כאורחים שהם רבים, מכל מקום כמה שמוציאים באיסור אינם יכולים לחזור ולהחזיק, דהרי בדנקט דמי א"א לחזור ולהחזיק, כמ"ש רש"י בריש הדר, ולזה גם הריב"ש מודה דמהני שכירות לאותם שעירבו, ולא קאמר הריב"ש דלא מהני, אלא לאותם שלא עירבו, וסרה תלונת העצי אלמוגים מעל הגורר"ד.

וע"כ צריך להתבונן אם הני קולות של שכירות שייך גם גבי ישראל, שאוסרים מדינא, וממילא יצא לנו מזה גם לענין אנשים שומרי תו"מ שמוחים בעירוב ואינם רוצים לזכות בפת, דכל הקולות שצריך לומר על תינוקות שנשכו שדינם כישראל, יש לסמוך עליהם גם לענין המוחים בעירוב דשניהם דין אחד להם.

בדברי העצי אלמוגים אם מהני הא דארעא לטסקא משתעבד גבי ישראל

והנה בעצי אלמוגים הנ"ל מסתפק בזה, בתחילה כתב דהיתר שכתב לעיל, היינו דארעא לטסקא משתעבד לא שייך אלא בנכרי דמצינו כמה קולות, ולא לענין רשות הישראלים, ואח"כ כתב לבאר דברי הריב"ש שס"ל שגם גבי ישראל שייך היתר שהקרקעות משועבדות לטסקא, ולהכי הוצרך לומר שלא מהני משום שאין הרבים נעשים אורחים אצל היחיד, ובאמת קשה להבין מה שכתב דלא שייך היתר שלו אלא גבי נכרי שהקילו בו כמה קולות, הרי הוא לומד היתר שלו מירושת הבכור שהוא דאורייתא, ומתרו"מ שאין מפרישים בחו"ל מטעם ששייך להמלך, ולמה יהיה עירוב של ישראל חמור מתרו"מ, שלא מצינו בו קולות יתירות.

ונראה שהעצי אלמוגים כתב כן בעיקר, לתרץ מה שהכריח דא"א דמהני שכירות מהמלך לגבי ישראל אף לדעת הרא"ש, דא"כ נעקור ח"ו תקנת עירוב לגמרי, ומזה הכריח דלא מהני שכירות משו"ל גבי ישראל, ולזה הוסיף דמטעם זה מוכרח דלא מהני היתר של ארעא לטסקא משתעבד גבי ישראל, דאל"כ נעקור ח"ו תקנת עירוב לגמרי, אבל אח"כ כשהביא בשם הריב"ש דאין הרבים נעשים

שכירות במקום ביטול רשות, א"כ מה איכפת לן כמה שאינם משתתפים בעירוב, ואיך חזר בו תוך כדי דיבור, דבתחילה כתב ומן האמור נוכל למצוא היתר וכו', היינו מטעם שכירות מן המלך, ואח"כ היתחיל לומר דברים אחרים מטעם זיכוי העירוב בע"כ.

ועוד קשה מה שכתב שם דלא מהני עומד וצוח כיון שהוא זכות גמור, ובפרט שלא יוכל בעקשותו לאסור על אחרים להשתמש על ידי העירוב, אינו מובן, דהרי בשו"ע כתב דצדוקי שאינו מודה בעירוב לא מהני עירוב אף שנותן הפת לעירוב ברצונו, אפילו הכי לא מהני כיון שאינו מכיר בה, וכ"כ התוס' דף ס"ט גבי עכו"ם כיון שאינו מכיר בה אינו יכול לערב, א"כ במה שכופין אותו ודאי לא עדיף ממה שנותן העירוב ברצונו, ואפ"ה לא מהני, וגם מה שכתב שלא יוכל בעקשותו לאסור על אחרים להשתמש בהעירוב, אינו מובן, דזהו דבר הנעשה ממילא דכיון שלא זכה בהעירוב, ממילא אחרים אסורים להשתמש, ולא שהוא אסור על אחרים.

אמנם נראה כוונה עמוקה בדברי רבינו השו"מ, דלפי מה שכתב לחשוש לדברי הט"ז והח"צ, דכשמת אדון העיר בטל השכירות שהשכירו ממנו, והעלה יסוד חדש דדבריהם אמורים דוקא כשהשכירו ממנו הרשות גרידא, אבל כשהשכירו מאדוני הארץ הזכות שיהיה שייך להם הכח שיוכלו לערב, זכות זה לא פקע במיתת האדון, ונראה סברתו דדוקא שכירות נפקע במיתת המשכיר, אבל קנין אינו נפקע במיתת המקנה, והכא קנו מאדוני הארץ הזכות שבכל פעם שירצו לערב שיהיו בתי העכו"ם משועבד

בדברי השו"מ דמהני גבי ישראל הא דארעא לטסקא משתעבד וביאר דבריו

וגם השו"מ כתב דמהני במה שהמלך הוא הבעלים על הבתים, שיכול להשחית ולקלקל הבתים בכדי לתקן העיר וליפותה, וס"ל שם דזה מהני גם גבי ישראל שאינו מודה בעירוב, וס"ל שם דדינו כישאל וצריך ביטול דוקא, ואפ"ה מהני השכירות של המלך, דכיון ששכרו מן המלך גם בבתיים יש לו רשות להמלך, ובסוף תשובתו שם כתב דבאופן ששייך להמלך מחמת שנוטל הקרקע בעד המס, הוא מכ"ש ממה שמהני במה שיכול לקלקל ולהשחית הבתים לצורך העיר, נראה מזה דגם לענין הישראל דדירתו דירה מעיקר הדין מהני שכירות מהמלך מחמת זה.

אמנם דבריו שם צריך ביאור, דמתחילה כתב דמהני שכירות מהמלך לבתיים של אלו, ואח"כ כתב וז"ל, ואין לומר דסוף סוף כיון דהם אינם מודים בעירוב א"כ הם אסורים עלינו, ומה מועיל השכרת רשות סוף סוף אינם מודים בעירוב, ואינם משתתפים בעירוב שלנו, נלפענ"ד ברור לפמ"ש הרשב"א בחידושו וכו' וה"ה כאן דכל שנותן עירובו ומזכיהו, והוא זכות גמור לו דבאמת צריך עירוב רק שאינו מודה בו, אין מועיל אף אם היה עומד וצוח שאינו רוצה, ובפרט שלא יוכל בעקשותו לאסור על אחרים מלהשתמש ע"י העירוב, עכ"ל. ולכוארה תמוהין דבריו דמתחילה כתב דמהני שכירות, ואח"כ כתב רסוף סוף לא נשתתפו בהעירוב, הנה אם מחמיר כדעת האומרים דלא מהני שכירות גבי ישראל, למה האריך דאינם משתתפים בהעירוב, הלא כבר כתב בתחילה רצריך ביטול רשות דוקא, וע"ז כתב דמהני

שלא יאסור על אחרים להשתמש בה, ואינו צריך ע"ז אלא להסכים להיות שותף בעלמא, ודוק. ויהיה איך שיהיה, נראה מדבריו שמתמיר על האינם מודים בעירוב שדינם כישראל, ואפ"ה מתיר מצד שכירות מהמלך.

דעת הגינת ורדים דמהני שכירות מן המלך אף לגבי ישראל

וכן נראה משו"ת גוור"ד כלל ג' סימן כ"ב (ד"ה עוד יפה) דיפה כח שכירות מן גזבר המלך ממה ששוכרים מן העכו"ם עצמן, כיון שיש בינינו צדוקים דלא מהני שכירות אלא כיטול, ואינם רוצים לבטל וגם עירוב לא מהני בהם כיון שאינם מודים בה, אמנם כששוכרין מן הגזבר גם רשותם מושכרת אצלינו כדינא דמלכותא ואינם אוסרים עלינו, הרי דהחמיר דינים כישראל, ואפילו הכי מהני שכירות מגזבר המלך.

ביאור דלכל האחרונים דמהני שכירות מן המלך לגבי ישראל ה"ה דמהני לגבי המוחים בעירוב

וא"כ לפי כל הני אחרונים, כמו שמהני שכירות לענין רשותם, ה"ה לענין ישראלים שומרי תו"מ שאינם רוצים לזכות בעירוב, מהני להשכיר רשותם מהמלך, רק חילוק אחד איכא ביניהם, דאם ההיתר לשכור מן המלך הוא מחמת שכירו ולקיטו, שיכול להניח אנשי המלחמה בבתי העיר, א"כ זה מהני רק בסתמא כשאינו מוחה וזהו ככל המומרים, אבל הישראלים המוחים בפירוש, לא מהני שכירו ולקיטו כמ"ש באבנ"ז (סימן מ"ה אות י') (ולקמן אבאר בכמה צדדים דמהני אפי' כשמוחה באופן שיכולים לכפותו). אך מאחר

להעירוב, ויהיו העכו"ם כאורחים אצל אצל הישראלים, ע"כ אינו נפקע במיתת הארון, כיון שאינו שכירות, אלא קניית הזכות שיש לו להמלך להשכיר, קנו הישראלים, זה נראה שורש כונתו, והשתא נפל חששא על אותם שאינן מודים בעירוב, איך יהיו בתיהם מושכרים לאותם המערבים, הלא המלך לא השכיר לאיזה איש פרטי, אלא לכל היהודים בכלל, א"כ גם אותם שאינם מודים בעירוב בכלל, וגם להם חל שכירות הבתים, א"כ נהי דרשותם הפרטי אין אוסר כיון שהוא בכלל השכירות, מ"מ הלא גם הם זכו ברשות שהשכיר המלך, א"כ לא חל השכירות להשותפות של העירוב בלבד, כ"א גם להם, ומצד זה הלא יכולין לאסור, בשלמא בשכירות דעלמא שהעכו"ם משכיר לאיש אחד, ורק אותם שעירבו עמו זוכין ממנו, כמ"ש בגמ' אף שוכר אחד שוכר ע"י כלם, ואותם שאינם בכלל העירוב אינם זוכים רשותם של העכו"ם, משא"כ הכא שהשכיר המלך להיהודים בכללם, וע"ז חידש השו"מ דכיון דיכולים לזכות להם העירוב בע"כ, א"כ הוא בכלל השותפות, א"כ נהי דרשותו הפרטי אינו גיתר בכך, כיון שאינו מודה בו, מ"מ שותף מיהא הוי, א"כ כשזוכה בהשכירות שמשכיר המלך, הוא אינו יכול לחלוק הזכות שזכה בו להיות רשות בפני עצמו ולאסור, ואינו זוכה אלא להיות חלק מהשותפים, וע"כ מהני השכירות, אבל ודאי לענין רשותו הפרטי נשאר השו"מ כדמעיקרא, דניתר מטעם שכירות מהמלך, כיון שאינו מודה בעירוב.

ובזה מוכן היטב מש"כ השו"מ בסוף דבריו, שלא יוכל בעקשותו לאסור על אחרים להשתמש בעירוב, כוונתו דאינו צריך לזכות בעירוב, אלא לענין

ושוב משכיר העכו"ם את רשות הישראל להאנשים שעירבו, ליכא שום חששא, לטעם הט"ז משום פחות משהו פרוטה לא שייך כאן, דהרי באמת הישראל נתן הרשות לעכו"ם בחנם, כמו בביטול, והעכו"ם הרי יכול להשכיר בפחות משהו פרוטה, כיון שעתה שייך הרשות להעכו"ם, טעם הלבוש ג"כ לא שייך דבע"כ לקח המלך הרשות מן הישראל, ואין צריך עין יפה, טעם התו"ש ג"כ לא שייך, דהרי לא שכרנו מן הישראל אלא מן העכו"ם שכבר קנה רשות הישראל, ע"כ שפיר חייש לכשפים, וכ"כ להדיא הריב"ש סימן תכ"ז וז"ל, ואין לומר שכל שיקנה אחד מהם רשות כל הישראלים מן האדון, שלא יהא צריך עירוב לפי שהאחרים יהיו אורחים לגביה, שהרי אין הרבים נעשים אורחים אצל היחיד, עכ"ל. והיינו ע"י שהמלך יכול לשכור רשות כל הישראלים, הו"ל כאילו הישראלים ביטלו רשותם להמלך, דהרי המלך נוטלו מן הישראלים בחנם, והמלך משכירו לא' מהם, והישראלים נעשים אורחים אצלו.

ישוב קושית העצי אלמוגים דלא נעקר תקנת עירוב ע"י שכירות

ומה שהקשה העצי אלמוגים דאם נימא דמהני שכירות מן המלך לגבי הישראל, א"כ להרא"ש נעקר ח"ו תקנת עירוב דישכרו מהמלך, ולא יצטרכו לערב, תמהני עליו הרי כתב הריב"ש דלא מהני כזאת, לפי שאין הרבים כאורחים אצל היחיד ולא רבים אצל רבים, ולא קאמר הגו"ר אלא גבי צדוקים, דבאמת הם אסורים להוציא ומוציאים באיסור, ואפ"ה אינם חוזרים ומחזיקים, דגבי שכירות אין יכולין לחזור ולהחזיק, וה"ה כשהמלך משכיר רשות שלהם בע"כ.

שבלאו הכי היתר דידן אינו מחמת הנחת כלים שהרי אין המלך מניח אנשי המלחמה בבתי העיר, ויש לסמוך על הע"א מטעם דהקרקע משועבד להמס ושייך להמלך, ובזה לא איכפת לן מה שמוחה הבעה"ב, וכן למה שבזמנינו יש כח להממשלה לסלק את הבעה"ב מן הבתים י"ל ג"כ דמהני השכירות אף בע"כ א"כ כמו שמהני על האינם מודים בעירוב, ה"ה דמהני על השות"מ שאינם זוכים בהעירוב.

ישוב דברי הגינת ורדים מהשגת עצי אלמוגים עליו, וביאר דמהני שכירות מן המלך לגבי ישראל אף להראשונים דלא מהני שכירות בישראל עצמן

והנה בעצי אלמוגים סימן שצ"א תמה מאד על הגינת ורדים, וכתב ששגגה גדולה, ולענ"ד דברי הגו"ר דנהירין היטיב, מה שהקשה הע"א דלהרמב"ם דלא מהני שכירות מצדוקי, משום דדינו כישאל א"כ איך יועיל שכירות מהשר אחרי שהשכירות ממנו עצמו אינו מועיל, איך עדיף השו"ל מהישראל עצמו, ולענ"ד לא קשה כלום דהרי באמת שכירות וביטול דבר אחד הוא, כמ"ש הרא"ש והמג"א רק החילוק הוא שזהו בחנם וזה יהיב דמי, והאחרונים חתרו למצוא טעם למאן דס"ל דלא מהני שכירות בישראל, הט"ז כתב דהוא משום גזירה שמא ישכור פחות משהו פרוטה, הלבוש כתב הטעם שנראה שאינו משכירו בעין יפה שנותן עיניו בממון, והתו"ש כתב הטעם דאם יועיל שכירות גבי ישראל לא יחוש העכו"ם לכשפים, והנה לכל הטעמים ההם לא שייך אלא כשעושים השכירות מן הישראל, אבל אם הישראל מבטל את רשותו לעכו"ם

ע"כ נראה דשם היה המעשה שלא היה יכול הארון להניח הכלים בבתי העיר מצד דינא דמלכותא, אלא מעצמו נהג כן, וז"ל שם שדבר ידוע שהארון יכול להניח כלים בבתי אנשיו ואין מוחה בידו, ואין זה שלא כדין שכן נהגו, עכ"ל. ע"כ שם היה ההיתר רפוי מאד, דבאמת לא היה להארון זכות גמור להניח כלים, אלא שלא מחו בו, משו"ה הוצרך הריב"ש לומר שסומך ע"ז מחמת שדירת עכו"ם לא חשובה, וגם הלכה כדברי המיקל בעירוב, אבל ודאי באופן שהמלך יכול להניח הכלים מצד דינא דמלכותא, מודה הריב"ש דיכולים לסמוך ע"ז בלבד, ובכה"ג אין לנו ראייה מהריב"ש דלא מהני גבי ישראל, וז"ל כהאבנ"ז דמהני. (שוב מצאתי כן בב"ח סימן שצ"א דמה שלא סמך הריב"ש על טעם הראשון בלבד, הוא משום דלא היה כן מצד דינא דמלכותא, אלא שלא היו אנשי העיר מקפידין בכך, וברוך שכוונתי.) שוב מצאתי במרדכי פרק מי שהוציא אוהו אות תק"ב שכתב וז"ל, מיהו נ"ל דאפשר דאפטרופא של קטן, יכול לערב ולהקנות, דלא גרוע משכירו ולקיטו דלקמן דפרק הדר. הרי להדיא דס"ל דמהני שו"ל גבי ישראל, ומשמע דאף שאין לו שם מקום פיתא ולינא, מדילף אפטרופא מזה, אלא סגי שיהיה לו תפיסה בהרשות.

ראיה מדברי הב"ח דמהני שכירו ולקיטו גבי ישראל

זכ"ן מבואר בב"ח סימן שצ"א דהנחת כלים מהני גבי ישראל, ואין חילוק בזה בין נכרי לישראל, דהביא ראייה נגד הב"י מהמרדכי בשם מהר"ם, מהא דתנן האחין והשותפין הדדים בחצר, בזמן שהן אוכלין משל אביהן אין צריכין לערב, אבל אוכלין משל עצמן אע"פ שדין בבית אביהן

ישוב קושית העצי אלמוגים דלא מהני שכירו ולקיטו גבי ישראל

זמ"ה שהקשה בעצי אלמוגים, דהרי כל מה שמהני שכירות מהמלך, אינו אלא משום דיכול להושיב שם אנשי המלחמה והוי כשכירו ולקיטו, והרי זה לא מהני אלא גבי נכרים דבלא"ה דירתו כדירת בהמה, אבל לא גבי ישראלים שאוסר מעיקר הדין, כמ"ש הב"י סימן שפ"ב.

הנה באבנ"ז סימן מ"ה אות י' כתב, דכוונת הב"י אינו אלא מה שזה מהני בע"כ של בעה"ב, זה לא מהני אלא גבי נכרי, אבל עצם שכירו ולקיטו מהני גם גבי ישראל שלא מחה בפירוש, אך בתשובת משיב דבר סימן כ"ו העיר, דמדברי הריב"ש סימן תכ"ז מבואר להדיא דההיתר שהמלך יכול להניח חפצים בבתי העיר לא מהני אלא גבי עכו"ם, דדירתו אינו דירה אלא משום שמא ילמוד ממעשיו, משמע דבישראל שאוסר מעיקר הדין לא מהני היתר זה.

ביאור דברי הריב"ש דמודה דמהני שכירו ולקיטו גבי ישראל

אמנם נראה מוכרח דאין זה כונת הריב"ש שהרי הוסיף שם וז"ל, וגם עינן עירוב עצמו דרבנן ואמרו הלכה כדברי המיקל בעירוב בזה יש לדון ולהקל וכו', ולכאורה הרי בעכו"ם עכ"פ ההיתר פשוט מדין הגמ', כמו שהביא עצמו מעובדא דהמן בר ריסתק, וכמ"ש מדברי הרשב"א, א"כ למה הוצרך להא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, ובסוף תשובתו כתב דטוב שלא להכניס ולהוציא מן המבוי לבתי העכו"ם וכו', שייפיקו שני הטעמים, ולכאורה מה עול מצא בטעם הראשון שמבואר להדיא בגמרא.

ערס"י שס"ז עכ"ל בשם התוס'. משמע דכל הטעם דלא מהני גבי ישראל הוא כשאינו רוצה לערב, אבל בסתמא ודאי מהני שכירו ולקיטו אף בישראל כמו בני ביתו, משהו ציין המג"א לסימן שס"ז, דשם מבואר דלא מהני בע"כ וכן דעת הב"ח להדיא בסימן שס"ז (ד"ה אבל בני החצר) דמייתי ראייה דבני ביתו יכולין לערב שלא מדעתו, מעובדא דהמן בר רסתק, הרי דבני ביתו וש"ל שוין, וכ"כ להדיא הפר"מ בא"א סימן שס"ז אות ב' דהא דלא מהני שו"ל גבי ישראל, דוקא כשמוחה ולא בסתמא, וכ"כ במ"ז שם בסופו, דשו"ל כבן בית דמי,

ביאור דברי התוס' דדוקא גבי עכו"ם שכירו ולקיטו נותן עירוב

ומ"ש העצי אלמוגים מדברי התוס' דף ע' דלא מהני שו"ל גבי ישראל, וכ"כ לעיל (בד"ה ועיין בב"ח) שכתב להשיג על הב"ח דס"ל דמהני שו"ל גבי ישראל, מדברי התוס' דף ע', והנה כבר כתבתי מדברי המ"א דכוונת התוס' דוקא כשהוא בע"כ אדרבה מדברי התוס' מוכח להדיא דשו"ל ובני ביתו שוין, ואין זכר בדברי התוס' דשו"ל גרע מבני ביתו, דבתחילה מספקא להו אם בני ביתו של אדם יכולין לערב, אם נותנין פת משלהם ולא זיכו הפת לאביהם, כיון שבן הוא רק טפל, גרע משותפים, וע"ז כתבו דאין להביא ראייה משכירו ולקיטו שיכול ליתן פת שלו, א"כ ה"ה בן בית, ע"ז כתבו דילמא דוקא גבי נכרי, א"כ אין ראייה שגבי ישראל יכול בן בית ליתן פת שלו, זר"ד, א"כ היכן נזכר בדברי התוס' דשו"ל גרע מבן ביתו, אדרבה הרי רוצים לרמז כמו דלא מהני שו"ל גבי ישראל, כמו"כ לא יהני בן ביתו, אבל להאמת דמהני בן ביתו, כמש התוס'

צריכין לערב, ושם פשיטא דאביהן יכול להניח כליו בבתי בניו, ואפ"ה צריכין לערב מטעם שאינו דבר קבוע, אלא פעם ושתים בשנה, עיי"ש משמע דכשמניח כליו ממש מהני אפילו בישראל, ואין שום חילוק בין עכו"ם לישראל בענין זה, (וממילא לדעת הב"י סגי במה שיכול להניח כליו).

ישוב דעת הב"י מקושית הב"ח

ונראה לי שב קושית הב"ח על הב"י בפשיטות, לפי מה שביארתי לעיל דאינו נחשב כאורח, אלא ע"י תקנת חז"ל של שכירות, אבל בזה עצמו שי"ל אחיזה בהבתים, אינו פוטר מעירוב דאינו נחשב כאורח משום זה, ודברי הב"י אינו אלא לומר שיוכל להשכירו, וממילא נעשים העכו"ם כאורחים ע"י השכירות של תקנת חז"ל, ולא מצד עצם בעלות המלך על הבתים, ולא קשה כלום מאחין שהיו דרין בחצר וכו', דבלא שכירות רשותם אינם אורחים לאביהן, עכ"פ זה מבואר בפשיטות מדברי הב"ח כדעת האבנ"ז, דהנחת כלים מהני גבי ישראל.

ראיה מדברי האחרונים דמהני שכירו ולקיטו גבי ישראל

והנה כ"ז צריכין אנו לענין שו"ל ע"י הנחת כלים, אבל עצם שו"ל דמהני גבי ישראל, מבואר להדיא מדברי המג"א סימן שס"ז ס"ק ב' דציין למש"כ בסימן שע"א סעיף ד', דגבי ישראל אין בני הבית יכולין לערב אם אינו רוצה, ובעכו"ם מהני, ושם בס"ק ו' הביא את דברי התוס' וז"ל, אבל אין להביא מהא דאמר שכירו ולקיטו נותן עירובו, דדילמא הני מילי בעכו"ם דאין דירתו חשובה כ"כ, אבל בישראל לא,

דזה מהני גם גבי ישראל, למאן דס"ל דמהני שכירות גבי ישראל, ודברי הגינת וורדים מיושב היטב, דלענין שכירות מישראל מהני שו"ל אף שאינו דר שם.

ביאור דשכירות מן המלך עדיף משכירו ולקיטו

ובאמת מדברי הגר"ד נראה דס"ל כדעת הישועות מלכו סימן ל"א דהמלך עדיף הרבה משו"ל, וחשוב כבעה"ב עצמו, וכמ"ש הב"י בסימן שצ"א בשם דודו הר"י צחק קארו, דשו"ל אינו אלא ראייה דא"צ לשכור מבעה"ב ממש, אבל באמת חשוב יותר משו"ל, ונראה טעמו, דשו"ל הוי כטפל לבעה"ב שדר שם מחמת שהוא משמשו, אבל כשיש לו תפיסה בהבית ואינו טפל לבעה"ב, עדיף הרבה משו"ל, וז"ל הגר"ד ואע"פ שקרקע ארץ מצרים אינה קנויה למלך, ואין פורעין מס וכו' מ"מ כיון שלעת הצורך עושה כרצונו, ואין מוחה בידו, נמצאת אומר שיד המלך שייכא ואגידא בקרקעות, עיי"ש. ולא הזכיר כלל מטעם שו"ל אלא עדיף מזה כיון שיש לו שייכות בהקרקעות עצמן, א"כ אפילו אם נימא דלא מהני שו"ל גבי ישראל, אין מזה ראייה לנידון דידן.

סימן ד'

אם מהני שכירות מן המלך לאנשים המוחים בעירוב

מעתה עלה בידינו שמהני לשכור מן המלך גם רשותם של הישראלים, אפי' לדעת הפוסקים דלא מהני שכירות גבי ישראל, מ"מ מהני לשכור מן המלך רשותם, כמ"ש הגר"ד ות"ל ישבתי כל

דאינו דומה לחלק, וכמש"כ בש"ע סימן שע"א, ה"ה דמהני שו"ל וכן יש לתמוה על גליון הש"ס דף פ' על התוס' (ד"ה אתי) דהקשה למה צריכין להא דשמואל אשתו של אדם מערבת לו שלא מדעתו, הלא יש ללמדו משו"ל, וכתב דזה ראייה גדולה לפשוט ספיקו של התוס', דלא מהני שו"ל גבי ישראל, ומשוה צריך דוקא אשתו דשמואל מיירי בישראל, עיי"ש. וצ"ע הלא התוס' לא נסתפקו בזה כלל, אם שו"ל של ישראל יכול לערב בע"כ, דלזה פשיטא דצריך אשתו דוקא, דודאי שו"ל לא עדיף מבן בית, ושם מיירי התוס' כשלא מחה, והספק הוא אם יכול ליתן פת שלו, אבל כשמחה פשיטא דצריך אשתו דוקא, כמ"ש כל הפוסקים, ומה שהביא המג"א סימן שס"ז ושע"א את דברי התוס' לענין בע"כ, היינו רק ללמוד מיניה דהא דאמרינן דשו"ל נותן עירובו מיירי דוקא גבי עכו"ם, דהרי באמת שם מיירי בע"כ, ולענין זה צ"ל דיש חילוק בין עכו"ם לישראל, אבל לענין ספיקות התוס' אם יכול ליתן פת שלו, הרי קי"ל בש"ע סימן שע"א דאף גבי ישראל מהני.

ראיה מדברי הרשב"א וריטב"א דמהני שכירו ולקיטו גבי ישראל

וב"כ להדיא ברשב"א ובריטב"א דף ס"ד דשכירו ולקיטו של ישראל נותן עירובו ודיו, אלא שהקשו דזה דוקא כשיש לו שם מקום פיתא ולינא, וע"ז הוצרכו לתרץ דגבי עכו"ם הקילו והיינו דליתן פת לעירוב, א"א אלא כשר שם אבל אם אינן דר שם לא גרע מדירה בלא בעלים, דלא שייך בה ענין עירוב, אבל לענין שכירות משמע ממה שהביאו בשם הראב"ד דא"צ לשום קולא, אף אם אינו דר שם, דמ"מ כיון דחשוב כבעלים יכול להשכיר, ומשמע

לעכב, א"כ חוזר וניער כח השו"ל, וכן כח הממשלה בהבתיים, ונראה דלענין שכירות אינו צריך רגיל, דמה שצריך רגיל ביאר המ"מ וז"ל, וכשאינו רגיל אין יכולין לבא לביתו ולדרת לנכסיו, אבל כופין אותו בבית דין להשתתף וכו', או שבית דין יורדין לנכסיו עכ"ל, והיינו דאין להם רשות ליכנס לביתו וליטול הפת, אבל עצם העירוב יכולין לעשות בע"כ, אם כן גבי שכירות משו"ל דא"צ ליקח מנכסיו כלום, סגי באוסר וא"צ רגיל, וכן ביאר הט"ז סימן שס"ז בסופו וז"ל ודומה לזה הוא לסברת היש אומרים דכאן שהוא הרמב"ם דס"ל דהב"ד כופין ליתן והן מערבין עיי"ש.

**ביאור דלענין שכירות מהני בע"כ
וא"צ דעת אשתו אף לדעה
הראשונה בשו"ע**

ובאמת אף לדעה הראשונה דלעולם צריך דעת אשתו, מ"מ לפי מה דהעלו האחרונים שבמנ"ב ס"ק כ' דהיכא שהפת כבר מונח בידם, א"צ דעת אשתו בגוונא דיכולין לכופו, כגון ברגיל וה"ה באוסר כמ"ש בשע"צ אות ט"ו, וכ"כ בנתיב חיים שם, ועיין בקרבן נתנאל פרק חלון סימן ט' אות נ' ואות פ' דביאר כן באריכות וכן ביאר בספר בגדי ישע, א"כ גבי שכירות רשות דא"צ ליתן את הפת, א"כ א"צ דעת אשתו, ובני החצר יכולין לכופו, א"כ ה"ה ששוכרין משו"ל בע"כ, כיון דאינו יכול לעכב על בני החצר, והפר"מ שכתב דלא מהני משו"ל בע"כ הוא משום דמיירי מעירוב דצריך פת, ואפשר גם בשכירות ס"ל כן כדעת המג"א דגם שיש הפת בידם צריך דעת אשתו, אבל להאחרונים במשנ"ב ס"ק כ' הנ"ל מהני שכירות בע"כ משו"ל כשאוסר.

השגות הע"א מעליו, אמנם ברשותם של השומרי תו"מ המוחים בעירוב אם מועיל שכירות מן המלך, תלוי בהטעמים של ההיתר, אם ההיתר הוא משום שהמלך נעשה שו"ל של הבעה"ב ודאי לא מהני אם מוחה, כמ"ש האבנ"ז הנ"ל וכן הפר"מ סימן שס"ז, דדוקא גבי נכרי מהני בע"כ, אבל גבי ישראל לא עדיף שו"ל מבני ביתו, דלא יוכלו לערב רשותם בע"כ, וה"ה שכירות מן המלך לא יוכלו לעשות בע"כ של אלו, [נזולת לדעת הב"ח דדוקא כשמחה בפירוש, אם כן צריך שימחו בהמלך בפירוש], אבל להיתר של הע"א והשו"מ והר"ח דהקרקע הוא של המלך, מטעם שמשועבד למס, אם כן יש להסתפק אפשר דמהני בע"כ של הבעה"ב כיון שהבתיים באמת הם של המלך, אם כן איך ימחו הבעה"ב בהמלך, אך י"ל כיון דמכל מקום זכות הדירה יש להבעה"ב בבתיים שלהם, וביארתי דנעשים כאורחים רק מצד תקנת חז"ל של שכירות וביטול, אם כן באופן שלא מהני בע"כ אינם נעשים כאורחים, דבכהאי גוונא לא תיקנו חכמים.

**ביאור דלדעה הב' בשו"ע מהני
לשכור משכירו ולקיטו בע"כ של
בעה"ב במקום שאוסר**

אמנם נלענ"ד דז"א, דאף שכתבו המ"א והפר"מ, דלא מהני שו"ל בע"כ גבי ישראל וכמ"ש האבנ"ז, היינו דלא עדיף מבני ביתו דלא מהני בע"כ, דלעולם צריך דעת אשתו, אבל לדעה הב' בש"ע שהוא דעת הרמב"ם, דברגיל לערב יכולים בני החצר ליטול ממנו בע"כ, וכתב בביאור הלכה שיש לסמוך על דעה זו להקל, א"כ ה"ה בשכירות יכולים לשכור משו"ל בע"כ של בעה"ב, כיון שהבעה"ב אינו יכול

דס"ל דהא דצריך דעת אשתו, אינו אלא משום דלא יהא הפת גזולה, ומשו"ה ס"ל דכשכבר ישנו הפת בידם שוב אין צריכין דעת אשתו, דעצם העירוב יכולין לעשות בע"כ במקום שראוי לכפותו, א"כ א"ש דבכח הב"ד שוב אין חשש על הפת שהוא גזולה, אבל להמ"א ס"ק ה' דלא ס"ל כן שם וס"ל לדדעה הראשונה אף ברגיל יכול לחזור, כיון דאין כאן דעת אשתו, א"כ מה יוסיף תת כח, מה שהב"ד כופין אותו.

לכן נראה דגם המ"א ס"ל דהא דצריך דעת אשתו הוא משום הפת כהאחרונים הנ"ל, רק ס"ל דאף שכבר עירבו כיון דחוזר בו הוי הפת גזול, כיון דליכא דעת אשתו, ומשו"ה ס"ל דלא מהני לדעה ראשונה, אבל הב"ד דיכולין לכפותו ולירד לנכסיו, שוב אין חשש ומהני עירוב בע"כ אף בלא דעת אשתו, וא"כ גבי שכירות גם להמ"א וכ"ש להא"ר יכול הב"ד לשכור משו"ל בע"כ של הבעה"ב, ואפשר דאף ב"ד א"צ דלפמ"ש הא דצריך ב"ד הוא משום הפת, א"כ גבי שכירות דליכא פת א"צ ב"ד

ביאור דלענין שכירות יכול הב"ד לכוף אף נגד ת"ח וב"ד אחרים וביאור דברי הדברי יציב

והנה בשו"ח דברי יציב חאו"ח סי' קע"ג כתב, דהיכא דיש רבנים ות"ח אחרים שס"ל שאין העירוב כשר מחמת טעמים ע"פ הלכה, א"א להב"ד לכופם לערב, מאחר שהם ס"ל דאין לערב, ולענ"ד נראה כוונתו דוקא כשצריך ליתן פת לעירוב, דכיון דאם אין העירוב כשר אין יכולים לכוף ליתן פת לעירוב, א"כ כשת"ח ס"ל דאין יכולין לערב א"א לכופם ליתן פת, דהמוציא מתבירו עליו הראיה,

ביאור דברי הב"י דהא דמהני בע"כ בעכו"ם הוא משום שאינו אוסר מעיקר הדין

ומה שכתב הב"י בסימן שפ"ב דהא דהקילו בשכירות משו"ל של נכרי בע"כ, הוא משום דדירתו כדירת בהמה, ולכאורה למ"ש הרי גם גבי ישראל יכולין בני החצר לערב בע"כ לדעת הרמב"ם, ולהאחרונים הנ"ל אף לדעת הרא"ש, נראה לישב, דדוקא גבי ישראל ראוי שיהני בע"כ כמ"ש הט"ז סימן שפ"ב ס"ק י"ב דאנו יכולין לכוף את ישראל לקיים דבר מצוה, משא"כ בעכו"ם, א"כ היה מן הדין דגם משו"ל אין יכולין לשכור כיון שהעכו"ם אינו רוצה והרשות שלו הוא, להכי איצטרך הב"י לומר דמ"מ הקילו משום שאינו אוסר מעיקר הדין, אבל גבי ישראל באופן שיכולין לכוף אותו לקיים המצוה, יכולין לשכור משו"ל שלא לרצונו, היכא דלא צריך דעת אשתו.

ביאור דהב"ד יכול לשכור מן שכירו ולקיטו בע"כ של ישראל לכו"ע

ועוד נראה דלפי מה שהעלה באליהו רבא וכ"כ במשנ"ב דמה שסיים המחבר דב"ד יכול לכופו לערב או לירד לנכסיו, דזה ס"ל לכו"ע אף לדעה ראשונה דצריך דעת אשתו, מ"מ בב"ד אין צריך דעת אשתו, א"כ גבי שכירות נהי דאין יכולין לשכור משו"ל בע"כ, אבל הב"ד כמו שיוכלו לירד לנכסיו לערב בע"כ, כמו"כ יכולין לשכור רשותו בע"כ א"כ ה"ה משו"ל ואין לחלק בין עירוב לשכירות, דהרי מרא דשמעתא הוא שמואל, ושמואל הרי ס"ל דעירוב משום קנין, ובאמת צריך להבין, אם נימא דלעולם צריך דעת אשתו, למה יהא כח ב"ד יפה דלא יהיו צריכין דעת אשתו, ולהאחרונים שבמ"ב ס"ק כ'

שו"ל ע"י הנחת כלים אלא גבי עכו"ם ולא בישראל, אפ"ה כשיכול לסלקו מן הבתים לצורך העיר, ס"ל דזה מהני גם לגבי ישראל [דהוא החמיר שם שמומר דינו בישראל ואוסר מדינא].

ביאור דברי הגור"ד דהמלך עדיף הרבה משו"ל לענין בע"כ

עוד נלענ"ד, דהנה הגינת ורדים כתב, דבתיהם של צדוקים מושכרות אצלינו בדינא דמלכותא ושוב אינם אוסרים עלינו, והעצי אלמוגים נתקשה בכוננתו, אם ס"ל דמהני שו"ל גבי ישראל למה הוצרך לומר שמשועבד בדינא דמלכותא, ומה מהני דינא דמלכותא על זה.

והנלענ"ד כוונת הגינת ורדים דהנה מה שא"א לבני ביתו ושו"ל לערב בע"כ של הבעה"ב היינו משום שהם כפופים תחתיו, והרי דעת הב"י סימן שס"ז בדעת הרמב"ם דאשתו גרע אפי' מבני החצר, והיינו דכיון דאשתו כפוף תחתיו אין לה לערב בע"כ של בעה"ב, וה"ה שו"ל כפוף תחת הבעה"ב, משא"כ בני החצר יכולין לכופו, כיון שאינם כפופים תחתיו, [נועין מ"א ס"ק ד' שחולק על הב"י] ומעתה ס"ל להגינת ורדים דאף דכח המלך להשכיר נלמד מדין שו"ל, מ"מ בדין בע"כ ודאי עדיף הרבה כח המלך מכח השו"ל, דהשו"ל הרי הוא כפוף תחת הבעה"ב, ומשו"ה א"א לו לערב בע"כ של הבעה"ב, משא"כ המלך אינו כפוף כלל תחת הבעה"ב, אדרבה הרי יכול לגזור גזירות מצד דינא דמלכותא בע"כ של בני המדינה, א"כ ה"ה שיכול להשכיר בע"כ של הבעה"ב, ולענין בע"כ הוא עדיף הרבה מאשתו ושו"ל ומהני בע"כ.

וכיון דלידרהו אין העירוב כשר, אין דין כפיה, ויש חשש פת גזולה, אבל גבי שכירות שאין אנו כופים אותן ליתן כלום, אלא ששוכרים את רשותם בע"כ, א"כ יכול הב"ד לכופם להשכיר את רשותם, והב"ד האחר אינו יכול לעכב, דכיון דאין מוציאין מהם כלום, א"כ ממ"נ אם העירוב כשר הרי יש דין כפיה עליו אף שהוא ת"ח, ואם נימא דאין העירוב כשר א"כ הרי לא חל השכירות ולא לקחו מהם כלום, א"כ מאן דסומך על העירוב דכשר, א"כ ממילא יש דין כפיה ויכול לסמוך על מה ששכרו הב"ד בע"כ.

וכן מוכח מדבריו שהאריך בדין אם מהני שכירו ולקוטו גבי ישראל, משמע מדבריו דבאופן שמהני גבי ישראל, היה מהני בעובדא דידיה, אף שהיה בע"כ, והוא מטעם שכתבתי, כיון דאין לוקחין פת מידם.

ובענין השכירות, אף שהדברי יציב ס"ל כדעת המשיב דבר שהבאתי שלא מהני גבי ישראל, הרי מבואר בדבריו שם דזה דוקא לענין שכירו ולקוטו ע"י הנחת כלים, או כשיכול לסלקו רק בשעת מלחמה ושלא בשעת מלחמה אין לו שום כת, וכמבואר בחכם צבי דכשאינ ביד השר לעורר מדינים, אין לו כלום בהבתים שלא בשעת מלחמה. אבל אם יתברר ששר העיר יכול לסלק בכל עת הצורך לצרכי העיר אפילו שלא בשעת מלחמה, ואין צריכין לימלך בבני המדינה [כמו שנתברר לאחרונה דכן הוא במדינתינו], משמע מדבריו שם דהיה מודה דמהני גבי ישראל.

וכן ס"ל בשו"ת מהר"ם בריסק סי' קי"ט שדעתו כדעת המשיב דבר דלא מהני

סימן ה'

השגות על דברי מת"ח אחד

והנה אחר שהגיעו דברי אלה ליד ת"ח אחד שליט"א, שפך סוללה על מה שהעליתי, דמהני לשכור משו"ל בע"כ היכא דאוסר, מהא דכופין אותו לערב, וכתבתי שאין לחלק בין עירוב לשכירות. והקשה עלי א' דאין שום דמיון בין עירוב לשכירות, דמה שהוכחתי ממ"ד עירוב משום קנין, אמר דשם קונין בני החצר את הבית שמניחים בו העירוב, אבל אין בני החצר מקנין רשותן זה לזה, כמ"ש רש"י דף מ"ט וז"ל, עירוב שהוא מצרפן טעמא משום קנין, שמקנה להו בעה"ב רשותו ונמצא כלם בעלים בבית זה שהעירוב מונח בו, וכל חצר משועבדת לרשותם זו ואחת הוא עכ"ל. הרי דאין בני החצר מקנין רשותם, רק הם קונין רשות שהעירוב בו, א"כ אין ראייה מהא דכופין, דיכולין לקחת רשות בע"כ גבי שכירות דצריך לקנות רשותו.

ב' הקשה עלי דמה ראייה הוא מעירוב דא"צ אלא איזה בעלות קלישא, ולזה מהני שיטלו ממנו בע"כ, אבל שכירות דצריך לקנות בדיני חושן משפט, ולוקחין ממנו ממנו, מהכ"ת דיטלו ממנו בע"כ.

ג' הקשה עלי דאין שום ראייה מעירוב, דשם ענין העירוב אינו שיקנה רשותו להשותפין, ולא צריך רק שיתן דעתו ודירתו על מקום פיתא, וכל ענין מקפיד אינו אלא שמקפיד על פיתו, ולזה מהני כופין, אבל גבי שכירות וביטול דנוטלין את רשותו אין לנו שמהני בע"כ. ואפי' את"ל דגם גבי עירוב נעשה רשותו שותפות לבני החצר, זה דבר הנעשה

ממילא ע"י העירוב, ולא שהוא צריך להקנותו, ע"כ כיון דכופין אותו על העירוב נעשה רשותו בשותפות ממילא, אבל מהכ"ת דיכולין ליטול רשותו ממנו בע"כ זת"ד.

מקור דברינו מדברי הגינת ורדים

ובתחילה אומר דעצם הדין

דיכולין לשכור

משו"ל בע"כ מישראל, היכא דאוסר, כבר נפתח ברבוותא ה"ה הגינת ורדים שהבאתי לעיל, ואעתיק לשונו, עוד יפה כח השכירות מן הגזכר לפי שיש בינינו צדוקים, וכתב הרמב"ם בסוף פ"ב מהלכות עירובין דצדוקי אינו בדין שכירות, ולא מהני אלא שיבטל רשותו לישראל, וצדוקים הללו לא ישמעו לנו לבטל רשותם כראוי, ונמצאו אוסרין עלינו, ולזכותם בעירוב א"א שאינם מודים בעירוב, אמנם כשנשכור מן הגזכר נמצאו בתיהם של צדוקים גם הם מושכרות אצלנו בדינא דמלכותא, ושוב אינם אוסרים עלינו, עכ"ל וכבר כתבתי דלמה דס"ל דצדוקי דינו כישאל, וצריך לבטל וכן נפסק בש"ע אפי"ה ס"ל דמהני שכירות בע"כ, א"כ ה"ה מישראל שומר תו"מ דדין אחד להם, ואילו היה הדבר תלוי בדברינו, הייתי ירא לסמוך עלי לדינא, אבל על הגינת ורדים יכולים לסמוך, ודברינו הם רק לכאר ולברר הדברים.

ביאור מהות ענין עירוב שהוא

נתינת רשותו

ואבוא על סדר דבריו, מש"כ דעירוב משום קנין אין בני החצר מקנים רשותם, הנה ז"ל המאירי דף מ"ט (ד"ה נחלקו) וביאור הסוגיא ששמואל אומר משום קנין, כלומר שבעירוב קונה לכלם

פ"ה הלכה י"ד (ובמנחת ביכורים הגיה נוטל, ולא ידע מדברי הרמב"ם).

וכן מבואר ברש"י (דף כ"ו ע"ב ד"ה ה"ג) וז"ל, דאע"ג דהאי דבטל ליה עירוב עם חבירו, כי עירוב מאתמול אדעתא דהאי חולקא לא עירב, דההוא שעתא לאו דידיה, ודכוותיה תניא בהדר, אחד מן השוק וכו' דכי עירב אדעתא דההוא חולקא נמי עירב אינו אוסר, משחשיכה אוסר. וכן ביאר התוס' דף ע' ד"ה יורש וז"ל, ולא מהני עירובן לגבי אותו חצר שירש בשבת, וכיאר הריטב"א שם ד"ה בעא מיניה וז"ל, ואילו משום דערב עם בני החצר, לא מעלה ולא מוריד לגבי בית זה, שהרי לא עירב אלא על רשות שהיה לו באותו שעה, עכ"ל. והיינו דאין כוונת עירוב רק שדר במקום העירוב, אלא העירוב חל על הרשות שיש לו באותה שעה, והיינו כדברי הרמב"ם, וכן כתב הרשב"א (דף ע' ע"ב) בד"ה ואחד וז"ל, וקמ"ל שלא תאמר דכיון דבשעת עירוב עדיין לא נכנס בית זה בכלל עירובו, קמ"ל דבכלל היתר עירובו הוא, לפי שהעירוב אינו חל אלא בתחילת היום, וכבר היתה לו ירושה, וכל שהוא ברשותו באותה חצר, נגרר אחרי עירובו עכ"ל. ועיין בגאון יעקב דף ע' ד"ה דהוה ומית בא"ד וז"ל, ומסתברא כוותיה כדאמרינן במקפיד על עירובו דאינו עירוב, מה שמו עירוב שמו, ה"נ כלהו מתערבא בהדי הדדי בעינן, והכא דאינהו בחלקא דידיה דאתוסף ליה לא מתערבי ואסירי אינהו, איהו נמי כדידיהו לא מתערבי ואסר, דבטל העירוב עיי"ש.

מבואר מכל הני דברים כרוכים במהות העירוב, דע"י העירוב כל הבתים מעורכים ושייך לכל בני החצר, ולמ"ד משום קנין נקנה לכלם, וצריך לבאר

עד שכל החצר והבתים קנוי לכלם ומשותף לכולם, עכ"ל. הרי דברים ברורים דאינו רק שכני החצר קונים הבית שהעירוב מונח בה, אלא כל הבתים קנוי לכל בני החצר. ועיין בגאון יעקב שכתב וז"ל, ורכותינו בעלי התוס' אמרי, בהאי פיתא קא מקני רשותא אהדרי, דכ"א מקני רשותא דידיה לחבריה, והו"ל שותפין בכל כתי החצר וליכא רשות מיוחדת כלל, דכל בית שייך לכל בני החצר, עכ"ל. ובאמת גם דעת רש"י כן שהרי סיים, וכל חצר משועבדת לרשותם זו ואחת הוא, עכ"ל, והיינו שאין בני החצר בעלים מיוחדים לעצמם בהבתים שלהם, אלא שמשועבד לרשותם שהעירוב מונח בה, ומ"ש בתחילה שכולם בעלים בבית זה היינו שע"כ מתחיל העירוב, וזה גורם שכל רשות משועבד לכולם, וכ"א יש לו קנין בכל הבתים, כמ"ש המאירי.

וכן כתב הרמב"ם לענין עירוב משום דירה וז"ל, בפרק א' הלכה ו' ומה הוא העירוב הזה, הוא שיתערבו במאכל אחד וכו', כלומר שכלנו מעורבין ואוכל אחד לכלנו, ואין כל אחד חולק רשות מחבירו, אלא כשם שיד כלנו שוה במקום הזה שנשאר לכלנו, כך יד כלנו שוה בכל מקום שיאחז כ"א לעצמו, והרי כלנו רשות אחד עכ"ל. הרי דלא סגי בזה שדרים במקום העירוב, אלא עיי"ז יד כלם שוים בכל הבתים, וכ"כ בפירושו המשניות להרמב"ם, פרק הדר משנה א' וז"ל, וממה שאתה צריך לדעת, כי העיקר אצלנו ישראל נותן רשות ומבטל רשות, ובנכרי עד שישכור, ונתינת רשות הוא שיעשה עירוב מע"ש וכו' עיי"ש. הרי שבעירוב הוא נותן רשותו, ובאמת בגמ' גרסינן ישראל נוטל רשות ונותן רשות, אבל ברבינו חננאל שם גורס ג"כ כהרמב"ם, וכן גורס הרא"ש שישראל נותן רשות ומבטל רשות, וכ"ה כתוספתא

מקומו, ובעירוב חצירות נעשה הדבר רק ע"י דין עירוב, והיינו ע"י שנותן שם עירובו ונעשה שם עיקר דירתו, הפסיד את ביתו ונעשה כאילו אינו דר שם, כיון דעיקר דירתו הוא במקום שהעירוב מונח בו, ע"כ מוכן מה שכל הבתים שבחצר נגרר אחר העירוב ושייך לכולם, דכיון דהוי כאילו אין בני החצר דרים בבתיהם, א"כ כמו דדירה בלא בעלים אינו אוסר, כמו"כ דירה שלהם הוי כמו דאין דרים שם, וזה מדויק בלשון רש"י דף מ"ט שכתב ואין שם אלא דירה אחת, והיינו כמ"ש. וקצת דירה טפילה שיש בה אינה חשובה לחלוק רשות, ועוד שכיון שעיקר דירתו שיש לו הוא בשותפות עם בני החצר כהבית שהעירוב בה, א"כ אינו אדם בפנ"ע לענין דירה, א"כ מה שדר שם בבית שלו, אינו בתור איש פרטי אלא כאחד מן השותפין, ע"כ אינו חולק רשות בביתו.

ובזה מוכן היטב הטעם דלא חל העירוב, אלא על הבתים שהיתה שלו בשעת עשיית העירוב, כמ"ש לעיל מדברי הראשונים, משום דבאמת יכול להיות לאדם שני מקומות לדירה, (וחלוק מתחומין לענין זה) אלא ע"י דין עירוב התקינו חכמים שיש לאדם רק דירה אחד, ובזה שקונה את דירתו במקום העירוב, ע"ז מפסיד את דירתו בביתו האמיתי, ונגרר אחר העירוב, אבל בית שלא היה לו כביהשמ"ש בשעת עשיית העירוב, ואח"כ זכה בו לא מהני העירוב כלל על בית זה, דנהי דדר במקום העירוב, מ"מ דר גם בבית זה, דאפשר לאדם לדור בשני מקומות, והכא לא שייך לומר דע"י שקונה דירתו במקום העירוב מפסיד דירתו בביתו האמיתי, דזה לא נעשה אלא ע"י תקנת עירוב, ובית זה לא היה לו בשעת העירוב, ע"כ לא הפסיד דירתו שם.

הדברים, איך ע"י שכולם דרים בבית אחד או קונים בית אחד והם שותפים בו, גם כל הבתים וחצירות נגרר אחר בית הזה, איך נעשה דבר זה, וברש"י פרק ככל מערכין דף כ"ו ע"ב מדמה עירוב חצירות לתחומין וז"ל, וטעמא דעירוב משום דדעתו ודירתו במקום מזונותיו הוא, וכיון שנתנו כל בני החצר כדי מזונן בבית אחד נעשה כולן דרים בתוכו, ונמצאו כולן רשות אחת, וכן בעירובי תחומין נעשה כמי ששבת שם, ומשם יש לו אלפים אמה עכ"ל. והנה בעירובי תחומין לא נעשה אלא כאילו שבת שם, אבל בכיתו האמיתי לא נעשה שום דבר, ואיך בעירובי חצירות נמצא כולן רשות אחת, וכן ברשב"א מדמה עירובי חצירות לעירובי תחומין, דף ע"ב ע"ב (ד"ה מאי) וז"ל וא"ת לשמואל עירובי חצירות בפת מה מהני, דהא לא מקום פיתא גורם, דהתם נמי אנן סהדי דאי מתדר להו לכלהו התם ניחא להו טפי דליגני, וכדמתרין הכא וגם לקמן, עכ"ל. והיינו הא דאמר שם לענין תחומין הרועים והקייצים וכו' דאי מיתדר ליה התם ניחא ליה, עיי"ש. והנה לכאורה גבי תחומין אין ביתו האמיתי נגרר כלל אחר מקום שקונה שביתא, אדרבה הרי עוקר תחום ביתו ואינו נגרר אחריו כלל.

ביאור איך הבתים של בני החצר

נגררין אחר מקום העירוב

אך בירורן של דברים הוא, כמו לענין תחומין אין לאדם אלא מקום שבייתה אחד, וע"כ אם קונה שבייתה במקום אחד הפסיד שבייתו שבביתו, דא"א להיות לאדם שני מקומות שבייתה, כמו"כ לענין עירובי חצירות התקינו חכמים שיהא לאדם שבייתה אחד, אלא דבתחומין חל הדבר אף בלא עירוב, היכן שהוא ביתו שם הוא

וכו' אבל לקנות רשות בשבת אסור, אף שאינו קונה אלא להתיר הטלטול, כמו שנתבאר בסימן ש"פ וסימן תקכ"ח עכ"ל. הרי מבואר שאינו כלל להשתמש אלא להתיר הטלטול, ואפ"ה אסור בשבת כמ"ש בסימן ש"פ סעיף ד' ודימה אותו להא דסימן תקכ"ח דאינו קנין ממון כלל, אלא קנין תחומין, ואפ"ה אסור בשבת.

ועיינין רשב"א דף ע"ו ע"א דכתב וז"ל ויש מפרשים דהכא בעירובי חצירות קאמר, דלא קא מקני רשותא, אלא עירובי רשותא בלחוד וכו', אבל בעירובי תחומין לא, עיי"ש. ולכאורה הרשב"א אזיל שם לדידן דעירוב משום דירה, דלמ"ד עירוב משום קנין גם עירובי חצירות הוי מקני רשותא, ובאמת בתוס' שם לא כתב טעם זה לחלק בין עירובי חצירות לתחומין, אלא כתבו סתם דתחומין חמירי, דבאמת גם בעירובי חצירות כתבו (בדף פ' ד"ה רב) דאפי' למ"ד עירוב משום דירה צריך לקנות, כדי שיהא קונה דירה בבית חבירו עיי"ש, אלא שהקילו בביהמ"ש.

וכן בשכירות מן העכו"ם כתבו התו' דף ס"ו דאינו כמקח וממכר, דאינו אלא להתיר טלטול, וביאר בש"ע הרב דלא שכרו ממנו כדי להשתמש בו, וכן מבואר בדף ס"ב דמהני שכירות רעועה, ומש"ה אין העכו"ם ירא דילמא אתא לאחזוקי ברשותו, וכן גבי ביטול רשות כתב הרמב"ן בריש פסחים וז"ל, וכן נמי ביטול רשות שהזכירו לענין עירוב, אינו מפקיר ביתו שישוב בו אחרים, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו, כדי שיהא הם כאילו דרים לבדו עכ"ל. ונראה דזה אף לב"ש דס"ל בדף ע"א דמיקני רשותא הוא דהרי גם לב"ש קרוי ביטול, וגם בס"ד שם דגם לב"ה אקני רשותא הוא, אפ"ה קרוי

ועד"ז יתבאר גם למ"ד עירוב משום קנין, דכתבו המאירי והגאון יעקב, דכל בני החצר קונים כל הבתים שבחצר, וכ"כ רש"י דכל החצר משועבדת לזה הבית, והיינו דהכי תקינו חכמים דיש לאדם מקום אחד קנוי שיהא רשותו לענין לאסור על חבירו, וא"א לאדם להיות לו שני מקומות, אבל זה רק ע"י תקנת עירוב דבזה שקונה הבית שמניחין בו עירוב, עיי"כ הפסיד קנינו בביתו האמיתי, ועיי"ז כל בני החצר קונים כל הבתים, כיון דאין שם בעלים המחזיקין רשות, ע"כ יכולין כל בני החצר לזכות בזה, והיינו ע"י שפתוח להבית שמניחין בו עירוב, ושם יש קנין בשותפות לכל בני החצר, ע"כ כל בני החצר זוכין בשותפות בכל הבתים, ואין מי שמעכב עליהם כיון שכבר נסתלקו בעלים הפרטים משם, ונעשה בית אחד גדול, אבל בית שלא היה לו בביהשמ"ש אינו נכנס בכלל העירוב, דנהי דקנה הבית שהעירוב בה, מ"מ מעולם לא נסתלק מביתו שלא היה שלו בשעת העירוב, וגם שם יש לו קנין ואוסר.

ביאור דכל עניני קנינים לענין רשיות של שבת אינו נוגע לענין ממונות

והנה דבר פשוט דכל קנינים אלו לא מעלה ולא מוריד לענין דיני ממונות, אלא לענין רשיות בשבת התקינו חכמים דיני קנינים, ואפי' לענין עירובי תחומין דאסור לעשות בביהשמ"ש משום דמיקני שביתא הוא, כמ"ש המג"א סימן רס"א, פשיטא דאינו שום קנין לענין ממון, דהרי יכול לקנות שביתה אף ברשות שאינו שלו, אלא יש דיני קנינים לענין שבת, וגם קנינים אלו אסור לעשות בשבת, וכ"כ בשו"ע הרב סימן שפ"ב סעיף ח' וז"ל, מ"מ כיון שאינו שוכר רשותו כדי להשתמש בו, אלא להתיר הטלטול בלבד,

קנין לענין שבת, משו"ה סגי בשכירות שאינה אלא משום היכר, והיינו כדברי המג"א דאין צריכין קנין ממש גבי עכו"ם, אבל גבי ישראל אף שאין נוטלים ממנו עצם רשותו, וכמו גבי ביטול, מ"מ צריך הישראל לקנותו ואסור בשבת.

ראיה לדעת המג"א מדברי תוס' הרא"ש

ומצאתי בעז"ה ראיה לדעת המג"א, דכתוס' הרא"ש דף ס"ו ע"א (ד"ה מה) כתב וז"ל, הלכך נראה להר"י יעקב מקינון, דודאי אם היה הישראל יכול לערב, כגון שבא לפנינו לישאול מע"ש, הוי סגי בעירוב הישראל גם בשביל הגוי, כמו בשו"ל ואדרבה עדיף טפי משכירו ולקיטו כיון שיש לו חלק בעיקר דירת הבית, אלא מיירי שהישראל שכת לערב בע"ש, דהשתא אין תקנה כ"א בכיטול ישראל והגוי להשכיר, דשכירת הגוי לבד אינו מועיל אלא להפקיע דירת הגוי שהוא גרוע, וגם ביטול של ישראל לא סגי לגוי, דלא דמי לעירוב דחמשה השרויין בבית אחד עירוב אחד לכולן, אבל חמשה השרויין בבית אחד ושכתו ולא עירבו עם בתים שבחצר, צריך כל אחד ואחד לכטל רשותו, וכן חמשה גוים הדרין בבית אחד, אין צריך לשכור אלא מאחד מהם, כמו מערב דחמשה ששכתו בטרקלין דאחד מערב ע"י כולן, עכ"ל.

ולכאורה זה סתירה למש"כ הרא"ש בפסקיו דמהני שכירות גבי ישראל, ולא דוקא בנכרי שהוא דירה גרוע, וכאן משמע שהסכים עם הר"י מקינון, אבל להמג"א א"ש, דהרי כאן מיירי ששכתו לערב בע"ש, ובשבת מודה הרא"ש דלא מצי לשכור מישראל, כיון

ביטול כיון שאין קנוי להשתמש בו, אלא מיקני רשותא לענין עירוב שלא יאסור, והוי כאילו הוא של חבירו, אבל לענין ממון פשיטא שהוא שלו. ובהכי יתבאר דברי הגמ' דף עא נעשה כאומר לו כלך אצל יפות ופירוש רשי כיון דכטל השתא גלי דעתיה דמעיקרא בשריותא ניחא ליה אלא ששכח ולא עירב ולא הוי ליה אקנויי רשותא בשבת. היינו כיון דאין הקנין לענין ממון, אלא לענין איסור, ע"כ כיון דניחא ליה בשריותא, אין האיסור חזק כ"כ, וסגי בקנין קלוש דמותר לעשות בשבת.

וב"ב כאלהו רבא סימן ש"פ אות ו' דכמו לענין שכירות מן העכו"ם, אין זה כמקח וממכר ואין עושין אלא להתיר טלטול, כמו"כ בישראל הוא מבטל הרשות בשביל השכר, מבואר מזה דלא מיבעא דביטול רשות אינו קנין כלל, אלא אף בשכירות מישראל הוא ביטול עבור השכר, ועיין בדברי הרמב"ם פ"ב הלכה י"ב שהביא הא"ר שם וז"ל, שוכרין מן הגוי אפי בשבת, שהשכירות כביטול רשות הוא, שאינה שכירות ודאית אלא היכר בלבד, עכ"ל מבואר מזה דגם ביטול וגם שכירות אינו קנין כלל אלא היכר בלבד, ואף לדעת המג"א שס"ל דשכירות מישראל הוי קנין ואסור בשבת, ולא ס"ל דהוי ביטול בשכר, ועיין ביאורו בש"ע הרב סימן שפ"ב סעיף ז', מודה דאין צריכין ליקח ממנו יותר ממה שלוקחין ממנו גבי ביטול, שהרי למדו מביטול, אלא החילוק הוא דבכיטול נשאר הרשות הפקר, ובשכירות הישראל קונה אותה, מ"מ פשיטא דלא הוי קנין לענין ממון, אלא הוי כמו קנין תחומין דאסור לעשות בשבת, ובזה יש לישב קושית הא"ר על המג"א מדברי הרמב"ם, דכוונת הרמב"ם דכיון דשכירות הוי כביטול, דאין צריכין ליקח ממנו עצם בעלות רשותו, אלא

הגוי מהני, אף דבנכרי לא מהני ביטול, מ"מ הכא הישראל עושה הביטול, ולהכי היה מהני גם לרשותו של הגוי אי לאו דגבי ביטול לא מהני שו"ל, והא דלא מהני לשכור מן הגוי רשותו של הישראל, כבר ביאר הר"י מקונין דוקא משום דשכירות רעועה לא מהני לרשותו של הישראל, והיינו דוקא בשבת כמ"ש המג"א, והא דכתב הריטב"א דף ס"ו (ד"ה אף) בשם ר"ש מקוצי דשאני החם דישראל וגוי שני דינין חלוקין, זה לערב וזה להשכיר. היינו דאזיל לשיטתיה שם, דלא מהני מטעם שו"ל דרשות כ"א לעצמו, ונשאר רק טעמא דשותפין, וזה לא מהני כיון דזה לערב וזה להשכיר, אבל הר"י מקינון ס"ל דשפיר הוי כשכירו ולקיטו, ולהכי לא איכפת לן מה שזה בביטול וזה בשכירות, ודו"ק.

דצריך קנין ממש, ודוקא מעכו"ם שיש לו דירה גרוע, מהני שכירות קלישא המותר בשבת.

ביאור הטעם דלא מהני שו"ל לענין ביטול

ובעיקר הדבר מש"כ הר"י מקינון דלענין ביטול לא מהני שו"ל, דחמשה הדרים בבית אחד ושכחו ולא עירובו דצריך כל אחד ואחד לבטל, נראה החילוק בין ביטול לשכירות, כיון דביטול הוא רק סילוק רשות לא שייך שיגרור את כולן, דדוקא במה שהוא נעשה חדא עם מי ששוכר ממנו או מערב עמו, גורר השותפין אחריו, אבל במה שהוא מסתלק מרשותו, א"א לגרור השותפין אחריו, ולהכי גם שו"ל לא מהני בזה.

מדברי החזו"א בגדר ביטול ושכירות

ועיין בחזו"א שכתב כעין דברי הרמב"ן (סימן פ"ז אות ז') וז"ל, ענין החזקת רשות היינו שהביטול מחשיב את הזוכה כדר בכולו, ואת הנותן כמסולק מן הדירה, ואי ישמש כבתחילה הרי הוא דר כבתחילה, ואיסורי הרשיות לא בקנין תליא מילתא אלא בדירורין, עכ"ל. תראה דמורה דהוא עניני קנינים, דהרי אמרו ב"ש מיקני רשותא הוא, אך הכוונה קנין לעניני דירה, ולא לענין ממון. ועיין חזו"א סימן פ"ד אות ז' וז"ל, וענין השכירות אינו שכירות ממש, דאפילו שבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר, ומהני שכירות אף שאין כאן בעלים ולא משכיר, אלא הכי תקינו רבנן, והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ולא הוי כמקח וממכר, כמ"ש כ התוס' עכ"ל א"כ ה"ה לענין ביטול רשות דשייך אף במקום הפקר, ובשבתו בבקעה,

ראיה לדעת הגינת ורדים מדברי

הר"י מקינון

והנה יש לדקדק בדברי הר"י מקינון, דלענין לשכור מן הנכרי רשותו של ישראל כתב, דלא מהני כיון דגבי ישראל לא מהני שכירות, ולענין שיבטל הישראל גם רשותו של הנכרי, הוצרך לומר דלא מהני משום דכ"א צריך לבטל, ולכאורה הוי מצי למימר בפשיטות, דבנכרי לא מהני ביטול, ואיך יועיל ביטולו של הישראל לרשותו של נכרי, אלא מזה ראיה עצומה למה שביארת לעיל דברי הגינת ורדים, כיון דבאמת שכירות וביטול חדא מילתא הוא, א"כ אף דלא מהני שכירות גבי ישראל לדעת קצת פוסקים, מ"מ אם שוכר מן הנכרי רשותו של ישראל מהני, כיון דמעשה השכירות היה מן הנכרי, ועפ"ז מובן דברי הר"י מקינון גם להיפך, כיון דהישראל עושה הביטול גם לרשותו של

ואיך לומר דיכולים לעשות בע"כ, משום דזה נעשה ממילא ע"י שהפת מונח במקום שעירבו, ז"א דא"כ גם בעירוב תחומין יעשו בע"כ של אדם, ומש עירובי חצירות מתחומין לענין זה, אלא זה פשוט דע"י הפת האדם עושה הקנין, ומשו"ה אסור לערב ביהשמ"ש משום שמיקנה שביתה אסור, אלא דבעירובי חצירות מותר ביהשמ"ש דעירובא רשותא בעלמא, והיינו כיון דאינו קנין, דאינו זוכה בה בתורת קנין אלא בתורת דירה, מותר לעשותו בביהשמ"ש, אבל ודאי אדם המערב עושה זאת, ואינו נעשה מאיליו, דאל"כ לא היה צריך להתיר בביהשמ"ש מטעם עירובא רשותא, אלא מטעם דנעשה ממילא, אלא ודאי דז"א.

ועיין לשון הח"צ סימן ר' וז"ל, ורואה אני הדברים ק"ו, השתא עירוב דקנין גמור הוא, ומילתא אלימתא אף למ"ד עירוב משום דירה, וכו' ותדע דעירוב מילתא אלימתא הוא, שהרי אי לערב אלא קודם כניסת השבת, ביטול רשות דמילתא בעלמא הוא וכו'.

ביאור דבמקום שכופין אותו יכולין ליטול רשותו בע"כ

והשתא כשאמר שמואל דאשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו, ובני המבוי נוטלין ממנו שיחופן בע"כ, וביאדתי מדברי האחרונים דמה דצריך עכ"פ דעת אשתו, אינו אלא שלא יהא פת גזולה, אבל כשיש כבר הפת בידם, תו א"צ דעת אשתו ויכולין לערב בע"כ, מוכרת מזה דכיון דיכולין לכפותו לדבר מצוה (כמ"ש הט"ז סימן שפ"ב) ע"כ יכולין לעקרו בע"כ מדירתו שבביתו, ולקנות דירה במקום שהעירוב מונח בה, וכן למ"ד עירוב משום

וכן עירוב למ"ד משום קנין שייך אף בבקעה, דהכי תקינו רבנן קנינים לענין איסורי שבת.

ביאור דהאדם הוא הבעלים על קניני שביתתו וא"א לעשותו שלא מדעתו

והשתא הדבר ברור ואין להסתפק בו, דאי אפשר לערב בעל כרחו של אדם, דהרי כיון דעירוב הוא שעוקר דירתו מביתו האמיתי, וקונה דירתו בבית שהעירוב מונח בה, עד שביתו האמיתי נעשה מעורב לכל בני החצר, א"כ פשיטא שא"א לעשות בלי רצונו, אף שלענין ממון לא לקחו ממנו כלום, וכמו שלענין תחומין א"א ליקח פת שלו בע"כ, ולעקור שביתתו מביתו ולקבוע שביתתו בסוף התחום בלי רצונו, אף שלא לקחנו ממנו כלום, דהרי הפת נשאר שלו, מ"מ פשיטא דהוא הבעלים על קנין שביתתו, א"כ ה"ה בעירוב חצירות הוא הבעלים על דירתו, וא"א לקבוע לו דירה בע"כ, וה"ה למ"ד עירוב משום קנין דע"י שקונה המקום שמניחין בו עירוב, ונעשה שם עיקר שביתתו, ע"כ קונין כל בני החצר רשות שלו, וא"א לעשותו בע"כ, אף שלא לקחנו ממנו מאומה לענין ממון, מכל מקום על קניני רשיות לענין שבת הוא הבעלים על רשיות שלו, ועל שביתתו, והדבר מבואר בגמרא דף מ"ט ע"ב, כיון דערכה לה אמצעית בהדי חיצונה ושתיים החיצונות בהדי הדדי לא עירובו, גליא דעתיה דבהא ניחא ליה ובהא לא ניחא ליה, והרי שם לא שייך כלל ענין מקפיד על עירובו, דהרי החיצונה אין צריכין כלל ליתן את הפת, וסגי במה שהאמצעית נותן את הפת, ואפילו הכי אם לא ניחא להו לערב אתם לא מהני, דהם הבעלים על קנין דירתם לענין שבת.

מסתבר לומר דדוקא כשמשאירין לו שותפות עכ"פ, מהני בע"כ, משא"כ בשכירות וביטול, דהרי אין מפסיד מידי כמה שאין נותנין לו שותפות, ונעשה כאורח, דהרי בין כך ובין כך הוא אסור לטלטל, וכל הספק הוא רק משום שהוא הבעלים על קנין שביתתו, ולזה שפיר דומה ביטול ושכירות לעירוב, וכבר ביארתי דאף להגמ"א שס"ל דשכירות גבי ישראל אסור בשבת משום דהוי קנין, אין כונתו קניני ממון, אלא קניני איסור כמו תחומין, א"כ פשיטא דיש לדמותו למ"ד עירוב משום קנין, ומהני בע"כ.

סימן ר'

בירור בענין משכיר שאינו יכול לסלקו אלא לאחר זמן

בשו"ע סימן שפ"ב סעיף י"ח נכרי שהשכיר ביתו לחבירו נכרי, אם יכול המשכיר לסלק השוכר תוך זמנו, יכולים לשכור ממנו, ואם לאו אינו מועיל, אלא א"כ שכרו מן השוכר. והנה לכאורה צריך שיוכל לסלקו מיד, דאם אינו יכול לסלקו אלא לאחר איזה זמן כגון שלוש יום, לא מהני, דהרי בכל שוכר כשכלה זמן השכירות יכול לסלקו, ואפ"ה לא מהני אלא כשיכול לסלקו בתוך הזמן, והטעם דכדי שיוכל להשכיר על אותו שבת, צריך שיהא כח המשכיר בהבית באותו שבת, וע"כ צריך שיוכל לסלקו באותו שבת.

ואמנם יש להסתפק היכא דיכול לסלקו בכל עת שירצה, רק שצריך המשכיר להודיע לו מקודם יום או יומים או חודש, כדי שיהיה לו זמן למצוא לו מקום אחר לדור שם, ואם לא הודיע לו א"א לסלקו, יש לעיין אם בכה"ג יכול גוי

קנין יכולין ליטל ממנו בע"כ, כח קנינו שיש לו לענין שבת, ולקבוע אותה במקום שהעירוב מונח בה, עד שכל בני החצר יש להם קנין בביתו האמיתי, (כמש המאירי והגאון יעקב) דהכי תקינו חכמים כשאוסר.

ובדברינו ניאח מה דהגמ' דף פ' מייתי ראייה דיכולין לשכור מאשתו של עכו"ם בע"כ, מהא דאשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו, ולכאורה מה ראייה הוא מהא דלוקחין הפת בע"כ דממ הפת בידם, אבל מנ"ל דיכולין לשכור רשותו מן העכו"ם בע"כ, והרי אם אינו מסכים לא חל השכירות, והרשות נשאר שלו, אבל בדברינו א"ש, דגם בעירוב צריך ליטול ממנו רשותו ולערכו בע"כ, וא"כ ה"ה בשכירות.

ביאור דיש ללמוד שכירות מעירוב לענין כפיה

ועתה נראה אם יש ללמוד לשכור מן הישראל בע"כ מהא דמערכין בע"כ, הנה כבר ביארתי לעיל דענין עירוב ביטול ושכירות, קרובים ענינם זה לזה, כמ"ש מדברי הרמב"ן דביטול רשות אינו קנין כלל לענין ממון, אלא שהוא מסתלק דעתו מלדור עם השותפין, וכבר הארכתי לעיל בזה, ומבואר מזה דהחילוק בין עירוב לביטול, הוא דבעירוב הוא נותן את דירתו להשותפין, וגם הוא זוכה בה כיון דגם הוא מן השותפין, וגבי ביטול הוא אינו זוכה בה כלל כשנתנו לבני החצר, כיון שאינו מן השותפין, אבל מהות הנתינה שוה בזה כבזה, א"כ אם גבי עירוב יכולין ליטול את רשותו ממנו בע"כ מחמת דכופין אותו לרבר מצוה, למה לא יהיו יכולין לכפותו לענין ביטול ושכירות, ולא

הא"ר דאף שנכרי מכרו לאחר ומסולק לגמרי, מ"מ כיון דכבר שכרו לישראל והישראל כבר זכה ממנו שוב לא איכפת לן בעכו"ם המשכיר, אף שעתה אינו יכול לסלקו, ובמ"ב פסק כהא"ר, כששכרו לזמן ידוע.

אמנם אף את"ל שלא כדברינו, אלא דנימא דאף היכא דאינו יכול לסלקו רק מחמת שלא הודיע לו מקודם, ג"כ נקרא אינו יכול לסלקו, נלענ"ד דמ"מ חל השכירות על שבת שאחר הזמן שיכול לסלקו אם היה מודיע לו, כגון אם צריך להודיע לו שלושים יום קודם שמסלקו, יכולין לשכור מן המשכיר עתה על שבת שלאחר השלושים יום, אף שבאמת כשיגיע השבת ההוא לא יכול לסלקו, מחמת שגם אז לא הודיע לו.

דהנה אמרינן בכתובות דף נ"ט הא לא דמיא אלא לאומר לחבירו שדה זו שמשכנתי לך לעשר שנים לכשאפדנו ממך תקדוש דקדשה, וקאמר ר' אשי הטעם משום דלאחר עשר שנים בידו לפדותה, והנה בשו"ת אבני נזר אהע"ז סימן שכ"ט אות ג' נתקשה בדברי הגמ' מה בכך דבידו לפדותה לאחר עשר שנים, הרי אין בידו לפדותה עתה, והרי יש אומרים דמחוסר זמן הוי דבר שלא בא לעולם, א"כ מה שהוא בידו לאחר עשר שנים הרי הוא מחוסר זמן, (עיין מל"מ פ"ד מהלכות אישות) ועוד דאף אם נימא דמחוסר זמן לא הוי לא בא לעולם, מכל מקום לא הוי בידו, דמבואר בריטב"א קידושין דדוקא בתרומה שבידו להפריש בשעת תלישה, אבל אין בידו לקדשה אלא לאחר שיגרשנה ולא עכשיו, אם כן הכי נמי לא מיקרי בידו לפדותה, כיון שאין בידו לפדותה עתה.

המשכיר להשכיר לישראל את רשותו, שהרי באמת אין המשכיר מודיע להעכו"ם השוכר שיסתלק, שהרי באמת אינו רוצה לסלקו, א"כ נהי דזה גופא אינו מגרע דהרי בידו להודיע לו ולסלקו, מכל מקום כשנכנס השבת ולא הודיע לו מקודם, שוב הרי אינו יכול לסלקו בשבת זו, א"כ לכאורה על שבת זו אין השכירות יכול לחול, וכן הוא בכל שבת ושבת, דאף שמתחילה היה יכול לסלקו מ"מ כשמגיע השבת אינו יכול לסלקו, כיון שלא הודיע לו מקודם לזה.

אמנם י"ל דז"א דע"כ לא אמרינן דצריך שיוכל לסלקו, אלא כדי שיהיה לו הכח והבעלות בהבית, כמ"ש הריטב"א דף ס"ה דכיון שיכול לסלקו אין לך תפיסת יד גדול מזה, א"כ אם אינו יכול לסלקו תוך הזמן, א"כ בתוך הזמן אין הבית שלו, משא"כ בגוונא דידן דבאמת יכול לסלקו בכל עת שירצה, א"כ ודאי יש לו תפיסה בהבית, ומה שצריך להודיע לו מקודם הוא רק כדי שיהיה לו זמן למצוא לו מקום אחר, ולא משום כח קנינו על הבית ששכר, ככה"ג י"ל דאין מזיק מה שלע"ע אינו יכול לסלקו, כיון דמ"מ יש להמשכיר הבעלות לענין שיוכל לסלקו.

ויש לדמותו למש"כ בש"ע סעיף ח' דאם בתוך הזמן השכיר הנכרי דירתו לאחר, די בשכירות הראשון שאף שאינו יכול לסלקו אח"כ, מ"מ כיון שכבר חל השכירות כשעדיין היה יכול לסלקו, אף שאח"כ אינו יכול לסלקו נשאר כח השכירות, והט"ז ביאר דכיון דהנכרי לא סילק נפשו ממנו, כיון שאחר זמן תחזור לו, וא"כ ה"ה בגוונא דידן הרי הנכרי אינו מסולק ממנו שהרי בידו לסלקו בכל עת שירצה, אם יודיע לו מקודם, וכ"ש לדעת

לשכירות הישראל, כיון דשכירות הישראל אינו אלא לענין היתר טילטול, אם כן דוקא כהא דמשכנתא אי אפשר להקדש לחול אלא כשפודהו לבסוף, דכשלא פדאו, שעבוד המלוה על השדה מעכב את ההקדש לחול, כמ"ש האבנ"ז, משא"כ גבי שכירות, דרשות העכו"ם בהבית אינו מעכב את השכירות לענין שבת לחול, ומה שצריך שיוכל לסלקו אינו אלא שיהא לו הכח והזכות להשכיר, וכח זה הרי היה לו בתחילה קודם ה' יום ודו"ק.

אם מהני לשכור משכירו ולקיטו של המלך לגבי רשות של ישראל

כתב בתשובת אבני נזר סימן מ"ה אות י' דבישראל לא מהני לשכור מן שכירו של שו"ל, אלא צריך לשכור מגזבר המלך בעצמו היינו ראש העיר, והנה לכאורה צ"ע דהרי גם ראש העיר הרי אינו אלא שכירו של שו"ל, דהרי המלך עצמו אינו אלא שו"ל שיכול להניח כלים בבתי העיר, א"כ גזבר המלך אינו אלא שו"ל של המלך, והמלך עצמו הרי הוא שו"ל של הבעה"ב, ואיך מהני לשכור מגזבר המלך לגבי הישראלים.

ובאמת גם בתשובת הרשב"א שהביא הב"י סימן שפ"ב כתב חילוק בין גזבר המלך לשו"ל של המלך, בתחילה כתב דגזבר המלך כהמלך, והשוכר ממנו כשוכר מן המלך, והשכירות נופל לכיס המלך, ואפי' משו"ל נראה כן, וכ"ש בגזבר המלך, הנה מבואר ברשב"א שיש שני דברים, גזבר המלך, ושו"ל של המלך, וגזבר המלך ס"ל להאבנ"ז דמהני גם גבי בישראל, אבל שו"ל של שכירו לא מהני, אלא גבי עכו"ם.

ומפרש באבנ"ז בכוונת הגמרא, דכיון דבידו לפדותה לאחר עשר שנים, אם כן אין לבעל המשכנתא אף הקנין פירות, כיון שיכולין לפדותה, ואין לו עליו אלא שעבוד בלבד, ואחר כך כשנסתלק השעבוד, הקדושה חל ממילא, ע"כ הוי ברשותו עכשיו להקדישו וחל לאחר עשר שנים, אם כן הוא הדין כשאומר שיהא קדוש לאחר עשר שנים כשיפדנה דמהני, דיש בכוחו עתה להקדישו על להבא, כיון דבאמת גם בתוך זמנו יש לו כח להקדיש אלא שהשעבוד בעל המשכונה מעכב, מבואר מזה דגם בתוך זמנו יש לו הכח של לאחר העשר שנים בכח, ומשום הכי לא חשוב דבר שלא בא לעולם, אלא שבפועל אין לו קנין הפירות אלא כשפדאו, ודומה לזה ביאר בקובץ שיעורים כתובות אות קצ"ה, דיש לו עתה הזכות של לאחר העשר שנים, כיון דאז בידו לפדותו.

ולפי"ז ה"ה גבי שכירות באופן שבידו לסלקו לאחר שלושים יום, יכול להשכיר עתה על השבתות של לאחר שלושים יום, כיון שעתה בידו לסלקו על הזמן של אח"כ, יש לו עתה הכח וזכות של הזמן של אח"כ, ויכול להשכירו, והנה אף שגבי הקדש א"א לחול בפועל אלא כשפדאו אח"כ, נראה דלענין שכירות לענין שבת, א"צ שאח"כ כשבא הזמן שיהא יכול לסלקו אז, דהרי כיון דהיה אפשר בתחילה לחול השכירות בכח, כיון דאז היה יכול לסלקו על לאחר זמן, שוב אינו מעכב מה שבפועל אינו יכול להשכירו, דהרי באמת לענין גוף השכירות שיזכה בה הישראל א"צ כלל שהמשכיר יהא יכול לסלקו, כמבואר בש"ע סעיף ח' והט"ז ס"ק ט' ביאר דבאמת אין שום סתירה בין מה שהוא ברשות העכו"ם

שבגמ' דר בביתו, מכל מקום סבריא ליה למהרי"ט דזה לא נקרא תפיסת יד, כיון שהוא דר שם מחמת שהוא טפל להבעה"ב ואין זה תפיסת יד בהבית עצמו, וכמ"ש גם הב"י בשם דודו הר"י קארו בסימן שצ"א, עכ"פ ס"ל למהרי"ט דזה מהני משום דהבעה"ב אם היה רוצה היה נותן לו רשות בהבית, ע"כ הוי כשליחו, אבל באמת זהו קולא גדולה, דהרי לעת עתה אין לו רשות בהבית, וזה ס"ל להאבנ"ז דמהני רק גבי עכו"ם, וזה הכוונה של שכירו של שו"ל, שהרי השו"ל היינו המלך יש לו תפיסה בהבית עצמו.

ובביאור הלכה סימן שפ"ב סעיף י"א הביא בשם העצי אלמוגים דצריך שהבעה"ב כבר נתן לו רשות, ולא סגי במה שיוכל ליתן לו רשות, ובסעיף י"ד הקשה הביאור הלכה על מהרי"ט מרברי הש"ע סעיף י"ג שכתב דאם יחד לו מקום אינו כשליחו בכל הבית, ולמ"ש לא קשה כלום, וכן תירץ הישועות מלכו סימן ל"א, דשם כיון שאינו עובד עבודתו וכל כוחו הוא רק מטעם קנינו בהבית, להכי צריך שיהיה לו רשות בהבית, אבל שו"ל העובר עבודתו סגי במה שהאדון יכול ליתן לו רשות בכל הבית, אף שעדיין לא נתן לו רשות, גם מה שהביא הביאור הלכה מדברי הטור דהוי כאילו דר עמו בבית, ל"ק דר"ל דהנחת כלים הוי כדירה בבית, אבל העובר עבודתו סגי במה שיוכל ליתן לו רשות בביתו, אף שעדיין לא נתן לו, ואפי' אם נימא דאין זה כוונת הטור, אין מזה קושיא על מהרי"ט דלמד שיטתו מדברי הרשב"א שמהני שו"ל של המלך, ופשיטא דאין לעבד המלך כח בבתי העיר.

והנה כל זה הוא גבי סתם עבדי המלך, אבל גזבר המלך שהוא נפקד על זה

וביאור הדבר נראה דהנה בתשובת מהרי"ט סימן צ"ד כתב וז"ל, וכתבו המפרשים דכל כה"ג שיש לו תפיסת יד בהבתים יכול הוא להשכיר, ושוכרים ממנו או משליחו דשליחו של אדם כמותו, דקיל הוא דהקילו חכמים בעירוב שאפילו שכירו ולקיטו של ישראל נותן עירובו ודיו, וכן שו"ל משכיר, אף שכירו של מלך המקבל פרס ממנו, וכן כתב הריב"ש כלשון הזה, יש לדון ולהקל בענין זה שיוכל האדון להשכיר רשות הגוים והממונה שלו כמוהו, שהרי גם הממונה יוכל מטעמו להניח כלי האדון בביתם, א"כ חזור הוא להיות בעד האדון ומטעמו, כשכירו ולקיטו של כל אחד ואחד עכ"ל.

והנה משמע לכאורה דרק ממונה כזה שיוכל להניח כלים ברשות האדון מהני, אך מהרי"ט לא כתב כן, דכתב אח"כ וז"ל שכל שהשר יש לו יכולת שוכרין משכירו ולקיטו, אע"פ שאין להם יכולת כלל, והו"ל כשו"ל דגמ' ששוכרין הימנו אע"פ שאין להם שום תפיסת יד, וכן הביא מדברי הרשב"א ששו"ל של מלך יכול לשכור, ואין ספק שכל עבד מעבדיו הקטנים לא גרע משכירו ולקיטו, עיי"ש. משמע שא"צ שיהיה לו תפיסה בהבית, ונראה מזה שמהרי"ט הבין כוונת הריב"ש, דהממונה של המלך לא היה לו באמת רשות מהמלך, אלא המלך היה יכול ליתן לו רשות, וכיון שהוא עובד עבודתו של המלך, א"כ כשהמלך רוצה להניח כליו בהבתים הוא מצוה לממונים שיעשו זאת, ע"כ לענין כח המלך בהבתים הוי ממונה שלו כשלוחו, וכן ס"ל בשו"ל שבגמרא, דכיון דעושה עבודתו ע"כ נעשה כשליחו גם לענין כחו בהבית, אבל אין לו תפיסת יד בהבית עצמו, ואפילו אם נימא ששו"ל

לסלק מן הבתים רק בעת הצורך לצרכי העיר, וכשאינן לו צורך א"א לסלק, לא מהני שכירות ממנו.

אב"ד מדברי הגור"ד לא נראה כן, שהרי כתב וז"ל כיון שיכול גזבר המלך להניח בבתי העיר את אנשי הצבא וכלי מלחמה לעת המצטרך לו, וכו' מ"מ כיון שלעת הצורך עושה כרצונו ואין מוחה בידו, נמצאת אומר שיד המלך שייכא ואגידא בקרקעות עכ"ל. הרי דהדגיש דלעת הצורך עושה כרצונו, משמע דבלא שום טעם ואין צורך לו אין בידו להשתמש בבתי העיר, ואפ"ה מהני, ונראה דבגוונא דהח"צ חלוק מגוונא דהגור"ד, דבגוונא דח"צ באמת לא היה לשר עיר שום כח מחמת עצמו, רק שאנשי העיר נתנו לו רשות להעמיד שם אנשי חיל, והישועות מלכו סימן ל"א כתב, דצ"ל דמיירי בשר שלא היה תחת המלך, וא"כ כיון דשלא בשעת מלחמה אין לו רשות, ע"כ אינו שו"ל אז, אבל מלך שיש לו רשות מצד עצמו ואינו תלוי כלל ברצון בני העיר, מיקרי תפיסת יד אף שאינו משתמש בבתי העיר אלא בשעה שמצטרך לו כהגור"ד, דהרי סו"ס יש לו כח ובעלות על הבתים.

וז"ל תשובת אב"קת רוכל סימן מ"ז, וכמו שבעינינו ראינו שכל מלך סותר הבתים שאצל החומה בשעת חירום, כדי שלא יכנסו צרים הצוררים בבתים לסתור משם המבצר או החומה, וכו' וזהו דינא דמלכותא ואינו גזל, וכאלה רבות מקרים בכל יום מזה המין ומינים אחרים לצורך המלך, עכ"ל. ובודאי דברים כאלו אינו דינא דמלכותא אלא כשיש לו צורך בהם, ואפ"ה מהני לשכור מן המלך בכל זמן וכמ"ש.

ממש, דהיינו כשרוצה המלך להשתמש בבתי העיר, הוא עושה זאת ע"י גזברו המיוחד לזה, א"כ הרי גזבר זה יש לו רשות ממש בבתי העיר, דאף שאין לו הכח הזה מחמת עצמו, מ"מ הרי הוא שליחו של המלך ממש, לענין כחו בהבתים, וזה עדיף הרבה משו"ל דעלמא וזה מהני אף בישראל, להכי סבירא ליה להאבנ"ז דגזבר המלך מהני אף בישראל, וזה כוונת הרשב"א דגזבר המלך הוא כ"ש משו"ל.

זכ"ס ל"ל להגור"ד להדיא דגזבר המלך מהני גם בישראל, שכחב ששוכרין מגזבר המלך וידו כיד כל בני העיר, כיון ששולט בכל העיר, וכו' כיון שיכול גזבר המלך להניח בבתי העיר את אנשי הצמא וכלי המלחמה לעת שיצטרך לו, ואח"כ כתב ואע"פ ששר של מצרים כשרוצה לעשות איזה דבר וכו', נמצא שלשר לבדו הממשלה, והשכירות ממנו או משכירו סגי, ואח"כ כתב דזה מהני גם גבי צדוקים שדינם כישראל, משמע דאף שאין לגזבר המלך כח בעצמו רק כשנותן לו המלך רשות, אפ"ה מהני מטעם שביארנו, ועיין בשו"ת מהרש"ם חלק ה' סימן ל"ג שלמד מדברי הגור"ד דמהני לשכור מראש העיר כיון שהוא ממונה מן המלך, להעמיד אנשי חיל בהבתים, עיי"ש.

אם צריך שיהיה לו רשות בהבתים בכל עת

הנה בשו"ת חכם צבי סימן ו' כתב, דשר העיר דאין לו כח אלא להעמיד אנשי המלחמה בשעת מלחמה, אין לו דין שו"ל אלא בשעת מלחמה, זולת אם יש בידו לעורר מדנים עם שכניו בכל עת שירצה, ויש שרוצים לומר דה"ה המלך שיכול

דמהני חזרה דיהא נחשב בע"כ. וא"כ נהי דהמזכה חשוב כאשתו, מ"מ לאחר שכבר עשה הזיכוי שוב אינו כאשתו, וא"כ הוי חזרה, ותירץ מהרש"ק דמ"מ מהני משום דהיה גילו דעת כל דהוא, ובעובדא דמהרש"ק לא היה גלוי דעת רק על שנה לכן איצטריך לומר שסומך על דעה הב' ולא צריך אף דעת כל דהוא. נזהה י"ל דמהני רק ברגיל דלדעה הב' אף אשתו לא מהני רק ברגיל] אבל ודאי לפי תירוץ שאר אחרונים במשנ"ב ס"ק כ' ונתיב חיים וקרבן נתנאל ובגדי ישע דלאו משום דעת כל דהוא, אלא משום דכבר נתן הפת ואינו פת גזולה, ועיינן בשער הציון ס"ק ט"ו דה"ה באוסר אף שאינו רגיל, א"כ נשאר קיים סברת מהרש"ק דשליח המזכה לא גרע מדעת אשתו, וכיון דהיא יכולה לכופו ה"ה השליח, וחזרה לא מהני, וגם נסתר מה שהעיר דצריך ב"ד לכפותו וכאן אין כאן בית דין, ז"א הרי הדין דאשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו הוא אף בלא בית דין.

זבר מן דין נראה ברור דמה שהצריך מהרש"ק לומר שסומך על דעה הב', היינו משום שהיה סוכר דמה שכתב בש"ע דאם אינו רגיל ב"ד כופין אותו אזיל רק לדעה הב', אבל לדעה הראשונה לא מהני כפיית ב"ד כמ"ש וז"ל מהרש"ק דילמא כדעת הסוכרין דבני החצר "או ב"ד" נוטלין ממנו בע"כ, ואף את"ל כהחולקין עיי"ש, וא"כ לדעה הראשונה לא היו יכולין לכופו בלא דעת אשתו, [ואף שכתב דהמזכה הוי כדעת אשתו ביארתי לעיל דס"ל דמ"מ לדעה הראשונה בעינן דעת כל דהוא אף על אח"כ]. אבל למ"ש האליה רבה והמשנה ברורה דכפיית ב"ד מהני אף לדעה ראשונה אף שליכא דעת אשתו, א"כ ודאי דאף לדעה הראשונה מהני זיכוי

וכ"כ בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ת ח"ב סי' ס"ב דכשיכול השר להשחית ולקלקל הבתים לצורך נוי העיר מקרי יכול לסלקו. הרי דבלא צורך היה א"א לסלק ואפ"ה היה אפשר לשכור ממנו בכל זמן.

סימן ז'

ומצאתי דאתי לידי קונטרס מאחד שערערו על היתר זיכוי הפת בע"כ ועל היתר שכירות מהממשלה ואבוא על סדר דבריו בעז"ה.

מזה שהעיר דמהרש"ק בשו"ת ובחרת בחיים לא כתב דמהני זכיה בע"כ אלא ברגיל לערב דאז כופין אותו, אבל באינו רגיל לערב דאין כופין אותו, א"א לזכות לו בע"כ כמ"ש הרשב"א דדוקא בעבד דאם איתא כאן הוי כייפינן ליה.

ביאור דברו מהרש"ק בענין זיכוי בע"כ

הנה תמהני עליו הרי בשו"ת ובחרת בחיים סימן קכ"ג העיר בעצמו (בד"ה וראיתי) וכתב דכאן נמי הרי יכולין לכופו אלא שאין ידינו תקיפה, ואף למאן דסבר דבעי דעת אשתו מ"מ הרי אשתו יכול לכופו אותו, ושליח המזכה כיון דחשוב כמותו לא גרע מדעת אשתו, עיי"ש. והרי דין זה דאשתו של אדם מערכת לו שלא מדעתו אינו דוקא ברגיל, אלא ה"ה באוסר, וא"צ לסמוך על דעה הב' ואפילו דעה הראשונה ס"ל כן.

ומה שסיים מהרש"ק שם שצריך לסמוך על דעה הב', היינו לפי דברי המג"א דמה דכתב הרמ"א דאם חזר מעירובו מהני בע"כ הוא כדעה הב', א"כ מוכח מזה

משא"כ בעירוב דיכולין לכופו רק ליטול ממנו, מהכ"ת דיכולין לזכות לו להכניס לרשותו, ולענ"ד בפשיטות רמהרש"ק למד כן מק"ו דאם יכולין ליטול ממנו בע"כ ואינו גזילה, כ"ש דיכולין לזכות לו, וכן סבירא ליה להשו"מ דדומה ממש להא רהרשב"א.

ומש"כ דלא קי"ל כהרשב"א בעבדים, כבר העירו די"ל בראורייתא מחמרינן דלא כהרשב"א אבל י"ל דמידי ספק לא נפק, ובעירוב דרבנן יש לסמוך על דברי הרשב"א זהו דעת מהרש"ק והשו"מ, ולא אדע למה לא נסמוך בעירוב הקל על השו"מ ומהרש"ק נגד המחזה אברהם. [א"ה בשגם שהמתז"א לא כתב דלא קי"ל כהרשב"א אלא שכ' שני טעמים למה אין להתיר בנידון דיריה מחמת דברי הרשב"א, א' דדברי הרשב"א אינן מוסכמים, וב' שהרי גם הצד האחר רצה בהעירוב אלא רצו שהם יהיו המזכים.]

מה שכתב באות ה' דלא נחשב זכות גמור והביא מדברי הרא"ש, הנה באמת זה קשה גם על מהרש"ק והשו"מ, ומה שכתב דמהרש"ק לא מיירי אלא ברגיל לערב וזה ודאי נחשב כזכות גמור, לא ידעתי מאין בדה דברים כאלה הלא הוא מוחה בפירוש וחוב הוא לו, ומה שכתב ראה דהרי לדעה הב' יכולין ליטול ממנו בע"כ לא ידעתי מה ענינו לכאן הרי שם אינו מטעם דהוא זכות, אלא מטעם שכתב הט"ז סימן שפ"ב ס"ק י"ב דאנו יכולין לכופו לקיים מצוה שהורגל בה.

וכדי לבאר דברי מהרש"ק צ"ל דס"ל דעירוב נחשב זכיה גמורה וא"כ אפילו עומד וצווח בטלה דעתו אצל כל אדם, וכעין דברי הרשב"א גבי עבד אפי

בע"כ דהרי יכולין לכופו בפניו ע"י ב"ד ואף באינו רגיל.

ומש"כ דבנידון דידן אין הב"ד יכול לכופו, לענ"ד דמה שבמציאות אין יכולין לכופו לא מגרע, דהרי גם מהרש"ק כתב שם דאין ידינו תקיפה כעת ליטול בע"כ ואפ"ה מהני כיון דמצד הדין יכולין לכופו, וכן בהא דהרשב"א דאין העבד כאן אין יכולין לכופו במציאות, אבל מצד הדין יכולין לכופו, וכן בגוונא דידן אילו היה כל הבתי דינים מסכימים היו יכולין לכופו, ע"כ מהני גם זיכוי בע"כ ולא מזיק מה שבמציאות אין כאן ב"ד.

ומש"כ דמהרש"ק לא צירף את דברי הרשב"א רק לסניף, לא ידעתי מה היתר יש למהרש"ק בלא דברי הרשב"א, אם א"א לזכות בע"כ א"כ לא היה להם פת, ומה שכתב מהרש"ק בא"ד שסומך על ס"ס דילמא יכולין בני החצר ליטול בע"כ, לכאורה אינו מוכן דהרי לא לקחו ממנו בע"כ, אלא זיכוי לו וצריך לסמוך על דברי הרשב"א, אלא נראה כוונתו דלדעה ראשונה דאין יכולין ליטול ממנו בע"כ, דא"א לכופו, א"כ גם דברי הרשב"א לא שייך, דלדעה זה א"א לכופו בפניו, לזה קאמר דהוי ס"ס דילמא בני החצר יכולין לכופו א"כ שייך דברי הרשב"א ואפי' את"ל כדעה הראשונה דא"א לכופו, דילמא מודים החולקין כאן דיכולין לכופו כיון דאין נוטלים משלו כלום, א"כ שייך שפיר דברי הרשב"א כצ"ל כוונתו, א"כ כל סמיכתו אינו אלא על דברי הרשב"א בלא שום סניף אחר.

מה שכתב באות ד' להקשות על דברי מהרש"ק דגבי עבד יכולין לכופו בפניו ליתן לו השטר א"כ ה"ה שלא בפניו,

הכי במבוי הזה חשוב לו חוב, אם כן בגוונא דידן דאינו פתוח למבוי אחר אין ראייה מדברי המ"מ דנחשב חוב, ודברי המהרש"ק שרייזין וקיימין [ולא משום דבריו מחמת דרגיל לערב היו זכות].

ז מה שהביא באות ז' דלא מהני שכירו ולקיטו גבי ישראל בע"כ מדברי הב"י סימן שפ"ב דלא עדיף שכירו ולקיטו מאשתו דלא מהני בע"כ לדעת הרמב"ם, וכתב שכן דעת המ"א סימן שס"ז ס"ק ב' וכן הב"ח אם מוחה בפירושו.

צ ענין ד' עירוב פרשיות יש כאן, דהב"י בסימן שפ"ב באמת משהו דין שכירו ולקיטו לאשתו, וס"ל דאף ברגיל, רק בני החצר מערבין בע"כ אבל לא אשתו, וע"כ ס"ל דאף שו"ל לא מהני בע"כ ועל זה הרי חולק המ"א בס"ק ד' [ברגיל עכ"פ] וכן פסק המשנ"ב כהמ"א לדעה השניה מהני אשתו א"כ ה"ה משכירו ולקיטו, דהרי לדעה השניה לא עדיף אשתו משו"ל ומה שס"ל להמ"א בס"ק ב' דלא מהני בני הבית ושו"ל בע"כ היינו לדעה הראשונה, אבל שס"ל דלעולם צריך דעת אשתו, אבל לדעה השניה שוה שו"ל ואשתו לבני החצר דיכולין לערב בע"כ.

ז מה שמשמע בב"י והפוסקים סימן שפ"ב שזהו קולא גבי נכרי, ישבתי בתשובתי כוונתם דגבי נכרי לא שייך לכפותו על המצות כמ"ש הט"ז סימן שפ"ב ס"ק י"ב, א"כ היה בדין דהנכרי יוכל לעכב על השו"ל מאחר שהוא הבעלים על הבית, לזה קאמר דמ"מ בנכרי הקילו כאילו השו"ל הוי הבעה"ב לגמרי, אבל בישראל א"צ להך קולא כיון דיכולין בני החצר לכפותו על המצות וכמ"ש הט"ז, א"כ ה"ה ע"י שו"ל.

עומד וצוות, ומה שדייק מדברי הרא"ש להיפך מזה, דכתב דאפי' במבוי אחד חשבינן ליה קצת חובה אולי יש קצת טעם למה אינו רוצה לערב, לא א"ש דהרי זה כתב הרא"ש לפרש דברי ת"ק ולא ראיתי שום משמעות בדברי הרא"ש דר' יהודה מודה דאינו זכות גמור.

ז מה שעשה ק"ו ממתנה דאם מתנה נחשב קצת חוב בעומד וצוות, אף שמסתמא נחשב כזכיה, כ"ש בעירוב דלחנא קמא נחשב כחוב כ"ש דלר' יהודה עכ"פ בעומד וצוות דנחשב כחוב, קל וחומר פריכא הוא דכמתנה נחשב כחוב מצד עצמו מחמת שונא מתנות יחיה, ע"כ לא אמרינן בטלה דעתו אצל כל אדם, משא"כ בעירוב אף דלחנא קמא הוי חוב, מכל מקום כיון דלידן דקי"ל כר' יהודה והוי זכות, ע"כ מי שצוות להיפך נגד שיקול דעתו של התנא ר' יהודה דהלכה כמותו, ודאי בטלה דעתו אצל כל אדם.

ז ה"ל כן הוא גם גבי עבד שהרי לר' מאיר חוב גמור הוא להעבד ליצא לחירות דעבדא בהפקירא נחא לי, ואפ"ה א"א להעבד לצוות דס"ל כר' מאיר דחוב הוא לו, הרי לן שהיות דלא נקטינן כוותיה שוב א"א לומר דהוי חוב וה"ה בני"ד.

ז מה שהביא מדברי המ"מ דחצר הפתוח לשני מבואות אינו זכות דאוושי לה אינשי, הנה הרי המ"מ עצמו כתב דכשהוא פתוח רק למבוי אחד בלבד זכות הוא לו אף כשהוא מבוי גדול מאד ואוושי לה אינשי, ועל כרחך משום דכדי שישתתף בהעירוב שקול הרבה נגד ההפסד דאושי לה אינשי, וע"כ רק בפתוח לשני מבואות דכלאו הכי ישתתף בהעירוב במבוי האחר, משום

בענין שכירות רשות

אבל הכא אמרינן דע"י שיכול לסלק יש לו הכח להשכיר רשותו ונחשב כאורח ע"י תקנת חכמים של שכירות וכיטול, ולא משום דיכול לסלק גרידא וזה פשוט מאד, הגע עצמך בכל מבטל רשות הרי אינו יכול לסלקו ולמה נחשב כאורח, וע"כ דכך תקנת חכמים דע"י שאומר רשותי מבוטלת לך נעשה כאורח, א"כ ה"ה ע"י שכירות למאן דס"ל דמהני.

שוב ראיתי בש"ע הרב סימן ש"ע סעיף ט' שביאר היטב החילק בין ביטול לאורח שאינו יכול לסלקו, דהמבטל סילק עצמו מרשות ביתו משא"כ אורח שלא ביטל ולא סילק עצמו, א"כ גם בשכירות באופן דמהני נעשה מסולק.

ואין לומר נמי דא"א להיות אורח אלא למי שדר שם ולא להשר שאינו דר שם, ז"א דהרי כתב הריב"ש דנעשים אורחים להישראל ששכר מן השר, ואינן נעשים אורחים של השר ופשוט.

מה שכתב באות ט' דבגוונא דקצות השלחן הרי רוצה בשכירות רק בעירוב אינו רוצה, ז"א דהרי הוא אינו רוצה שישכרו את רשותו והוא יאסר לטלטל, רק רשות העכו"ם הוא מסכים לשכור ופשוט.

מה שכתב דלא שייך יכול לסלק על הבתים הנה לפי מה שראיתי בספרי החוקים הרי גם בזמנינו יכול לסלק גם מהבתים.

מה שכתב באות י' דאם יתעקש אחד מהדרים ואינו רוצה לזכות רק בעירוב הגדול, יכולין לכפותו בעירוב הקטן שכבית, כיון דהוא רגיל לערב, לענ"ד יש

והנה כ"ז הוא גבי רגיל לערב, אבל באוסר לחוד לכאורה לדעה השניה צריך דוקא ב"ד, אבל כתשובתי הבאתי ראיות ברורות דהא דצריך ב"ד אינו אלא שלא יהא פת גזולה, וכמ"ש הנתיב חיים והקרוב נתנאל פרק חלון סימן ט' אות ג' ואות פ' והביא שם את דברי הט"ז סימן שס"ז, ועיי"ש בט"ז בסופו שמפרש דברי הרמב"ם דהב"ד כופין ליתן הפת ובני החצר מערבין, וכ"כ בבגדי ישע דהא דצריך ב"ד או אשתו אינו אלא שלא פת גזולה, וא"כ הרי בשכירות לא שייך פת גזולה וכ"כ המשנ"ב בסק"כ, א"כ מהני שכירות ע"י שו"ל בע"כ.

גם מה שכתב מדברי הרשב"א דלא מהני שו"ל אלא אם דר שם, ביארתי בתשובתי דזה דוקא לענין עירוב, דענין עירוב הוא משום דירה אבל לענין שכירות דסגי בבעלות, א"צ לידור שם.

גם מה שכתב דבזמנינו אין שום זכות להשרים ומה שעושים הכל הוא לטובת המדינה, ז"א דסוף סוף הרי בני המדינה נתנו כח להשרים לעשות כמו שירצו, ואין צריכין לימלך בבני המדינה, א"כ הרי יש להם בעלות. ומה שצריך שיהי' לצורך אינו מגרע וכמ"ש השו"מ במהד"ת ח"ב סי' ס"ב להדיא.

ועי' בשו"ת מנחת אלעזר ח"ד סי' י"ד שכתב להדיא דבזה"ז שאין מלך קבוע אלא הנבחר מן העם, ויש כיס המדינה ולהם הארץ יכולין לשכור מהם או משו"ל.

מה שכתב באות ח' דיכול לסלק לא מהני אם אינו דר שם, אינו ענין לכאן, דשם הנידון אי נחשב כאורח בלא שום שכירות,

לדון כזה דכיון דאינו רוצה לאסור עליהם,
אדרכה הרי רוצה בעירוב הגדול, דילמא
בכה"ג אין יכולין לכפותו, ולפי"ז אף
כאופן שהפת כבר מונח בידם יכול לחזור
כו בכל ע"ש, דדמי למה שכתב רמ"א
סימן שס"ז דמי שאינו רגיל לערב וחזר

מעירבו צריך לחזור ולזכות, דכאן אין לו
מעלת רגיל, כיון דרוצה לערב עמהם
בעירוב הכללי, ועוד דמה דיכולין לכפותו
היינו ליטול ממנו בע"כ, אבל לזכות לו
בע"כ לא מהני רק מחמת דברי הרשב"א
דמהני זיכוי בע"כ.

As a community *eruv* we welcome
your participation and support.

Please direct all inquiries to:

**Vaad L'Tikkun Eruvin
of Greater Faltbush**

1080 McDonald Avenue

Unit 226

Brooklyn, NY 11230

